

Міністерство освіти і науки України
Херсонський національний технічний університет
Міністерство освіти і науки України
Херсонський національний технічний університет

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОЗИР ОЛЕКСАНДР В'ЯЧЕСЛАВОВИЧ

УДК 352.07:316.42:711.4.001.76

ДИСЕРТАЦІЯ
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

28 Публічне управління та адміністрування
281 Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ О. В. Козир

Науковий керівник: **ФІЛІПШОВА Вікторія Дмитрівна**, доктор наук з державного управління, професор

Хмельницький – 2025

АНОТАЦІЯ

Козир О. В. Удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Херсонський національний технічний університет, Хмельницький, 2025.

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне науково-прикладне завдання, що полягає теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Відповідно до поставлених завдань дисертації було систематизовано теоретичні підходи до дослідження міста як поліфункціонального об'єкта наукових досліджень та виявлено особливості його соціального розвитку; визначено та охарактеризовано базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста та здійснено типологізацію відповідних механізмів; здійснено моніторинг соціальної сфери великого міста на основі системно-динамічного підходу та проведено порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст; ідентифіковано проблеми та виклики у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста та обґрунтовано сучасні підходи до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста; концептуалізовано модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ) та розроблено практичні рекомендації щодо впровадження соціальних інновацій як інструменту вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні засади публічного управління соціальним розвитком міста» досліджено сутність міста як

поліфункціонального об'єкта наукових досліджень; розкрито базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста; здійснено типологізація механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє зробити узагальнене визначення дефініції «місто» як складної самоорганізованої соціально-просторової системи з високою концентрацією населення та щільною забудовою, що характеризується багатофункціональною інфраструктурою, диверсифікованою економічною діяльністю, специфічною соціальною структурою та виступає центром адміністративного управління, яка створює особливе середовище для соціокультурного розвитку, самореалізації особистості та задоволення матеріальних і духовних потреб населення. На основі запропонованого визначення виділено ключові характеристики міста: системність і самоорганізація міста, просторово-демографічні особливості, економічні характеристики міста, соціокультурне середовище міста, соціальна структура міста та адміністративно-управлінська роль міста. Таке сприйняття міста відкриває можливість аналізувати його як складний та багатогранний об'єкт міждисциплінарних досліджень, який вимагає інтегрованого та синергетичного підходу до його вивчення й ефективного управління.

Розглянуто ключові складові системи публічного управління соціальним розвитком міста, які формують базу для ефективного функціонування механізмів управління на місцевому рівні. Ці компоненти утворюють основу, яка забезпечує як комплексний характер управління, так і його цілісну структурну організацію. До складу зазначеної системи включено: суб'єкти управління, які виступають ініціаторами та виконавцями управлінських рішень; об'єкти управління, що охоплюють різні аспекти соціального розвитку; нормативно-правову базу, яка регламентує діяльність управлінців; механізми, що забезпечують координацію і реалізацію завдань; ресурсний потенціал, що підтримує виконання функцій; функціональні підсистеми, які охоплюють окремі напрями роботи; інструменти реалізації, які

дозволяють досягати цілей; систему зворотного зв'язку, яка забезпечує моніторинг та коригування дій; систему оцінки ефективності, що передбачає аналіз результативності, а також інноваційні елементи, спрямовані на актуалізацію методів і підходів. Доведено, що зазначені складові взаємодіють між собою в межах єдиної інтегрованої системи, мета якої полягає в забезпеченні сталих соціальних змін на благо міської громади.

Узагальнення складових системи публічного управління соціальним розвитком міста дозволило виділити 4 основні механізми, до яких належать: політичний механізм, який формується під значним впливом загальної державної політики, яка визначає основні напрями розвитку та управління; правовий механізм, що забезпечується дією законів та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують соціальну політику держави й забезпечують соціальний розвиток на державному, регіональному та міському рівні; організаційний механізм, сутність якого полягає у функціонуванні системи взаємодії інструментів та методів, що забезпечують координацію управлінських дій для досягнення завдань публічної влади та підвищення результативності складових управлінської системи; економічний механізм, основна мета якого полягає в створенні економічних умов, які дозволяють підтримувати стабільність і розвиток системи загального благополуччя.

У другому розділі дисертаційної роботи «Аналіз сучасного стану публічного управління соціальним розвитком міста» на основі системно-динамічного підходу здійснено моніторинг соціальної сфери великого міста; проведено порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст та виявлено проблеми та виклики у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Проведений в дисертаційному дослідженні моніторинг соціальної сфери великого міста засвідчив, що соціальний розвиток міста формується під впливом складної сукупності економічних, демографічних, інфраструктурних та гуманітарних чинників, які перебувають у постійній динаміці та

взаємозалежності. Кожен із цих чинників по-своєму впливає на якість життя мешканців, визначає можливості для самореалізації, соціальної мобільності та доступу до базових послуг. Водночас, урбаністичний простір великого міста характеризується високою концентрацією різномірних соціальних груп, що зумовлює необхідність гнучких управлінських рішень і постійного моніторингу динаміки змін. Незважаючи на численні зовнішні виклики, система соціальної сфери міста демонструє високу адаптивність і здатність до саморегулювання навіть у кризових умовах, зокрема під час воєнного стану. Це свідчить про наявність певних внутрішніх резервів і механізмів, які дозволяють забезпечувати безперервність соціальних функцій та підтримку життєдіяльності міської громади.

Порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст України доводить, що досягнення високих результатів у цій сфері залежить не лише від фінансової спроможності чи розвиненої інституційної бази, а насамперед від збалансованості ключових управлінських компонентів. Практика показує, що ефективність соціального управління визначається комплексною взаємодією таких чинників, як інституційна спроможність органів місцевого самоврядування, достатній рівень фінансування, прозорість прийняття рішень, адаптивність до локальних потреб, а також ступінь впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому, досвід окремих міст свідчить, що навіть за наявності значних ресурсів, відсутність прозорості чи недостатня гнучкість у реагуванні на нові виклики може призводити до втрати динаміки соціального розвитку. Використання інтегрального показника ефективності дозволило ідентифікувати структурні дисбаланси системи управління, виявити слабкі місця та визначити напрями подальшого цілеспрямованого вдосконалення механізмів соціального управління.

Водночас комплексний аналіз проблем і викликів у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста виявив наявність багаторівневих і взаємопов'язаних бар'єрів, які значно ускладнюють

досягнення цілей сталого соціального прогресу. До ключових обмежень належать ресурсна недостатність, яка проявляється у хронічному дефіциті фінансування соціальних програм, фрагментарність і суперечливість нормативної бази, що ускладнює реалізацію комплексних рішень, низька інституційна спроможність, організаційна інерційність, а також недостатня інтеграція соціальної та економічної політики. Особливої гостроти ці проблеми набувають в умовах воєнного стану, коли зростає навантаження на місцеві бюджети, посилюється потреба у підтримці вразливих груп населення, а також ускладнюється доступ до зовнішніх ресурсів та донорської допомоги.

Виявлено, що існуючі дисбаланси формують замкнуту систему, де слабкість одного з управлінських механізмів посилює вразливість інших, що унеможлиблює комплексне вирішення соціальних проблем міста. Взаємозалежність цих чинників призводить до ефекту «доміно», коли невирішеність однієї проблеми провокує виникнення нових викликів і посилює соціальну напругу. У цьому контексті пріоритетним завданням стає системне оновлення та глибока інтеграція політичного, правового, організаційного й економічного механізмів на засадах наукової обґрунтованості, інноваційності, прозорості та інклюзивності.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Напрями вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста» охарактеризовано сучасні підходи до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста; надано концептуальне бачення моделі соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ) та запропоновано перелік соціальних інновацій як інструмента вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Аналіз сучасних методологій, спрямованих на ефективне формування системи публічного управління соціальним розвитком міста, свідчить про необхідність комплексного інтегрування стратегічного, концептуально-категоріального і інноваційного підходів. Ключовим чинником успішності функціонування такої системи є спроможність органів публічної влади

забезпечити максимальну відкритість, прозорість та підзвітність своєї діяльності, а також ефективно залучити широкий спектр зацікавлених сторін до участі у процесі прийняття управлінських рішень. У сучасних умовах особливої значущості набуває імплементація новітніх управлінських моделей, здатних враховувати багатогранність соціального розвитку міста, а також відображати динамічні трансформації у ціннісних орієнтирах й пріоритетах громади. Детальне дослідження дозволило встановити, що створення інтегрованої системи публічного управління в соціальному просторі міста повинно ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, які передбачають довгострокову екологічну, економічну та соціальну збалансованість. Крім того, система має базуватися на засадах соціальної справедливості, що гарантує рівні можливості для всіх членів громади; інклюзивності, яка спрямована на активне залучення представників різних соціальних груп до процесів управління; та інноваційності, що стимулює застосування сучасних технологій і підходів для досягнення ефективності. Ця основа забезпечує не лише систематичність у структурі ухвалення рішень, але й наукову достовірність кожного механізму публічного управління соціальним розвитком міста.

Запропоновано концептуальну модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ), яка виступає як багатоаспектна та міждисциплінарна платформа управління громадським розвитком в контексті соціальної динаміки. Ця модель базується на збалансованій комбінації правових, політичних, організаційних і економічних підходів у поєднанні з інструментами сучасної соціальної інклюзії, технологічної цифровізації та урбаністичного аналітичного підходу. Встановлено, що основними характеристиками інноваційного міста є його здатність виконувати різні функції, з'єднувати різні системи в єдине ціле, забезпечувати комплексність управлінських процесів, а також демонструвати гнучкість і адаптивність на тлі соціальних, економічних та екологічних змін. Модель реалізує ідею «квадрупельної спіралі», що символізує партнерство між місцевими органами

влади, бізнесом, освітніми та науковими установами і громадянським суспільством, що в свою чергу створює умови для формування синергетичних ефектів. Це сприяє розвитку міських екосистем інновацій у сфері соціальних відносин і значно підвищує якість життя жителів міста, адаптуючи його до вимог сучасного світу.

Обґрунтовано необхідність впровадження соціальних інновацій, що відіграють надзвичайно важливу роль як один із ключових інструментів для трансформації механізмів публічного управління соціальним розвитком міст. Доведено, що інтеграція таких інновацій у сучасну систему управління відкриває можливості для поступового переходу від традиційних ієрархічних структур до більш гнучких, ефективних і динамічних мережевих моделей співпраці, заснованих на принципах колаборації. Це сприяє значному підвищенню адаптивності, стійкості та інклюзивності міських систем, роблячи їх здатними відповідати на виклики сучасності. До того ж запропоновано ряд комплексних інноваційних підходів для покращення функціонування політичного, правового, організаційного та економічного механізмів управління.

Обґрунтовано, що вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста можливе лише за умови стратегічної інтеграції інноваційних підходів, формування соціально-орієнтованої інтегрованої моделі розвитку та широкого впровадження соціальних інновацій. Комплексна реалізація цих підходів дозволить забезпечити сталий, інклюзивний та ефективний соціальний розвиток міських спільнот, підвищити якість життя мешканців та сформувати сучасну екосистему публічного управління, здатну адекватно реагувати на виклики урбанізованого суспільства.

Ключові слова: соціальний розвиток, соціальна взаємодія, соціальне підприємництво, соціальні проблеми, публічне управління, публічне адміністрування, публічна політика, публічна влада, місцеве самоврядування, громадянське суспільство, механізми, моделі, інструменти.

Kozyr O. V. Improving the mechanisms of public management of social development of the city. - Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 281 Public management and administration. – Kherson National Technical University, Khmelnytskyi, 2025.

In the dissertation research, a relevant scientific and applied task has been solved, which consists in the theoretical justification and development of practical recommendations for improving the mechanisms of public governance of the social development of a city under the conditions of modern transformational processes.

In line with the objectives of the dissertation, theoretical approaches to studying the city as a polyfunctional object of scientific research have been systematized and the features of its social development identified; the basic components of the public governance system for social development of the city have been defined and characterized, and a typology of the corresponding mechanisms has been carried out; monitoring of the social sphere of a large city has been conducted based on a system-dynamic approach, and a comparative analysis of the effectiveness of public governance mechanisms for the social development of large cities has been performed; problems and challenges in the functioning of public governance mechanisms for the social development of the city have been identified, and modern approaches to the formation of a public governance system for the social development of the city have been substantiated; a model of a socially-oriented integrated city (SOIC) has been conceptualized, and practical recommendations have been developed for implementing social innovations as a tool for improving public governance mechanisms for the social development of the city.

The first section of the dissertation, «Theoretical Foundations of Public Governance of Social Development of the City,» explores the essence of the city as a polyfunctional object of scientific research; reveals the basic components of the public governance system for the social development of the city; and provides a typology of mechanisms of public governance for the social development of the city.

The theoretical analysis conducted allows for a generalized definition of the term «city» as a complex self-organized socio-spatial system with a high concentration of population and dense development, characterized by multifunctional infrastructure, diversified economic activity, specific social structure, and serving as a center of administrative management, which creates a unique environment for sociocultural development, personal self-realization, and the satisfaction of the material and spiritual needs of the population. Based on the proposed definition, the key characteristics of a city are identified: the systemic and self-organizing nature of the city, its spatial-demographic features, economic characteristics, sociocultural environment, social structure, and administrative-management role. Such a perception of the city enables it to be analyzed as a complex and multifaceted object of interdisciplinary research, requiring an integrated and synergistic approach to its study and effective management.

The key components of the public governance system for the social development of the city, which form the basis for the effective functioning of management mechanisms at the local level, are considered. These components constitute the foundation that ensures both the comprehensive nature of governance and its integral structural organization. The system includes: governance subjects, who act as initiators and executors of managerial decisions; governance objects, covering various aspects of social development; the regulatory and legal framework governing the activities of managers; mechanisms that ensure coordination and implementation of tasks; resource potential supporting the fulfillment of functions; functional subsystems covering separate areas of work; implementation tools enabling the achievement of goals; a feedback system ensuring monitoring and adjustment of actions; an effectiveness evaluation system providing performance analysis; as well as innovative elements aimed at updating methods and approaches. It is demonstrated that these components interact within a single integrated system, the goal of which is to ensure sustainable social changes for the benefit of the urban community.

Summarizing the components of the public governance system for the social development of the city allowed for the identification of four main mechanisms: the political mechanism, shaped under significant influence from overall state policy, which determines the main directions of development and governance; the legal mechanism, ensured by the operation of laws and subordinate legal acts regulating state social policy and providing for social development at the national, regional, and city levels; the organizational mechanism, whose essence lies in the functioning of a system of interaction between tools and methods that ensure coordination of management actions to achieve the tasks of public authority and enhance the effectiveness of management system components; and the economic mechanism, whose main goal is to create economic conditions that support stability and the development of the overall welfare system.

In the second section of the dissertation, «Analysis of the Current State of Public Governance of Social Development of the City,» monitoring of the social sphere of a large city has been conducted based on a system-dynamic approach; a comparative analysis of the effectiveness of public governance mechanisms for the social development of large cities has been carried out; and problems and challenges in the functioning of public governance mechanisms for the social development of the city have been identified.

The monitoring of the social sphere of a large city conducted in the dissertation research has shown that the social development of the city is shaped by a complex combination of economic, demographic, infrastructural, and humanitarian factors, which are in constant dynamics and interdependence. Each of these factors affects the quality of life of residents in its own way, determining opportunities for self-realization, social mobility, and access to basic services. At the same time, the urban space of a large city is characterized by a high concentration of diverse social groups, necessitating flexible management decisions and continuous monitoring of change dynamics. Despite numerous external challenges, the city's social sphere system demonstrates high adaptability and the ability to self-regulate even in crisis conditions, particularly during martial law. This indicates the

presence of certain internal reserves and mechanisms that allow for the continuity of social functions and the maintenance of urban community life.

A comparative analysis of the effectiveness of public governance mechanisms for the social development of large cities in Ukraine shows that achieving high results in this area depends not only on financial capacity or a developed institutional base, but primarily on the balance of key management components. Practice shows that the effectiveness of social governance is determined by the complex interaction of such factors as the institutional capacity of local self-government bodies, an adequate level of funding, transparency of decision-making, adaptability to local needs, and the degree of implementation of modern information and communication technologies. At the same time, the experience of some cities shows that even with significant resources, the absence of transparency or insufficient flexibility in responding to new challenges can lead to a loss of social development dynamics. The use of an integral efficiency indicator made it possible to identify structural imbalances in the management system, reveal weak points, and determine directions for further targeted improvement of social governance mechanisms.

At the same time, a comprehensive analysis of problems and challenges in the functioning of public governance mechanisms for the social development of the city revealed the presence of multi-level and interrelated barriers that significantly complicate the achievement of sustainable social progress goals. Key constraints include resource insufficiency, manifested in a chronic lack of funding for social programs; fragmentation and inconsistency of the regulatory framework, complicating the implementation of comprehensive solutions; low institutional capacity; organizational inertia; and insufficient integration of social and economic policies. These problems become particularly acute under martial law, when the burden on local budgets increases, the need to support vulnerable population groups intensifies, and access to external resources and donor assistance becomes more complicated.

It can be argued that the identified imbalances form a closed system where the weakness of one management mechanism increases the vulnerability of others,

making it impossible to comprehensively solve the city's social problems. The interdependence of these factors leads to a «domino effect,» where the unresolved nature of one problem provokes new challenges and increases social tension. In this context, the priority task becomes the systematic renewal and deep integration of political, legal, organizational, and economic mechanisms based on scientific validity, innovation, transparency, and inclusiveness.

The third section of the dissertation, «Directions for Improving Mechanisms of Public Governance of Social Development of the City,» characterizes modern approaches to the formation of a public governance system for the social development of the city; provides a conceptual vision of the model of a socially-oriented integrated city (SOIC); and proposes a list of social innovations as tools for improving public governance mechanisms for the social development of the city.

The analysis of modern methodologies aimed at the effective formation of a public governance system for the social development of the city indicates the need for comprehensive integration of strategic, conceptual-categorical, and innovative approaches. A key factor in the successful functioning of such a system is the ability of public authorities to ensure maximum openness, transparency, and accountability in their activities, as well as to effectively engage a wide range of stakeholders in the decision-making process. In modern conditions, the implementation of the latest management models capable of considering the multifaceted nature of the city's social development and reflecting dynamic transformations in the value orientations and priorities of the community is of particular importance. Detailed research has established that the creation of an integrated system of public governance in the city's social space should be based on the principles of sustainable development, which involve long-term environmental, economic, and social balance. Moreover, the system should be based on the principles of social justice, guaranteeing equal opportunities for all community members; inclusiveness, which aims at actively involving representatives of different social groups in management processes; and innovativeness, which stimulates the use of modern technologies and approaches to achieve effectiveness. This foundation ensures not only systematic decision-making

structures but also the scientific reliability of each mechanism of public governance for the social development of the city.

A conceptual model of a socially-oriented integrated city (SOIC) is proposed, serving as a multi-aspect and interdisciplinary platform for managing community development in the context of social dynamics. This model is based on a balanced combination of legal, political, organizational, and economic approaches, combined with tools of modern social inclusion, technological digitalization, and an urban analytical approach. It has been established that the main characteristics of an innovative city are its ability to perform various functions, integrate different systems into a single whole, ensure the complexity of management processes, as well as demonstrate flexibility and adaptability amid social, economic, and environmental changes. The model implements the idea of a «quadruple helix,» symbolizing partnership between local authorities, business, educational and scientific institutions, and civil society, which in turn creates conditions for the formation of synergistic effects. This contributes to the development of urban innovation ecosystems in the sphere of social relations and significantly improves the quality of life for city residents, adapting the city to the demands of the modern world.

The necessity of introducing social innovations, which play an extremely important role as one of the key tools for transforming the mechanisms of public governance of the social development of cities, has been substantiated. It has been proven that the integration of such innovations into the modern management system opens up opportunities for a gradual transition from traditional hierarchical structures to more flexible, effective, and dynamic network models of cooperation based on the principles of collaboration. This significantly increases the adaptability, resilience, and inclusiveness of urban systems, making them capable of responding to contemporary challenges. In addition, a number of comprehensive innovative approaches have been proposed to improve the functioning of political, legal, organizational, and economic governance mechanisms.

It has been substantiated that improving the mechanisms of public governance of the social development of the city is possible only under the condition of strategic integration of innovative approaches, the formation of a socially-oriented integrated development model, and the widespread implementation of social innovations. The comprehensive implementation of these approaches will ensure sustainable, inclusive, and effective social development of urban communities, improve the quality of life of residents, and form a modern public governance ecosystem capable of adequately responding to the challenges of an urbanized society.

Keywords: social development, social interaction, social entrepreneurship, social problems, public management, public administration, public policy, public authority, local self-government, civil society, mechanisms, models, tools.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1.1. Публікації у наукових фахових виданнях України

1. Козир О.В., Філіппова В.Д. Складові системи публічного управління соціальним розвитком міста. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 2023 № 3 (86). С. 156-160. <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.20>

(особистий внесок автора: визначено та обгрунтовано механізми публічного управління як основні складові системи публічного управління соціальним розвитком міста)

2. Козир О.В. Синергетичний підхід до трансформації системи соціального розвитку міста. *Наукові перспективи: журнал*, 2023. № 11(41). С. 155-156 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-155-165](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-155-165)

3. Козир О.В. Моніторинг соціальної сфери великого міста на основі метода системної динаміки. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. № 4 (87), 2023 р. С. 358-364 <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.4.45>

4. Козир О.В. Модель системних перетворень соціального розвитку міста. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 2024. № 2 (89). С. 303-309. <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.2.44>

5. Козир О.В., Філіппова В.Д. Дисемінація соціального розвитку міста: публічно-управлінський підхід. *Успіхи і досягнення в науці*, 2025. №1(11). С.411-422. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1\(11\)-411-422](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1(11)-411-422)

(особистий внесок автора: запропоновано концепцію соціального розвитку міста на основі стратегічного та понятійно-категоріального підходів, встановлено логічні залежності між окремими елементами та формулюванням базових принципів, які визначають зміст процесу соціального розвитку міста)

1.2. Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Козир О. Соціальний розвиток міста в умовах воєнного стану. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи*: збірник матеріалів 14-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції / за наук. ред. проф. О.В. Чепелюк, В.Д. Філіппової. Хмельницький: ХНТУ, 2023. С. 54-57

7. Козир О., Філіппова В. Стратегія соціального розвитку сучасного міста. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р. [Електронне видання] у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1. С. 210-212.

(особистий внесок автора: визначено сустрь процесу стратегічного планування соціальної сфери міста та запропоновано етапи цього процесу)

8. Козир О. Соціальна сфера як об'єкт публічного управління. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства*: збірник матеріалів I-ої науково-практичної конференції з міжнародною участю. (22 лютого 2024 р.) Хмельницький. ХНТУ. 2024. С.202-204.

9. Козир О. Проблеми міста як підґрунтя повоєнного управління його соціальним розвитком. *Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні регіонів України*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (ХНТУ, 24–26 квітня 2024 року) у 3-х т. ; Т. 1 / за ред. О. В. Чепелюк. – Одеса: Олді+, 2024. С.335-338

10. Козир О. Моделювання соціального розвитку сучасного міста. *Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (Івано-Франківськ, 31 травня 2024 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2024. С.142-145.

11. Козир О. В. Правове регулювання транспортної сфери міста як складової соціального розвитку. *Транспорт, порт, логістика, безпека: виклики сучасності та перспективи розвитку* [Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 27 вересня 2024 р., м. Одеса]. Одеса: Херсонська державна морська академія, 2024., С.176-180.

12. Козир О. В. Напрями удосконалення соціального розвитку міста на основі інноваційного управління. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи*: збірник матеріалів 15-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції від 06 грудня 2024 р. / за наук. ред. О.В. Чепелюк, В.Д. Філіппової, В.М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2024. С.196-198. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14866853>

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА.....	26
1.1. Місто як поліфункціональний об’єкт наукових досліджень	26
1.2. Базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста	41
1.3. Типологізація механізмів публічного управління соціальним розвитком міста	61
Висновки до розділу 1.....	76
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА.....	79
2.1. Системно-динамічний підхід до моніторингу соціальної сфери великого міста	79
2.2. Порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст	96
2.3. Проблеми та виклики у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.....	112
Висновки до розділу 2.....	129
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА	133
3.1. Сучасні підходи до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста.....	133
3.2. Концептуалізація моделі соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ).....	147
3.3. Соціальні інновації як інструмент удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста	166
Висновки до розділу 3.....	184
ВИСНОВКИ.....	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	192
ДОДАТКИ	215

ВСТУП

Актуальність дослідження механізмів публічного управління соціальним розвитком міста зумовлена сукупністю внутрішніх і зовнішніх чинників, які суттєво впливають на функціонування міст у сучасних умовах трансформації українського суспільства. Динамічні соціально-економічні процеси, зростання масштабів урбанізації, посилення соціальної диференціації населення створюють нові виклики для органів місцевого самоврядування. Водночас вплив воєнних дій, масове внутрішнє переміщення осіб та економічна нестабільність значно ускладнюють забезпечення сталого соціального розвитку міст України. Сучасні процеси глобалізації, діджиталізації та урбанізації вимагають переосмислення традиційних підходів до публічного управління соціальним розвитком міста, зростає необхідність оновлення інструментів і механізмів, які забезпечать інклюзивність, сталість та інтегрованість міського розвитку. Вони мають не лише вирішувати актуальні соціальні проблеми, а й сприяти довгостроковому підвищенню якості життя мешканців, розвитку людського потенціалу, зміцненню соціальної згуртованості та реалізації принципів соціальної справедливості й рівності у міському середовищі. Роль публічного управління при цьому розширюється – від адміністративного регулювання до проактивного сприяння соціальним інноваціям, залучення громадян до процесу прийняття рішень і спільного вирішення проблем міста.

Теоретичні та практичні аспекти публічного управління соціальним розвитком міста досліджувались у працях багатьох українських вчених, зокрема: Т. Бельської, М. Білинської, О. Васильєвої, Н. Гончарук, І. Дегтярьової, В. Демченка, В. Куйбіди, О. Могілевської, які розглядали концептуальні засади публічного управління та адміністрування на місцевому рівні; О. Бобровської, В. Мамонової, В. Наконечного, С. Серьогіна, які досліджували проблеми місцевого самоврядування та територіального розвитку; О. Вольської, М. Губи, П. Кухарчука, Е. Лібанової, О. Макарової,

С. Павловського, М. Поворозника, У. Садової, В. Філіппової, С. Ціпоренка, які зосереджувались на соціальних аспектах регіонального та міського розвитку; А. Мельник, Г. Монастирського, Л. Оленковської, О. Сушинського, які вивчали механізми управління розвитком територіальних громад.

Серед зарубіжних дослідників вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад публічного управління соціальним розвитком міста зробили: Д. Аткинсон, Р. Флоріда, Е. Глейзер, Дж. Джекобс, Ч. Лендрі, які запропонували концепції креативного міста та інклюзивного міського розвитку; М. Кастельс, С. Сассен, які досліджували соціальні трансформації в умовах глобалізації та інформаційного суспільства; Дж. Форрестер, П. Сенге, які розробили теоретичні основи системно-динамічного підходу до управління соціальними системами; Д. Озборн, Т. Геблер, К. Худ, які сформулювали концепції нового публічного менеджменту та нового публічного врядування.

Утім, незважаючи на значний науковий доробок у сфері публічного управління соціальним розвитком міста, недостатньо дослідженими залишаються питання ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Потреба теоретичного та практичного вирішення означених питань зумовила вибір теми, актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи Херсонського національного технічного університету «Модернізація механізмів державного управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України» (номер державної реєстрації 0120U103303 від 09.07.2020 р.), у межах якої автором надано пропозиції щодо удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання таких завдань:

- систематизувати теоретичні підходи до дослідження міста як поліфункціонального об'єкта наукових досліджень та виявити особливості його соціального розвитку;
- визначити та охарактеризувати базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста та здійснити типологізацію відповідних механізмів;
- здійснити моніторинг соціальної сфери великого міста на основі системно-динамічного підходу та провести порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст;
- ідентифікувати проблеми та виклики у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста та обґрунтувати сучасні підходи до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста;
- концептуалізувати модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ) та розробити практичні рекомендації щодо впровадження соціальних інновацій як інструменту вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста.

Об'єкт дослідження – соціальний розвиток міста.

Предмет дослідження – механізми публічного управління соціальним розвитком міста.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження виступили загальні та спеціальні наукові методи, різноманітність і вибір яких зумовлено специфічними особливостями об'єкта дослідження. Так, у дисертаційному дослідженні використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: системний підхід та структурно-функціональний аналіз застосовано для дослідження міста як поліфункціонального об'єкта наукових досліджень та визначення базових

компонентів системи публічного управління соціальним розвитком міста (підрозділи 1.1, 1.2); методи класифікації та типологізації використано для систематизації механізмів публічного управління соціальним розвитком міста (підрозділ 1.3); системно-динамічний підхід застосовано при моніторингу соціальної сфери великого міста (підрозділ 2.1); порівняльний аналіз використано для дослідження ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст (підрозділ 2.2); проблемно-орієнтований аналіз застосовано для ідентифікації проблем та викликів у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста (підрозділ 2.3); методи моделювання та концептуалізації використано для розробки сучасних підходів до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста (розділ 3).

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України, матеріали місцевих органів публічної влади, результати соціологічних досліджень, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, інтернет-ресурси та власні аналітичні розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та науковому обґрунтуванні цілісної концепції удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста, яка інтегрує системно-динамічний підхід, принципи соціальної інклюзії та інноваційні управлінські практики для забезпечення сталого розвитку міських спільнот в умовах сучасних викликів. Зокрема:

уперше:

– науково обґрунтовано модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ), яка розглядається як цілісна система організації публічного управління соціальним розвитком міста, що поєднує правовий, політичний, економічний та організаційний механізми із сучасними інструментами соціальної інклюзії й урбаністичного аналізу, формуючи послідовний управлінський цикл для забезпечення сталого розвитку міського середовища.

Запропонована модель відображає взаємодію структурних компонентів і функціональних процесів, спрямованих на підвищення якості життя населення через впровадження соціальних інновацій, принципів сталості, інклюзивності та адаптивності до зовнішніх і внутрішніх викликів міського середовища;

удосконалено:

– концептуальну основу базових компонентів системи публічного управління соціальним розвитком міста шляхом поглибленого теоретико-методологічного аналізу та деталізації її основних елементів, з уточненням складу, змісту, структури, ієрархії та взаємозв'язків між такими ключовими компонентами, як суб'єкти та об'єкти управління, нормативно-правове забезпечення, організаційні, економічні, інформаційні, кадрові й матеріально-технічні ресурси, функціональні підсистеми, інструменти реалізації, система оцінки ефективності, механізми зворотного зв'язку та інноваційні елементи, що дозволило розкрити їхню роль у забезпеченні цілісності, узгодженості й гнучкості управлінських процесів, а також визначити значення інтеграції сучасних технологічних рішень, принципів інклюзивності, партисипативного управління, розвитку соціального капіталу та впровадження інновацій для формування адаптивної, відкритої й стійкої до викликів системи публічного управління соціальним розвитком міста.

– методологію оцінювання ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста через впровадження системи інтегральних індикаторів (інституційна спроможність, фінансова забезпеченість, прозорість, адаптивність, технологічність), що дозволяє здійснювати комплексний порівняльний аналіз різних міст, виявляти структурні дисбаланси у функціонуванні управлінських механізмів, а також формувати науково обґрунтовані рекомендації для підвищення результативності соціального управління в умовах динамічних суспільних трансформацій;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат науки публічного управління щодо визначення та змістового наповнення дефініцій «місто», «базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста», «комплексний механізм публічного управління соціальним розвитком міста» як ключових характеристик ефективної моделі розвитку сучасного міста;
- теоретичні положення розвитку механізмів публічного управління соціальним розвитком міста шляхом розроблення концепції, яка інтегрує стратегічний і понятійно-категоріальний підходи, визначає ключові принципи, механізми взаємодії між усіма суб'єктами управління, а також інструменти впровадження соціальних інновацій, що забезпечує системність, гнучкість і адаптивність управлінських процесів, підвищення ефективності використання людського й соціального капіталу, розвиток партнерських відносин, комплексну оцінку соціального розвитку та створює умови для сталого, інклюзивного й інноваційного розвитку міського соціального середовища відповідно до сучасних викликів та національних пріоритетів;
- концептуальні підходи до використання соціальних інновацій як інструменту удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста шляхом обґрунтування концепції їх інтеграції у політичний, правовий, організаційний та економічний механізми муніципального управління, що забезпечує підвищення ефективності, гнучкості й інклюзивності управлінських систем та сприяє формуванню трансформативної моделі публічного управління, орієнтованої на сталий соціальний розвиток міських спільнот і посилення їхньої спроможності до колективного вирішення комплексних соціальних викликів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх спрямовано на підвищення ефективності демократичного врядування на локальному рівні Генічеською міською військовою адміністрацією під час

підготовки проєкту Програми соціально-економічного розвитку Генічеської міської територіальної громади на 2025 рік.

Теоретичні положення та матеріали дослідження використано в навчальному процесі Херсонського національного технічного університету при викладанні дисципліни «Соціальна взаємодія в публічному управлінні».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, що містить положення, ідеї, розробки, висновки і пропозиції, які характеризуються науковою новизною і належать особисто автору. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів. Основні положення й результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи» (Херсон, 2023 рік), «Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи (Хмельницький-Херсон, 2024 рік), Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ (Івано-Франківськ, 2024 рік).

Публікації. Основні наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження викладено в 12 наукових працях, із яких 5 – статті у вітчизняних наукових фахових виданнях з державного управління та 7 – тези доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить 216 сторінок, з яких 191 сторінка основного тексту. Робота містить 15 рисунків, 7 таблиць та 2 формули. Список використаних джерел налічує 239 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

1.1. Місто як поліфункціональний об'єкт наукових досліджень

Розвиток кожного суспільства нерозривно пов'язаний із конкретною територією, на якій воно функціонує та еволюціонує. Просторові аспекти цього розвитку становлять об'єкт уваги багатьох наукових дисциплін, серед яких можна виокремити такі галузі, як географія, що досліджує природне середовище й ресурси; демографія, яка аналізує зміни населення та його структури; соціологія, що вивчає соціальну організацію та взаємодію; а також публічне управління, яке займається розробкою та впровадженням стратегій територіального розвитку. Кожна з цих наук робить свій внесок у розуміння складних відносин між суспільством і простором, надаючи широкий спектр інструментів і підходів для ефективного управління та планування.

Термін «місто» став об'єктом вивчення в межах численних наукових дисциплін, кожна з яких намагається розкрити його сутність із власної перспективи. За весь час досліджень було запропоновано чимало визначень цього поняття, проте дійти до єдиного універсального підходу до трактування дефініції «місто» поки що не вдалося. Кожне тлумачення відображає специфіку певного підходу, однак повноцінно охопити усю багатогранність міста як соціально-економічного, культурного та просторового явища поки що не видається можливим. Така ситуація пояснюється складністю структури міста, множинністю його характеристик, а також варіативністю акцентів, які різні дослідники роблять на тих чи інших аспектах урбаністичного феномену. З нашої точки зору, множинність підходів до визначення поняття «місто» дозволяє врахувати широкий спектр критеріїв, які включають економічні, політичні, культурні, соціальні та інші характеристики міста, що забезпечує комплексне його вивчення та розуміння.

Аналіз наукових робіт доводить, що вітчизняні дослідники частіше пропонують класифікацію підходів до формування дефініції «місто» за такими критеріями: територіально-демографічним, політико-адміністративним, економічним, соціально-структурним і соціокультурним [1].

Так, територіально-демографічний підхід до визначення поняття «місто» орієнтується на кілька ключових якісних характеристик, таких як площа заселеної території, чисельність населення, щільність проживання, а також особливості організації житлового середовища. До останніх належать такі аспекти, як специфіка архітектурних рішень, транспортна інфраструктура, рівень благоустрою та загальна функціональність міської території. Однак цей підхід має значні обмеження і не може бути універсальним інструментом для точного визначення терміну «місто». Це зумовлено принаймні двома головними проблемами. По-перше, якісні параметри, що в більшості випадків є лише зовнішніми характеристиками, не дозволяють проникнути в глибинну сутність феномену міста, залишаючи без уваги його соціальні та культурні аспекти. По-друге, цей підхід не завжди може адекватно відобразити складний процес злиття міських і сільських елементів у сучасних поселеннях, що часто призводить до втрати чітких меж між містом і селом як самостійними типами населених пунктів [1].

У свою чергу, політико-адміністративний підхід до тлумачення поняття «місто» акцентує увагу на його статусі як населеного пункту, якому державна влада офіційно надає особливі адміністративні повноваження та права. У рамках цього підходу місто набуває свого юридичного існування в момент, коли відповідний державний орган приймає та затверджує спеціальний правовий акт, що закріплює за певною територією офіційний статус міста. Таким чином, заснування міста базується не лише на його географічних чи економічних характеристиках, а передусім на волевиявленні державної влади, яке надає цьому населеному пункту визначені функції та привілеї [1].

Економічний підхід до тлумачення терміну «місто» вважається, без сумніву, найбільш поширеним і водночас одним із базових підходів у

наукових дослідженнях. У рамках цього підходу визначення міста ґрунтується на ряді ключових економічних характеристик, що дозволяють виділити його специфіку й унікальність.

Зокрема, економічні ознаки міста включають: інженерно-технологічний поділ праці, що виражається у чіткому розмежуванні між сільськогосподарською та промисловою діяльністю, яке забезпечує ефективність виробничих процесів; функціональний поділ праці, який характеризується розділенням на передбачувальну (планове управління, стратегічне прогнозування) і безпосередньо виробничу діяльність; рівень професійної диференціації, що демонструє ступінь спеціалізації трудових ресурсів та створює основу для зростання економічної складності міста; фінансово-економічний аспект, який відображає структуру капіталу в межах міста. До того, міста можуть домінувати в загальній капітальній масі за рахунок певного виду активів: промислового, торгового чи кредитного капіталу, включаючи приватне кредитування та банківські операції; промислово-економічний аспект, який дає можливість класифікувати міста за типом основного виробництва або сфери діяльності. Це може включати виробництво матеріальних ресурсів, надання послуг, роботу з інформацією тощо. Такий підхід дозволяє не лише виявити особливості міського середовища, але й оцінити його роль у ширшому економічному контексті, забезпечуючи глибше розуміння його місця та функцій у сучасному світі [2; 3; 4].

З позиції соціоструктурного підходу підкреслюється, що найсуттєвіша якісна різниця між містом і селом полягає в складній, багатогранній соціальній структурі та особливих відносинах, притаманних міському середовищу. Характерною рисою міста залишається домінування саме «міської» діяльності, яка продовжує слугувати одним із ключових критеріїв відокремлення міста від «неміського» простору. У цьому контексті місто виступає осередком концентрації соціальних структур, таких як групи та інститути, а також численних рольових функцій. З точки зору соціоструктури,

місто вирізняється високою інтенсивністю соціокультурних змін, значним рівнем мобільності та постійною модернізацією ролей, які виконують окремі індивіди. Воно стає платформою для реалізації новаторських соціальних практик, ініціаторами яких можуть виступати як інститути й групи, так і окремі особистості [5; 6; 7].

І, нарешті, ключовим аспектом соціокультурного підходу є усвідомлення того, що сучасні міста стають привабливими для людей не тільки через перспективи працевлаштування, але й завдяки можливостям для підвищення рівня соціального добробуту та покращення якості життя. У межах цього підходу враховується, що поряд із базовими життєвими потребами кожна людина прагне задовольнити також свої надбіологічні та духовні устремління. До таких потреб належать бажання досягти особистісного розвитку і самореалізації, займатися творчою діяльністю, відкривати для себе нові горизонти знань та культури, а також піднімати свій освітній рівень. Відповідно, міста не лише виконують функцію центрів економічного життя, а й стають середовищем для самопізнання, інтелектуального збагачення та реалізації потенціалу кожної особистості [8].

Крім зазначеного вище, дослідниця В. Луніна наводить ще ряд визначень «міста» з позицій різних наукових підходів (табл.1.1.)

Таблиця 1.1.

Сучасні визначення поняття «місто» [9, с. 69-70]

Географічний підхід	поселенська група з великою щільністю населення, яка розташована на певній території, вона характеризується ступневістю спеціалізації, складною суспільною, політичною та економічною організацією;
Економіко-географічний підхід	щільна, поселенська одиниця, яка вирізняється з подібних одиниць сформованим центром, де мешкає не аграрне населення, яке відтворюючи та реалізуючи свої спроможності до праці та суспільного життя значно впливає на своє просторове оточення та саме може підпадати під його вплив;

	просторове суспільне утворення, що є осередком масового розселення людей і зосередження їх суспільнокорисної діяльності в будь-яких формах, крім одержання первинних продуктів сільського господарства як єдиного заняття населення, організоване у постійнодіючий господарсько-будівельний комплекс, розрахований на обслуговування побуту і діяльності населення;
Економічний підхід	великі поселення з концентрацією в них великої кількості населення, яке переважно займається не сільськогосподарськими видами діяльності;
Історичний підхід	історично сформований тип поселення, обумовлений існуванням конкретної спільноти, яка сконцентрована на певному просторі з окремою організацією, що визначена законами та виробляє протягом своєї життєдіяльності сукупність специфічних довговічних матеріальних споруд, зовнішній вигляд яких можна прийняти за окремий тип пейзажу;
Правовий підхід	поняття міста є умовним і означає населений пункт, віднесений, згідно законодавства даної держави, до категорії міст;
	відособлене від села у правовому відношенні поселення, яке є більш чи менш значимим та тривалим скупченням людей на більш чи менш обмеженій території
Системний підхід	складна відкрита соціально-економічна територіальна система, яка відзначається особливими гомеостатичними властивостями;
	система, для якої характерні властивості зберігати в певних своїх межах значення своїх суттєвих параметрів за умови відхилення параметрів зовнішнього середовища від їх найбільш вірогідних значень;
Соціальний підхід	суспільно-просторові форми буття суспільства, які концентрують великий людський, виробничий, освітній, культурний, науково-технічний, управлінський та інші потенціали;

	група людей певної кількості та структури, що представляє певний етап громадської організації, виявляє певні форми суспільної інтеракції, виконує певні функції в рамках громадського поділу праці і формує займаний простір таким чином, щоб він дозволяв виконувати ці функції і якнайповніше задовольняти свої колективні потреби;
Управлінський підхід	визначена міською владою територія, якою управляє влада з конкретного центру;
	населений пункт, віднесений відповідно до законодавства держави до категорії міст. У ньому сконцентрована значна кількість населення, яке переважно зайняте у сфері промислового виробництва, транспорту, торгівлі, соціального обслуговування, науки, культури. Місто має свою територію, окреслену порівняно стійкими межами;
	значний за розміром населений пункт, адміністративний, торговельний, промисловий і культурний центр. Виокремлений природній простір, який містить штучні рукотворні простори (економічний, соціокультурний тощо) існування та життєдіяльності територіальної громади міста;
Функціональний підхід	населений пункт стає містом досягнувши деякого рівня складності своєї функціональної структури. Місто характеризується багатофункціональністю, чим і визначаються його інтеграційні якості, властивості генерувати нове, соціальна привабливість, властивість бути дзеркалом своєї країни або району.

Отже, можна стверджувати, що термін «місто» є багатозначним, тому науковці дедалі частіше утримуються від спроб остаточно визначити його природу або ж надають цьому поняттю різноманітні тлумачення.

Так, в Енциклопедії цілей сталого розвитку ООН, місто визначається як «велике людське поселення, яке характеризується чіткими соціальними, економічними та географічними особливостями, яке є вузлом глобального взаємозв'язку та інтеграції» [10]. На нашу думку, наведене визначення

підкреслює комплексність міста як багатомірного феномену, в якому поєднуються різноманітні аспекти людського життя та діяльності.

Інші дослідники визначають місто як території з вищим ступенем агломерації населення, що характеризуються значною щільністю, розміром і концентрацією населення [11]. Таке визначення акцентує увагу на демографічних характеристиках міста, підкреслюючи важливість саме кількісних показників населення. Висока щільність та концентрація людей створюють специфічні умови життя, впливаючи на соціальну інфраструктуру, транспортні системи та екологічний стан території. Таким чином, міста стають осередками інтенсивної взаємодії, що сприяє розвитку економічної активності, культурного обміну та інновацій.

Європейська хартія міст визначає місто як «автономну адміністративну одиницю, що об'єднує спільноту жителів з певними інтересами; заселений центр з організованим будівництвом, комунальним обслуговуванням і власною адміністрацією» [12]. Ми вважаємо, що в цьому варіанті акцентується увага на адміністративній та організаційній ролі міста, яка забезпечує ефективне управління життєдіяльністю громади. Воно підкреслює важливість інфраструктури та комунальних послуг, які сприяють комфортному проживанню мешканців. Крім того, автономність міста дозволяє йому адаптуватися до потреб своєї спільноти та розвиватися відповідно до локальних умов.

Поряд зі сказаним, ряд вчених наголошує, що місто являє собою велике і стабільне скупчення населення, що характеризується місцевим адміністративно-правовим статусом. При цьому, автори вважають, що немає фіксованих порогових значень щодо чисельності населення, щоб розрізнити мегаполіс, міста, селища та села. Розмір населення, що проживає в населеному пункті, що вважається містом, може бути дуже різним відповідно до різних критеріїв визначення міста, включаючи чисельність населення; адміністративні функції; соціально-економічні, політичні та релігійні функції; та історичні умовності [13].

Ще одним визначенням «міста» є його розуміння як англомерації населення та інвестицій, що поєднує економічні, енергетичні, екологічні, наукові, технологічні та соціальні аспекти, створюючи унікальну платформу для розвитку [14]. На нашу думку, таке визначення підкреслює багатогранну природу міста як простору для взаємодії різних сфер людської діяльності. Місто слугує центром інновацій, де концентруються ресурси та можливості для сталого розвитку. Воно забезпечує платформу для взаємодії між людьми, технологіями та інфраструктурою. Завдяки цьому міста стають ключовими драйверами економічного зростання та соціальних змін.

Іншими авторами наголошується, що місто виступає надзвичайно складною та багатогранною соціально-економічною системою. Воно виконує роль просторового вузла, що інтегрує різноманітні аспекти людської діяльності. Зокрема, йдеться про об'єднання людей, інфраструктурних об'єктів та ресурсів у єдиному середовищі, спрямованому на досягнення узгоджених цілей, розвиток суспільства та забезпечення функціональної взаємодії всіх його елементів [15]. На нашу думку, таке розуміння міста підкреслює його здатність адаптуватися до змін та забезпечувати стійкість у контексті сучасних викликів. Місто також виступає платформою для інновацій та координації, сприяючи ефективному використанню ресурсів. Водночас воно формує умови для соціальної інтеграції та гармонійного співіснування різних груп населення.

У свою чергу, П. Діккенс пропонує унікальне бачення природи міста, яке, згідно з його аналізом, постає як результат взаємодії складної системи відносин між соціальними акторами. З цього випливає ідея про те, що структура урбаністичних просторів і характер відносин, які наповнюють ці простори, формуються саме завдяки динамікам соціальної взаємодії учасників. Таким чином, місто набуває вигляду не лише фізичного простору, а й рефлексії соціальних процесів, що в ньому протікають [16].

На відміну від вищесказаного, науковці, які аналізували місто через призму системного підходу, пропонують розглядати його як об'єкт

стратегічного управління. Вони виділяють п'ять взаємопов'язаних підсистем, що формують основу міської структури. Перша – це міське господарство, яке охоплює всю інфраструктуру, необхідну для забезпечення життєдіяльності міста. Інша підсистема – виробнича сфера, яка об'єднує всі галузі матеріального виробництва, що створюють валовий міський продукт. Сюди ж входить соціальна сфера, яка включає у себе всі аспекти відтворення й духовного розвитку населення. Наступна підсистема становить фінансово-економічну сферу, що регулює макроекономічні пропорції й забезпечує фінансові взаємозв'язки між галузями на основі міського бюджету. Нарешті, управлінська сфера об'єднує всі муніципальні органи влади та контролю, що координують функціонування міста на різних рівнях [17].

При цьому варто звернути увагу, що існує кілька підходів до визначення меж міста, кожен з яких враховує різні аспекти його структури та функціонування.

Перший підхід, який іноді називають «власне місто», і він описує населений пункт виключно в межах його офіційно встановлених адміністративних кордонів. Це найбільш формальний спосіб визначення, який часто використовується для статистичного аналізу або адміністративного управління [18].

Другий підхід, відомий як «міська агломерація», розширює межі міста до масштабів безперервно забудованої території. У цьому випадку враховується щільність забудови та цілісність урбанізованого простору, незалежно від адміністративних підрозділів. Ця концепція включає як саме місто, так і прилеглі території, які фактично є його продовженням завдяки фізичній близькості та інфраструктурному зв'язку [18].

І, нарешті, третій спосіб, що отримав назву «столична зона», охоплює ще ширший контекст і зосереджується на економічній та соціальній інтегрованості територій. Тут до меж міста зараховуються райони, які активно взаємодіють із центральною частиною через торгівлю, транспортні сполучення, трудові потоки та інші форми співпраці. Наприклад, визначення

столичної зони може включати передмістя та навіть віддалені громади, якщо вони суттєво залежать від міста як економічного чи соціального центру [18].

Попередній аналіз довів, що в процесі дослідження міст із врахуванням їхніх численних аспектів науковці не лише використовують різноманітні підходи, але й спираються на широкий спектр принципів, спрямованих на досягнення поставлених завдань та отримання цілісних і глибоких результатів. Як свідчить проведений аналіз, дослідники, вивчаючи міста у всій багатогранності їхніх аспектів, не лише використовують різноманітні підходи, але й спираються на різні принципи для досягнення поставлених завдань. Серед ключових принципів можна виокремити історизм, самоорганізацію та антропологізм.

Принцип історизму охоплює не лише спостереження за еволюцією міста як історичного феномена, а й детальне вивчення його становлення та змін. Це передбачає аналіз унікальних рис міста, його проявів у локальному контексті, а також дослідження впливу специфічного соціокультурного середовища, яке надає місту особливі риси, що сприяють його прогресу. Принцип історизму також вимагає врахування багатшаровості міського простору, де кожен шар відображає певний етап розвитку суспільства [19]. Важливо досліджувати, як історичні події, економічні зміни та культурні трансформації впливали на формування архітектурного обличчя міста. Особливу увагу слід приділяти взаємозв'язку між матеріальною та нематеріальною спадщиною, що створює унікальну атмосферу міського середовища. Аналізуючи ці аспекти, можна краще зрозуміти, як місто адаптується до сучасних викликів, зберігаючи свою автентичність. Таким чином, принцип історизму дозволяє не лише вивчати минуле, а й прогнозувати майбутній розвиток міської структури.

Принцип самоорганізації, з усіма його численними варіаціями та модифікаціями, знаходить широкий спектр застосувань у процесі вивчення, моделювання та опису складних соціальних систем. У спеціалізованих дослідженнях, присвячених цій тематиці, автори активно використовують багатий теоретико-методологічний арсенал, що надає синергетика, яка

виступає не тільки як наука, але й як комплексна концепція теорії самоорганізації. Водночас важливе значення у цьому контексті має і теорія саморозвиваючих систем, що дозволяє аналізувати динаміку соціальних процесів у ширшому міждисциплінарному зрізі. З погляду синергетики формування урбаністичної цивілізації представляє собою складний і багатоаспектний процес, що відбувається завдяки суттєвим трансформаціям у структурі суспільства. Ці зміни стають можливими через численні індивідуальні або колективні відхилення від усталених норм, соціальних парадигм і традицій, які, у свою чергу, генерують нові можливості для подальшого розвитку.

Принцип антропологізму стверджує, що головним і остаточним об'єктом дослідження в гуманітарних науках є людина, а основне її завдання – ідентифікувати й розв'язувати проблеми, пов'язані з людським буттям. Урбанізоване середовище виступає як поєднання місця, простору соціальних взаємодій, часу та самої людини. Місто являє собою особливу структуру організації життєвого простору людини, тобто урбаністичне середовище. Крім того, воно є унікальною формою організації духовного життя, сприяючи створенню та задоволенню людських духовних потреб у певних конкретних проявах.

Одним із ключових аспектів сучасних наукових досліджень є усвідомлення та визнання унікальності кожного окремого міста. Ми погоджуємося з думкою дослідників, які наголошують на тому, що хоча між багатьма містами справді існують певні схожі риси, кожне з них має власну неповторну траєкторію розвитку. Ця траєкторія формується цілим комплексом взаємопов'язаних чинників, серед яких соціальні, економічні та культурні аспекти відіграють надзвичайно важливу роль. Такий підхід змушує переглянути традиційний погляд на урбаністичні процеси, оскільки він підкреслює недоцільність одноманітних універсальних моделей міського розвитку. Натомість виникає потреба у використанні більш адаптивних та гнучких методологічних стратегій, які здатні враховувати індивідуальні

особливості кожного міста й забезпечувати відповідність дослідницьких інструментів до реалій його соціального й культурного середовища [20].

Цікавим також є аналіз міста через міський простір як певну сукупність символічних «тактик» поведінки, що проявляються у процесах освоєння й привласнення історично сформованого середовища життя, яке поєднує об'єктну й суб'єктну складові. Такий підхід дозволяє сприймати міський простір не як статичну категорію, а як динамічну конфігурацію різноманітних контекстів і щоденних практик людей та спільнот, тісно пов'язаних з конкретними просторовими умовами. Замість спроб дати однозначне визначення того, «чим є місто», акценти зміщуються на вивчення різних режимів його сприйняття. Міське середовище постає як континуальне явище, що характеризується певною протяжністю, взаємозв'язком, взаємопроникністю територій і простору відносин, подій та ситуацій. Одночасно це середовище процесуальне, оскільки відображає постійний потік змін, зміну ситуацій та подій, схожих на безперервну виставу, де змінюються персонажі й декорації [21].

Ряд дослідників зосереджуються на аналізі питань, пов'язаних із сприйняттям міста як уявленої спільноти, процесами формування уявлень про нього, а також із пам'яттю, міською ідентичністю та характером міського способу життя. Інтегруючи теоретичний підхід із емпіричними даними, автори доходять висновку, що жодне місто не може бути повністю віднесене до категорії постсучасного або постмодерного. Натомість у більшості міських просторів простежується складне поєднання модерних, постмодерних і навіть домодерних елементів, які співіснують у динамічному розмаїтті [22].

Цікавість також викликають наукові досягнення дослідників, які зосереджуються на вивченні структурування міського середовища. Зокрема, увага приділяється дихотомії «приватне/публічне» у контексті урбаністичного простору та значенню центральної частини міста. Вчені аналізують аспекти соціального простору, досліджують публічні зони і характер змін міського середовища у відповідь на сучасні виклики [23; 24; 25].

Проведений вище аналіз різних наукових підходів (територіально-демографічного, політико-адміністративного, економічного, соціально-структурного та соціокультурного), дозволяє нам зробити узагальнене визначення дефініції «місто» як складної самоорганізованої соціально-просторової системи з високою концентрацією населення та щільною забудовою, що характеризується багатofункціональною інфраструктурою, диверсифікованою економічною діяльністю, специфічною соціальною структурою та виступає центром адміністративного управління, яка створює особливе середовище для соціокультурного розвитку, самореалізації особистості та задоволення матеріальних і духовних потреб населення.

На основі запропонованого визначення можна виділити ключові характеристики міста:

По-перше, – це системність і самоорганізація міста, які являють собою основу його функціонування. Місто виступає складною багаторівневою системою, у якій нерозривно переплетені різноманітні взаємопов'язані компоненти. Ця структура володіє унікальною здатністю до самостійного розвитку, еволюції та адаптації до різноманітних зовнішніх та внутрішніх викликів. Її динамічний характер проявляється в постійних змінах, перетвореннях та оновленнях, що забезпечують сталий рух уперед. Взаємодія окремих підсистем у межах міста створює синергетичний ефект, який значно перевищує просту суму функцій кожної з них, сприяючи гармонізації та вдосконаленню урбаністичного простору.

Просторово-демографічні особливості характеризуються низкою визначальних рис, які формують унікальну структуру та динаміку міських територій. Однією з головних ознак є висока концентрація населення, що проживає на обмежених територіях, створюючи густонаселені осередки з активним соціально-економічним життям. Це супроводжується щільною забудовою, яка часто поєднується з добре розвиненою інфраструктурою, що забезпечує місто всім необхідним для функціонування та комфортного проживання мешканців. Окремою характеристикою є чітко визначені

адміністративні межі, які структурують територію за зонами використання, управління та розвитку. Унікальною рисою міського простору також виступає його специфічна організація, яка враховує потреби транспорту, житлових і комерційних об'єктів, а також зон для відпочинку та культурного дозвілля. Такий симбіоз елементів сприяє ефективному використанню простору та формує особливий характер населених пунктів.

У свою чергу, економічні характеристики міста охоплюють широкий спектр особливостей, серед яких вирізняється багатогранність видів економічної діяльності, що забезпечує стабільний розвиток господарства. До основних чинників належать добре розвинуті виробнича та невиробнича сфери, які створюють умови для зростання зайнятості та диверсифікації ринку праці. Крім того, міста часто виступають точками концентрації значних фінансових і матеріальних ресурсів, що є ключовим фактором для розвитку інфраструктури, підприємництва та інноваційних проектів. Важливою характеристикою також є високий рівень професійної диференціації, що дозволяє задовольняти потреби у кваліфікованих кадрах у різноманітних галузях, сприяючи подальшому соціальному й економічному прогресу.

Соціокультурне середовище міста охоплює комплексний процес формування унікального культурного простору, який відображає історичну, етнічну, мистецьку та соціальну спадщину спільноти. Воно включає створення сприятливих умов для всебічного особистісного розвитку населення, яке має можливість розкривати свій потенціал через участь у різноманітних ініціативах та творчих починаннях. Також забезпечується широкий спектр форм для самореалізації мешканців, що охоплюють як професійні досягнення, так і аматорські захоплення. Окремою складовою цього середовища є задоволення духовних і культурних потреб усіх верств населення, сприяючи зміцненню соціальної гармонії та взаєморозуміння.

Соціальна структура міста представляє собою складно організовану мережу соціальних зв'язків та взаємодій, яка охоплює різноманітні аспекти міського життя. Вона включає в себе широкий спектр соціальних груп,

об'єднаних за професійними, етнічними, віковими або іншими ознаками, а також різноманітні соціальні інститути, які забезпечують функціонування суспільства. Однією з ключових характеристик міської соціальної структури є висока соціальна мобільність, що виражається у можливості для мешканців змінювати свій соціальний статус чи інтегруватися в інші соціальні групи. Крім того, місто вирізняється своєрідністю способу життя, який характерний для динамічного та багатоликого міського середовища, де постійно формуються нові форми міжособистісних відносин та моделей поведінки.

І, нарешті, адміністративно-управлінська роль міста охоплює широкий спектр завдань, що виконуються органами місцевого самоврядування. Серед основних аспектів цієї діяльності слід відзначити управління багатограними процесами міського життя, гармонізацію інтересів різних суспільних груп та секторів, а також моніторинг і координацію ефективного функціонування міської інфраструктури. Важливим напрямом є розробка і впровадження стратегічних планів, спрямованих на довгостроковий розвиток міста, його соціально-економічний прогрес та екологічну стійкість. Крім того, ключовою є підтримка стабільності місцевої громади, забезпечення комфортних умов проживання для всіх мешканців і оперативне вирішення нагальних питань, що виникають у процесі життєдіяльності міської громади. Таке сприйняття міста відкриває можливість аналізувати його як складний та багатограний об'єкт міждисциплінарних досліджень, який вимагає інтегрованого та синергетичного підходу до його вивчення й ефективного управління. Також надзвичайно важливо брати до уваги як матеріальні чинники, пов'язані з інфраструктурою, архітектурою та економікою, так і нематеріальні аспекти, такі як соціальна взаємодія, культурне середовище та якість життя мешканців.

При цьому варто звернути увагу, що одним із ключових викликів сучасності стає актуалізація аспектів соціального розвитку міста, який відіграє центральну роль у створенні умов для комфортного життя міського населення. Сутність цього процесу полягає у формуванні сприятливого та безпечного середовища для підтримки життєдіяльності громади й забезпечення її сталого

розвитку. Основна мета соціального розвитку полягає у підвищенні якості та рівня життя мешканців міста шляхом розробки й впровадження ефективної соціальної політики. Адже в умовах сучасних трансформацій саме управління процесами соціального розвитку стає невід'ємною складовою соціально-економічної політики держави.

Реалізація соціальних функцій, покладених на державу, здійснюється через багаторівневу систему публічної влади – на національному, регіональному та місцевому рівнях. Для забезпечення ефективності цієї системи необхідно глибоке розуміння механізмів її функціонування, гармонійної взаємодії всіх складових, а також використання сучасних інструментів, методів і підходів до управління.

1.2. Базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста

Місто, яке виступає комплексним соціокультурним явищем, досліджується з різних перспектив, однак у науковому середовищі поступово утвердилася думка про те, що міське середовище не лише забезпечує публічний простір для спільного існування людей, але й суттєво впливає на формування суспільства в цілому та особистості кожного окремого мешканця. Міський простір, який функціонує як єдиний комунікативний центр, створює передумови для виникнення та розвитку міської спільноти, яка об'єднується у вигляді територіальної громади. Проте співіснування в межах цього простору різних соціальних, культурних чи етнічних груп вимагає особливої уваги задля уникнення потенційно руйнівних процесів. Вирішальну роль у гармонізації цих взаємодій відіграє співпраця, яка здатна не лише створити комфортні умови для мирного співжиття, але й наповнити це співіснування важливими спільними цінностями та соціально значущим змістом, пропонуючи фундамент для загального розвитку громади.

На нашу думку, ефективний розвиток міста має враховувати не лише функціональні аспекти, але й створювати умови для формування соціального капіталу та громадської взаємодії [26]. Важливим компонентом такого підходу є розвиток публічних просторів, які сприяють соціальній згуртованості та забезпечують платформу для культурного обміну між різними групами населення [27]. Сучасні міста все частіше звертаються до концепції «міста коротких відстаней», де основні послуги та можливості для соціальної взаємодії доступні в межах пішої досяжності [28]. При цьому особлива увага приділяється інклюзивності міського середовища, яке має забезпечувати комфортні умови для всіх категорій населення, незалежно від віку, фізичних можливостей чи соціального статусу. Крім того, успішний міський розвиток передбачає активне залучення громади до процесів ухвалення рішень, що дозволяє краще враховувати реальні потреби мешканців та підвищувати ефективність міських перетворень.

Сучасні дослідження демонструють, що успішні проекти міського розвитку все частіше базуються на принципах спільного створення цінності, де громада виступає не просто споживачем, а активним учасником процесу планування та реалізації змін [29]. Інноваційні підходи до міського планування передбачають створення платформ для діалогу між різними стейкхолдерами, включаючи місцевих жителів, бізнес, громадські організації та муніципальну владу. Досвід багатьох міст показує, що залучення громади до процесів прийняття рішень не лише підвищує якість та релевантність міських проектів, але й сприяє формуванню стійких соціальних зв'язків та підвищенню рівня довіри між різними групами населення [30]. Важливим аспектом є також розвиток цифрових інструментів участі, які дозволяють розширити можливості для залучення громадян та забезпечити більш інклюзивний процес прийняття рішень [31]. Крім того, дослідники відзначають, що успішні партисипативні проекти часто призводять до появи нових форм соціальних інновацій, які можуть бути масштабовані та адаптовані в інших контекстах [32].

Аналіз доводить, що часто сучасне розуміння розвитку міста та соціального розвитку міста характеризується: комплексним підходом до міського планування, акцентом на соціальних інноваціях та партисипативному управлінні, увагою до сталого розвитку, розумінням важливості взаємозв'язків між міськими та сільськими територіями, інтеграцією технологічних рішень для покращення якості життя. Ці аспекти формують теоретичну основу для розробки ефективних стратегій управління міським розвитком та впровадження інноваційних рішень у міське планування [33].

Розглядаючи теоретичні здобутки в галузі публічного управління та враховуючи інноваційні ідеї й підходи сучасних дослідників, можна стверджувати, що соціальний розвиток є багатограним, систематичним і цілеспрямованим процесом, який здійснюється за активної участі суб'єктів публічної адміністрації. До цих суб'єктів належать різнорівневі органи виконавчої влади, регіональні адміністративні структури, а також органи місцевого самоврядування, що формують комплексну систему управлінських впливів. Головною метою даного процесу виступає задоволення всебічних суспільних потреб, які охоплюють різноманітні аспекти соціального, економічного, культурного й побутового життя громадян. Окрім того, важливим є створення відповідних умов для поступового підвищення якості життя населення та зміцнення загального рівня добробуту суспільства. Цей процес виходить далеко за межі стандартного забезпечення послуг, адже включає в себе впровадження стратегічних ініціатив і довгострокових програм, спрямованих на гармонійний розвиток суспільства. Водночас варто зазначити, що соціальний розвиток не є лише кінцевою метою, до якої прагне суспільство. Він також виконує роль вагомого фундаменту для забезпечення стійкого економічного підйому, стабільності фінансової системи та загальної конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Ефективно організований соціальний розвиток формує основу для послідовного прогресу й зміцнення національної державності, служачи стабілізуючим фактором та

каталізатором подальшого зростання в усіх ключових сферах суспільного життя.

Соціальний розвиток виступає предметом ретельного вивчення, що базується на сукупності ключових принципів, таких як забезпечення соціального добробуту, дотримання принципів справедливості, гарантування безпеки і захищеності громадян, а також використання цілісного, системного підходу до здійснення державного регулювання. Цей багатоаспектний процес зазнає впливу широкого спектру факторів, які в значній мірі детермінуються особливостями державної політики. Роль політики у цьому контексті є визначальною, оскільки саме через механізми прийняття рішень і їх реалізації держава формує умови для гармонійного соціального розвитку та підвищення рівня життя громадян [34]. По-перше, виникає постійний конфлікт між потребами суспільства як єдиної спільноти та правами чи очікуваннями окремих осіб. По-друге, успішне функціонування соціальних процесів базується на чітко встановлених правилах і нормативах, яких повинні дотримуватися всі члени суспільства без винятку. По-третє, ключовим чинником для досягнення визначених цілей є ефективність організаційної структури, яка відповідає за впровадження механізмів соціального розвитку. Окрім цього, важливою частиною цього процесу є закріплення основних компонентів соціального розвитку у правових актах – як на рівні законодавчого регулювання, так і в межах підзаконних нормативних документів.

Беручи до уваги вищезазначене, важливо наголосити, що однією з ключових цілей соціального розвитку суспільства є створення таких умов, які забезпечують дотримання базового рівня стандартів життя та його якості для тих осіб, які через різні обставини не мають можливості брати участь у трудовій діяльності. Водночас для громадян працездатного віку пріоритетним завданням стає поступове досягнення рівня життя, максимально наближеного до загальноприйнятих європейських стандартів. Це, однак, включає не лише гарантування належного матеріального забезпечення та стабільного

благополуччя, але й значно ширший спектр аспектів. Серед них – забезпечення повноцінного доступу до якісних послуг у таких ключових сферах, як охорона здоров'я, освітні послуги на сучасному рівні, культурний розвиток та інтелектуальне збагачення кожної людини, а також створення безпечних умов для існування в соціальному й індивідуальному вимірі. Таким чином, соціальний розвиток також виконує інтегральну роль у зміцненні загального добробуту країни та її суспільної стабільності [35].

Таким чином, соціальний розвиток являє собою складний, багатосаровий і багатогранний процес, у якому відбувається глибока і системна трансформація структурної основи суспільства. Весь цей процес спрямований на зміну його базового соціального типу та загальної організації, що зумовлює перетворення як внутрішніх механізмів функціонування спільноти, так і її зовнішніх проявів. До сфери цього феномену відносяться масштабні й різнопланові зміни в системі соціальних відносин, які охоплюють різні рівні суспільного життя. Це стосується, зокрема, модифікації відносин власності, де колишні економічні моделі можуть поступатися місцем новим форматам, що відповідають сучасним реаліям. Також процес включає глибинну реорганізацію соціально-групової структури, яка поступово адаптується до нових викликів епохи та потреб суспільства. Не менш важливим аспектом є оновлення характеру діяльності та способів функціонування соціальних організацій, що потребує впровадження нових підходів, інноваційних методів та більшої гнучкості у взаємодії різних інституційного рівнів задля досягнення гармонійного розвитку всіх складових суспільного життя. Окрім цього, зазначений процес передбачає не просто прийняття або пристосування зовнішніх змін, але й глибоку трансформацію інституційного устрою суспільства з огляду на нові реалії, виклики та потреби, які неминуче виникають на різних етапах його розвитку. Це потребує здатності інституцій реагувати на динамічні зміни у політичній, економічній, культурній та соціальній сферах, створюючи основу для стабільності та поступу.

Водночас соціальний розвиток не слід узагальнювати як лінійний чи одномірний процес, оскільки його сутність є набагато складнішою. Він являє собою багаторівневу історичну еволюцію, яка відображає унікальні особливості кожного суспільства та веде до поступового ускладнення існуючої соціальної системи. Цей процес можна охарактеризувати як перехід від порівняно простих і менш структурованих форм суспільного буття до більш складних, інтегрованих і вдосконалених моделей функціонування. У такому контексті поняття соціального прогресу природним чином стає невід'ємною складовою цієї еволюції. Проте варто зазначити, що соціальний розвиток часто супроводжується не тільки позитивними змінами, але й кризовими явищами або інтенсивними трансформаціями, які слугують рушійною силою для пошуку нових адаптаційних стратегій. Таким чином, саме крізь призму цих викликів та змін формується основа для виникнення нових форм і моделей суспільного життя, що відповідають вимогам часу [36].

У сучасних умовах динамічного розвитку публічного управління, соціальна сфера постає як надзвичайно складна і багатовимірна система, аналіз якої вимагає комплексного підходу. Системне моделювання цієї сфери передбачає виявлення численних складних взаємопов'язаних причинно-наслідкових зв'язків між різноманітними факторами, які у сукупності створюють детальний опис цієї складної структури.

Дослідження соціальної сфери як ключового об'єкта публічного управління є вкрай важливим, і його необхідно здійснювати, беручи до уваги широкий спектр стохастичних чинників. Ці чинники проявляються в умовах значної невизначеності вихідної інформації, яка формується під впливом складних економічних, соціальних та політичних процесів, включаючи руйнівний ефект від воєнних дій на території України. У цьому контексті формування ключових завдань і ефективних стратегій управління соціальною сферою повинно базуватися на ретельному аналізі управлінських рішень. Такий аналіз вимагає використання сучасних методів та інструментів, що дозволяють чітко оцінити альтернативні варіанти дій, прогнозувати можливі

наслідки та оптимізувати прийняття рішень. Застосування таких підходів дає можливість не лише забезпечити адаптацію соціальної сфери до викликів сьогодення, але й закласти основи для її постійного вдосконалення та стабільного розвитку в умовах мінливого середовища [37].

Узагальнюючи сказане вище, ми можемо дійти висновку, що *базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які формують структурно-функціональну основу управлінського процесу, спрямованого на забезпечення сталого та збалансованого розвитку соціальної сфери міста з урахуванням інтересів територіальної громади, ефективності й соціальної справедливості* (рис.1.1.)

Рис. 1.1. Базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста

Джерело: укладено автором

Взаємодія цих елементів забезпечує цілісність та ефективність системи публічного управління соціальним розвитком міста, створюючи підґрунтя для сталого розвитку територіальної громади та підвищення якості життя населення. Розглянемо більш детально пропоновані компоненти.

Так, суб'єкт управління в структурі публічного управління соціальним розвитком міста являє собою комплексну організаційну систему, до якої входять різноманітні актори, зокрема органи влади, громадські утворення, підприємства та окремі особи, об'єднані спільною метою забезпечення сталого розвитку міського середовища. Ця сукупність включає представників місцевого самоврядування, виконавчих органів влади на регіональному рівні, комунальних підприємств та установ, громадських організацій і співтовариств, а також інші інституції, що відіграють ключову роль у формуванні та реалізації стратегій соціального розвитку. Учасники цієї системи наділені відповідними правами, ресурсами та законодавчо закріпленими засобами впливу, які дозволяють їм ефективно вести управлінську діяльність, приймати владні рішення та інтегрувати різні аспекти суспільного життя в єдиний управлінський процес. Сам суб'єкт управління виступає активною рушійною силою цього процесу, яка не лише ініціює заходи впливу, але й відповідає за формування довгострокових цілей, пошук оптимальних шляхів їх досягнення та моніторинг виконання. Крім того, він має обов'язок нести відповідальність за досягнуті результати, тим самим забезпечуючи прозорість та підзвітність власної діяльності перед громадою міста. У межах цієї структури суб'єкти управління взаємодіють між собою, спільно розробляючи і реалізуючи політику соціально-економічного розвитку, що спрямована на створення комфортного та гармонійного для життя середовища [38].

Об'єкт управління в системі публічного управління соціальним розвитком міста є складною соціально-економічною системою, на яку спрямовується управлінський вплив суб'єкта управління з метою забезпечення її ефективного функціонування та розвитку. Об'єктами

управління виступають соціальна інфраструктура міста, соціальні процеси та відносини, соціальні послуги та програми, якість життя населення, соціальний захист, охорона здоров'я, освіта, культура та інші сфери життєдіяльності міської громади. Об'єкт управління характеризується певною автономністю, здатністю до самоорганізації та саморегулювання, що вимагає від суб'єкта управління врахування цих особливостей при здійсненні управлінського впливу та забезпечення ефективного зворотного зв'язку для досягнення поставлених цілей соціального розвитку міста [39].

У контексті публічного управління соціальним розвитком міста також можна виділити комплекс взаємопов'язаних об'єктів управління, які формують цілісну систему соціального простору міста [40]. Соціальна інфраструктура виступає матеріально-технічною базою соціального розвитку та включає заклади охорони здоров'я, освітні установи, об'єкти культури, спортивні споруди, заклади соціального забезпечення. Ефективне функціонування соціальної інфраструктури є фундаментальною умовою для забезпечення належного рівня життя населення [41]. Динамічна складова соціального розвитку міста проявляється через соціальні процеси та відносини, які характеризують взаємодію між різними соціальними групами, інституціями та органами влади. Ці процеси включають соціальну мобільність, соціальну інтеграцію, формування соціального капіталу та розвиток громадянського суспільства [42].

Особливої уваги заслуговують соціальні групи та спільноти як об'єкти управління, оскільки саме вони є безпосередніми учасниками соціальних процесів та споживачами соціальних послуг. До них належать різні демографічні, професійні, культурні групи, територіальні спільноти, що формують соціальну структуру міста [43]. Міське середовище та простір виступають просторово-територіальним базисом соціального розвитку. Це включає житлове середовище, публічні простори, рекреаційні зони, транспортну інфраструктуру, які повинні забезпечувати комфортні умови життєдіяльності населення [41]. Система соціальних послуг та сервісів є

операційною складовою соціального розвитку міста. Вона охоплює весь спектр послуг соціального характеру, що надаються населенню: від базових соціальних послуг до інноваційних сервісів, спрямованих на підвищення якості життя [40]. Усі зазначені об'єкти управління перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, формуючи єдину систему соціального розвитку міста. Ефективність публічного управління соціальним розвитком міста залежить від здатності органів влади забезпечити комплексний та збалансований вплив на всі складові цієї системи [42].

Інший компонент системи публічного управління соціальним розвитком міста – нормативно-правова база, яка включає законодавчі акти національного рівня, локальні нормативно-правові акти, стратегії та програми розвитку, різноманітні регуляторні акти, міжнародні стандарти тощо. Нормативно-правова база є фундаментальним компонентом у системі публічного управління соціальним розвитком міста, виконуючи роль ключового механізму для забезпечення правового підґрунтя реалізації управлінських рішень. На її основі формується вся правова архітектура, яка визначає правила та порядок дій у рамках соціального управління. До основних елементів нормативно-правового регулювання належать Конституція України [44], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [45], Закон України «Про основи містобудування» [46] та Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [47], вони закладають основоположні принципи для функціонування містобудівної діяльності та місцевого самоврядування.

На місцевому рівні ця база конкретизується через локальні нормативно-правові акти, що визначають специфіку регулювання в межах окремих територій міста. До таких інструментів належать статuti територіальних громад, рішення місцевих рад, розпорядження міських голів, а також регламенти роботи виконавчих органів. Ці документи є механізмами локальної адаптації загальнонаціональних норм до потреб конкретної територіальної громади чи міста. Так, стратегічне планування розвитку міських територій здійснюється за допомогою цілого комплексу управлінських інструментів, до

яких належать стратегії розвитку міст, які визначають довгострокове бачення прогресу; генеральні плани, що фіксують просторові та функціональні пріоритети; цільові програми соціально-економічного розвитку, які деталізують кроки для досягнення поставлених цілей; а також галузеві програми розвитку, спрямовані на вирішення специфічних завдань у певних сферах. Особливу роль відіграють містобудівна документація та локальні нормативні акти, зокрема місцеві правила забудови, регуляторні акти у сфері благоустрою територій, а також положення щодо надання адміністративних послуг. Вони створюють можливість стабільного регулювання процесів забудови та управління міською інфраструктурою, забезпечуючи відповідність дій стандартам нормотворчої практики.

Однак треба враховувати, що в контексті євроінтеграційних процесів важливим стає врахування міжнародних нормативних ініціатив і стандартів. Серед них особлива увага приділяється виконанню положень Європейської хартії місцевого самоврядування [48], впровадженню стандартів ISO у сфері міського управління [49], адаптації рекомендацій ООН з питань сталого розвитку урбанізованих територій [50], а також дотриманню принципів належного врядування. Ці підходи всебічно мобілізують міста до відповідності сучасним глобальним викликам та інтеграції у міжнародний порядок денний. Завдяки такій систематично вибудованій структурі нормативно-правове забезпечення створює стійкий правовий фундамент, який дозволяє ефективно управляти процесами соціального розвитку міста. Воно гарантує легітимність ухвалених рішень та забезпечує їх правову визначеність у рамках чинного законодавства. Водночас постійне оновлення і вдосконалення нормативно-правової бази є критично важливим для того, щоб адекватно відповідати на динамічні виклики сучасності та задовольняти зростаючі потреби урбаністичного суспільства.

Аналіз, проведений у нашому дослідженні доводить, що публічне управління соціальним розвитком міських територій є складним, багаторівневим процесом, який базується на взаємодії різноманітних

механізмів і інструментів. Основу цієї діяльності складають організаційні механізми, що забезпечують структурно-функціональний фундамент усіх управлінських процесів. До них належить формування органів місцевої влади, з чітким розподілом їхніх повноважень, створення спеціалізованих робочих груп і профільних комісій, запровадження ефективних адміністративних процедур і регламентів роботи. Крім того, важливу роль відіграє запровадження підходів проєктного менеджменту та програмно-цільового планування, які дозволяють більш ефективно визначати пріоритети розвитку міста та реалізовувати відповідні завдання [51]. Економічний вимір публічного управління має вирішальне значення, оскільки саме він формує фінансовий базис для соціального розвитку міста. Цей компонент охоплює широкий спектр інструментів, таких як управління місцевими бюджетними ресурсами, залучення міжбюджетних трансфертів, реалізація механізмів муніципального запозичення та стимулювання державно-приватного партнерства. Додатково застосовуються фінансові стимули, включно з податковими пільгами та субсидіями, що спрямовані на підтримку пріоритетних напрямків соціального прогресу [52]. Більш детально ми розглянемо механізми далі в нашому дослідженні.

Провідне місце в системі публічного управління соціальним розвитком також займають соціальні технології, оскільки саме вони спрямовані на активне врахування потреб громади через прогнозування, проєктування та реалізацію соціальних програм. Важливими компонентами цього механізму є організація громадських слухань, проведення соціологічних досліджень, а також надання адресної допомоги та послуг уразливим категоріям населення. Усе це сприяє створенню безпечного й комфортного середовища для життя мешканців міста. Інформаційні системи набувають все більшого значення в умовах сучасного технологічного прогресу.

У рамках цієї складової запроваджуються електронні системи документообігу, створюються портали для надання адміністративних послуг, підтримуються офіційні веб-ресурси органів влади та активно застосовуються

можливості соціальних мереж. Крім того, використовуються аналітичні технології для проведення моніторингу всіх аспектів управлінської діяльності та оцінювання її ефективності. Координаційні механізми відіграють роль регулятора взаємодії між різними суб'єктами управління соціальним розвитком міста. Завдяки створенню координаційних рад та міжвідомчих комісій налагоджується співпраця між органами місцевого самоврядування, бізнесом та громадськими організаціями. Паралельно здійснюється постійний моніторинг виконання поставлених завдань і оцінюється ефективність прийнятих управлінських рішень [53]. Таким чином, уся система публічного управління соціальним розвитком міста функціонує як цілісний механізм, де всі елементи тісно взаємопов'язані. Її головною метою є забезпечення сталого розвитку міста та підвищення якості життя його жителів шляхом послідовного впровадження стратегічних ініціатив.

Утім, варто розуміти, що для забезпечення публічного управління соціальним розвитком міста необхідне достатнє ресурсне забезпечення, що включає фінансові ресурси, матеріально-технічну базу, кадровий потенціал, інформаційні та організаційні ресурси. Так, фінансові ресурси виступають базовим елементом забезпечення, включаючи кошти місцевого бюджету, міжбюджетні трансферти, грантові програми та інвестиційні надходження. Вони забезпечують можливість реалізації соціальних програм та проєктів, утримання інфраструктури та надання соціальних послуг населенню [54]. Матеріально-технічна база формує фізичну інфраструктуру управління, що охоплює адміністративні будівлі, комунальне майно, технічне оснащення та обладнання. Належний стан матеріально-технічної бази є необхідною умовою для ефективного функціонування системи публічного управління та якісного надання послуг громадянам [53]. Кадровий потенціал представляє собою сукупність професійних, кваліфікаційних та особистісних характеристик працівників органів публічного управління. Важливим аспектом є постійне підвищення кваліфікації персоналу, впровадження сучасних методів управління людськими ресурсами та створення ефективної системи мотивації

[55; 56]. Інформаційні ресурси забезпечують процеси прийняття управлінських рішень через накопичення, обробку та аналіз даних. Сюди входять бази даних, інформаційно-аналітичні системи, програмне забезпечення та системи електронного документообігу. В сучасних умовах цифровізації роль інформаційних ресурсів постійно зростає [57]. І, нарешті, організаційні ресурси формують структурно-функціональну основу управління, визначають механізми координації та взаємодії різних підрозділів, регламентують процедури прийняття та реалізації управлінських рішень. Вони забезпечують інтеграцію всіх інших видів ресурсів у єдину систему публічного управління соціальним розвитком міста [55].

Функціональні підсистеми публічного управління соціальним розвитком є взаємопов'язаними структурними елементами, які функціонують у межах цілісної управлінської системи, спрямованої на впровадження позитивних змін у суспільстві та досягнення конкретних цілей соціального розвитку. Кожна підсистема виконує унікальні завдання і спеціалізовані функції, що дозволяє забезпечити ефективність, поступовість і системність усіх управлінських процесів, починаючи з етапу стратегічного планування, продовжуючи реалізацією розроблених ініціатив, і завершуючи оцінкою отриманих результатів [58]. На нашу думку, основні функціональні підсистеми включають такі ключові напрями діяльності:

1. Планування соціального розвитку, що передбачає формування довгострокових і короткострокових стратегій на основі аналізу соціальних потреб, пріоритетів громади та потенційних ресурсів. Цей компонент забезпечує базис для ефективного управління та розподілу ресурсів.

2. Моніторинг та оцінку, які спрямовані на постійне спостереження за процесами реалізації управлінських рішень і оцінювання їх впливу на соціальні показники. Завдяки цим функціям виявляються сильні та слабкі сторони реалізованих заходів, що слугує основою для коригувань і вдосконалення.

3. Контроль та аудит, які відіграють вирішальну роль у підтриманні прозорості та відповідальності втілених заходів. Цей компонент передбачає перевірку відповідності дій встановленим стандартам, політикам та планам.

4. Комунікацію та взаємодію, що забезпечують ефективний обмін інформацією між усіма зацікавленими сторонами, включаючи органи влади, громадські організації та населення. Ця підсистема покликана створювати прозоре середовище для діалогу та співпраці з усіма учасниками процесу.

5. Ухвалення управлінських рішень, що включає оптимізацію процесів прийняття рішень, ґрунтуючись на доказовій базі, експертних оцінках і консультаціях з громадськістю. Це ключовий компонент, що визначає стратегію розвитку й способи реалізації основних завдань.

Ми вважаємо, що такий набір функціональних підсистем формує єдиний комплексний механізм управління соціальним розвитком, де кожен елемент виконує свою чітко визначену роль, але водночас працює в гармонії з іншими складовими системи. Ефективність такого управління напряду залежить від ступеня скоординованості між підсистемами, їхньої гнучкості та здатності швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Таким чином, добре налагоджені функціональні підсистеми є запорукою досягнення сталого соціального прогресу та задоволення потреб населення.

Інструменти реалізації публічного управління соціальним розвитком є ключовими компонентами, завдяки яким органи влади впроваджують заходи у цій сфері, забезпечуючи перехід від стратегічних планів до практичних дій, вони покликані сприяти виконанню завдань, спрямованих на вирішення актуальних соціальних питань та покращення якості життя мешканців громад. Одним із найважливіших і найбільш універсальних інструментів є цільові програми, вони спрямовані на вирішення конкретних проблем у різних сферах життя громади. Цільові програми містять детально прописану систему взаємопов'язаних задач і заходів, мають чітко визначені часові рамки, відповідальних виконавців і джерела фінансування. Такі програми охоплюють важливі напрями як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист населення,

підтримка культури, молодіжна політика тощо. Саме цільові програми дозволяють систематично наближатися до досягнення стратегічних пріоритетів [59]. У рамках реалізації таких програм розробляються окремі проєкти розвитку, які є точковими ініціативами з конкретно визначеним обсягом роботи, ресурсів і строками виконання. Ці проєкти можуть бути як масштабними (наприклад, будівництво об'єктів соціального призначення), так і суто локальними (наприклад, встановлення дитячих майданчиків чи облаштування зон відпочинку). Вони слугують важливим інструментом для поетапного досягнення запланованих змін і відповідають потребам як міста в цілому, так і окремих його районів.

Окрім формальних проєктів, значний внесок роблять соціальні ініціативи. Ці інструменти зазвичай ініціюються активною громадськістю або органами влади і характеризуються підвищеною гнучкістю, здатністю швидко адаптуватися до нововиявлених потреб громади або нових викликів. Такого роду ініціативи можуть стати джерелом інноваційних підходів у вирішенні соціальних завдань, оскільки вони виходять за межі традиційних бюрократичних процедур. Одним із важливих механізмів забезпечення ефективності соціальних ініціатив є використання моделі публічно-приватного партнерства. Це форма довгострокового співробітництва між державними структурами та бізнесом із метою спільного вирішення стратегічно важливих соціальних завдань. Залучення приватного сектору дає можливість консолідувати ресурси, оптимізувати витрати та розподілити ризики. Такий підхід особливо ефективний у реалізації масштабних проєктів, що вимагають значних фінансових вкладень і комплексного підходу.

Окреме місце серед інструментів займає громадський бюджет або партиципаторний бюджет. Це своєрідна форма прямої демократії, коли жителі міст безпосередньо можуть брати участь у реалізації своїх пропозицій. Завдяки поданню й голосуванню за власні проєкти, мешканці впливають на визначення пріоритетів у використанні частини коштів місцевого бюджету. Такий механізм не тільки інтегрує громадян у процес управління, але й гарантує

реалізацію саме тих ініціатив, які вважаються найбільш важливими для локальної спільноти [60]. Всі ці інструменти є частинами єдиної системи управління соціальним розвитком міста. Для ефективного їх використання необхідні стратегічне планування та здатність органів влади комбінувати різні елементи цієї системи. Лише через правильне поєднання відповідних методів можна отримати результат, який відповідатиме потребам громади та забезпечить позитивний соціальний ефект.

Розуміння складових системи оцінки ефективності дозволяє визначити результативність управлінських рішень та заходів у сфері соціального розвитку, а також оцінити їх вплив на якість життя населення. Цієї системи допомагає краще усвідомити механізми оцінювання соціального розвитку міста. З цієї позиції, індикатори соціального розвитку представляють собою кількісні та якісні показники, що відображають стан та динаміку соціальних процесів у місті. Вони охоплюють широкий спектр параметрів, включаючи демографічні показники (народжуваність, смертність, міграція), рівень зайнятості та безробіття, доступність та якість освітніх послуг, стан системи охорони здоров'я, рівень соціального захисту населення та розвиток культурної сфери [61].

У свою чергу, критерії оцінки якості життя є комплексними параметрами, що характеризують добробут населення та включають оцінку рівня доходів та купівельної спроможності, житлових умов та комунальної інфраструктури, доступності соціальних послуг, екологічної ситуації, безпеки життєдіяльності, а також можливостей для відпочинку та розвитку. Ці критерії дозволяють оцінити реальний вплив управлінських рішень на повсякденне життя мешканців міста.

Показники сталого розвитку відображають збалансованість економічного, соціального та екологічного розвитку міста. Вони включають оцінку ефективності використання ресурсів, екологічної стійкості, соціальної справедливості та економічної життєздатності міських систем. Ці показники допомагають забезпечити довгострокову перспективу розвитку міста з

урахуванням потреб майбутніх поколінь. При цьому, методики оцінки результативності представляють собою систематизовані підходи до вимірювання ефективності впроваджених заходів та програм. Вони включають як кількісні методи аналізу (статистичні дослідження, економічний аналіз), так і якісні методи (експертні оцінки, соціологічні опитування). Ці методики дозволяють не лише оцінити досягнуті результати, але й виявити проблемні аспекти та можливості для покращення. У свою чергу, системи рейтингування є інструментом порівняльного аналізу, що дозволяє оцінити позицію міста відносно інших населених пунктів за різними параметрами соціального розвитку [62]. Таким чином, всі ці елементи системи оцінки ефективності взаємопов'язані та доповнюють один одного, створюючи комплексну картину соціального розвитку міста. Їх систематичне використання дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, коригувати стратегії розвитку та забезпечувати постійне покращення якості життя населення. Важливо усвідомлювати, що ця система не є статичною – вона постійно вдосконалюється, враховуючи нові виклики та потреби суспільства.

Слід також звернути увагу, що система зворотного зв'язку є важливим елементом публічного управління, що забезпечує двосторонню комунікацію між органами влади та громадою, дозволяючи оперативно реагувати на потреби населення та коригувати управлінські рішення відповідно до реальних потреб суспільства. Так, механізми громадського контролю забезпечують можливість активної участі громадян у процесах прийняття та реалізації управлінських рішень. Вони включають громадські ради при органах влади, громадські слухання, громадську експертизу, громадський моніторинг виконання програм та проєктів. Ці інструменти дозволяють громаді не лише спостерігати за діяльністю влади, але й безпосередньо впливати на процеси прийняття рішень [63]. Системи оцінки якості послуг дозволяють отримувати регулярний зворотний зв'язок від користувачів щодо якості та доступності публічних послуг. Це включає опитування задоволеності

споживачів, аналіз скарг та пропозицій, оцінку дотримання стандартів надання послуг. На основі цієї інформації відбувається постійне вдосконалення системи надання послуг та підвищення їх якості [64]. Канали комунікації з громадою представляють собою різноманітні способи взаємодії влади з населенням: від традиційних (особисті прийоми, гарячі лінії, письмові звернення) до сучасних цифрових платформ (електронні петиції, соціальні мережі, мобільні додатки). Важливо забезпечити доступність та зручність цих каналів для різних груп населення, а також оперативність реагування на звернення громадян. Моніторинг громадської думки здійснюється через регулярні соціологічні дослідження, онлайн-опитування, аналіз соціальних медіа та інші методи вивчення суспільних настроїв. Це дозволяє владі краще розуміти потреби та очікування громади, виявляти проблемні питання та оцінювати рівень підтримки різних ініціатив [65]. І, нарешті, звітність та прозорість забезпечуються через регулярне інформування громади про діяльність органів влади, використання бюджетних коштів, результати реалізації програм та проєктів. Це включає публікацію відкритих даних, регулярні звіти про діяльність, трансляції засідань органів влади, оприлюднення документів та рішень. Прозорість діяльності влади є основою для формування довіри між владою та громадою [66].

Таким чином, ефективна система зворотного зв'язку дозволяє створити дієвий механізм взаємодії між владою та громадою, забезпечуючи постійне вдосконалення процесів управління та підвищення якості життя населення. Важливо, щоб усі елементи цієї системи працювали узгоджено та забезпечували реальні можливості для громадян впливати на процеси прийняття рішень та оцінювати їх результативність.

І, нарешті, ще одним базовим компонентом системи публічного управління соціальним розвитком міста виступають різноманітні інноваційні елементи, що включають цифрові технології управління, смарт-сіті рішення, соціальні інновації, експериментальні проєкти, креативні індустрії. Ці елементи забезпечують впровадження сучасних підходів та технологій, що

дозволяють оптимізувати процеси управління та покращити якість життя громадян. Так, цифрові технології управління представляють собою комплекс сучасних інформаційно-комунікаційних рішень, що застосовуються в міському управлінні. Це включає електронний документообіг, системи управління ресурсами міста, цифрові платформи надання послуг, аналітичні системи для прийняття рішень на основі даних. Впровадження цих технологій дозволяє автоматизувати рутинні процеси, підвищити швидкість та якість надання послуг, забезпечити прозорість управління [67]. Смарт-сіті рішення передбачають інтеграцію різноманітних міських систем та сервісів на базі цифрових технологій. Це можуть бути системи розумного транспорту, енергоефективного освітлення, моніторингу екологічної ситуації, управління відходами, безпеки міста [68]. Такі рішення дозволяють оптимізувати використання ресурсів, покращити якість міського середовища та підвищити комфорт життя мешканців. Важливою особливістю соціальних інновацій є їх орієнтація на активне залучення громади та створення стійких позитивних змін у суспільстві. Експериментальні проєкти дозволяють тестувати нові підходи та рішення в умовах реального міста. Це можуть бути пілотні проєкти з впровадження нових технологій, експерименти з організації міського простору, тестування нових форматів надання послуг. Такі проєкти дають можливість оцінити ефективність інновацій перед їх широким впровадженням та адаптувати рішення до місцевих умов. Креативні індустрії стають важливим елементом соціально-економічного розвитку міста. Вони включають різноманітні види діяльності, пов'язані з творчістю та інноваціями: дизайн, архітектуру, мистецтво, медіа, ІТ-сектор тощо. Розвиток креативних індустрій сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню привабливості міста, формуванню креативного середовища та стимулюванню інновацій в інших сферах. Важливо відзначити, що всі ці інноваційні елементи повинні впроваджуватися системно та узгоджено, створюючи синергетичний ефект, оскільки всі компоненти взаємопов'язані та взаємозалежні.

Усі окреслені нами компоненти спільно утворюють єдину, узгоджену систему публічного управління, спрямовану на забезпечення соціального розвитку міської громади. При цьому варто розуміти, що функціональність і результативність цієї системи безпосередньо залежать від рівня гармонійної взаємодії та збалансованості використовуваних механізмів, які мають бути не лише інтегрованими й скоординованими між собою, але й достатньо гнучкими для адаптації до динаміки сучасних змін.

1.3. Типологізація механізмів публічного управління соціальним розвитком міста

Слід акцентувати увагу на тому, що процес соціального розвитку реалізується через узгоджену діяльність ключових елементів, які охоплюють такі складові, як сфера соціальних послуг, зокрема освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, а також система соціального захисту населення, пенсійне забезпечення, організація соціально-трудова відносин, молодіжна політика, розвиток туризму, фізичної культури та спорту. Напрямок і пріоритети соціального розвитку здебільшого регулюються соціальною політикою держави, яка здійснює свій вплив через багатогранну систему засобів державного управління. До таких засобів належать політичні, правові, організаційні, економічні та мотиваційні механізми. Задля досягнення основної стратегічної мети соціального розвитку держави, необхідний високий рівень ефективності роботи цих механізмів. Це потребує не лише змін у підходах до управління, але й глибокої трансформації методів і засобів, які застосовуються для забезпечення стабільного функціонування та гармонійного вдосконалення соціальної сфери.

Більшість дослідників, які досліджують природу виникнення механізмів управління, розділяють думку, що механізми є центральною складовою системи управління, що ілюструє процес впливу суб'єкта управління на об'єкт управління. Учені розглядають механізм управління як інструмент, за

допомогою якого держава організовує суспільні справи і при цьому він включає методи і способи та базується на принципах, що регулюють механізм держави [69]. Механізм держави при цьому є єдиною системою органів державної влади та місцевого само-врядування, яка діє на основі загального законодавчого принципу та розподілу влади, має необхідні ресурси та засоби і відповідає за виконання завдань та функцій держави [70]. Такій симбіоз компонентів гарантує ефективність досягнення цілей публічного управління через відповідні механізми управління.

На нашу думку, такі уявлення базуються на системному підході до розуміння механізмів державного управління, що виходить з неможливості жорсткого відособлення механізмів від державного управління в цілому та потреби подолання недоліків обмеження механізмів лише «методами» чи «впливом на чинники», зокрема, виведення за межі аналізу емпіричної складової управлінського процесу. Механізм державного управління як єдиної системи постає його функціональною підсистемою, яка певним чином прагне структурного відособлення, що виявляється в організаційному розвитку та специфічності в кожному конкретному випадку характерних методів, способів діяльності.

При цьому слід звернути увагу, що різні дослідники розглядають механізми управління з погляду різних підходів.

Так, соціологічний підхід розглядає механізм державного управління як взаємозв'язок елементів, процесів, закономірностей, завдяки якому суб'єкт державного управління задовольняє потреби суспільства шляхом ухвалення відповідних управлінських рішень.

Діалектичний підхід розглядає механізм державного управління як засіб вирішення протиріч, що виникають у реальності і являє собою процес послідовних дій з їх вирішення з використанням відповідних управлінських методів для досягнення певної мети.

Сутнісний підхід інтерпретує механізм державного управління через системні властивості суб'єкта та об'єкта управління і включає в себе: цілі

управління, елементи об'єкта, на який здійснюється вплив, дії для досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальної та організаційний потенціал. Зрештою, комплексний підхід розуміє механізм державного управління відповідно до його функціонального призначення з управлінського впливу (організаційно-правовий, фінансово-економічний, інституційний і т.п.)

З позиції діяльнісного підходу – механізм державного управління є організацією практичного здійснення державного управління [71].

Водночас, В. Малиновський наголошує, що механізми управління утворюють сукупність засобів організації управлінських процесів і способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління [72].

У свою чергу, Н. Батечко вбачає більш вузьким поняття механізму управління – сукупності процедур (тобто офіційно встановлені, передбачені правилами способ і порядок дій при здійсненні, веденні справ, операцій, угод) ухвалення управлінських рішень (з цього погляду «механізм управління» і «процедура управління» є синонімами)» [73].

Крім того, серед наукової спільноти існує думка, що з позицій системного підходу механізм управління – це демократична державна організація управлінського впливу на суспільні процеси, що повинен повною мірою відбивати взаємодію різних елементів управління, які мають ознаки взаємозалежностей та причинно-наслідкових зв'язків [74].

Різні автори визначають механізм управління як організаційний механізм, виділяючи такі складові елементи механізму, як система органів виконавчої влади; сукупність правових норм, які регулюють організаційну структуру системи органів виконавчої влади та процеси її функціонування та розвитку [75]. О. Єршоменко-Григоренко наголошує, що механізм управління це система, що складається з боків: технологічний, економічний, організаційний й соціальний. При цьому автор стверджує, що механізм управління забезпечує реалізацію державної влади та владних відносин [76].

Конкретні механізми управління, на думку О. Коротич, – є певним знаряддям для здійснення цілеспрямованих перетворень. Це сукупність способів, методів, важелів, через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети. Кожний конкретний механізм управління – це насамперед сукупність взаємопов'язаних методів управління [77]. Автор вважає, що механізм управління не може бути без цих системних компонентів, і в той же час – без механізму управління немає системи управління як такої. Існує зв'язок і певна залежність системи державного регіонального управління від зовнішніх чинників: державної соціально-економічної політики та державного регулювання, умов зовнішнього середовища, сучасних досягнень національного та зарубіжного менеджменту, закономірностей регіонального управління [77].

Механізм управління – це система формування цілей і стимулів, які дають змогу перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних та духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його остаточних результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів. Ядром організаційно-економічного механізму є система стимулів, яка поділяється на дві підсистеми: командно-адміністративні стимули, які примушують до праці; соціально-економічні, що зацікавлюють працівників до високоефективної роботи [78].

Крім цього, О. Ковалюк вважає, що механізм управління – це «система форм, методів, важелів, інструментів, які використовуються в діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення політикою на мікро- та макрорівні» [79].

Інші дослідники вважають, що механізм державного управління – це штучно створена складна система, призначена для досягнення поставлених цілей, що має визначену структуру, сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на об'єкт управління [80]. Вони наголошують, що «в механізмі державного управління можна виокремити такі

головні елементи: методи, важелі, інструменти, політику, правове, нормативне та інформаційне забезпечення» [81].

На відміну від попередніх авторів, О. Федорчак розглядає існування складного (комплексного) державного механізму, що включає кілька незалежних механізмів: політичний (спрямований на формування державного курсу у сферах економіки, соціального розвитку, фінансової або промислової політики); правовий (законодавче забезпечення, включаючи закони та постанови Верховної Ради України, укази Президента, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також методичні рекомендації та інструкції відомств); організаційний (суб'єкти та об'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи, інструменти управління та організаційні структури, а також результати їх функціонування); економічний (механізми державного управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, інноваційною, кредитною, податковою, страховою діяльністю тощо); мотиваційний (сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів, які спонукають суб'єктів державного управління ефективно впливати на об'єкт управління для досягнення задуманих цілей) [82].

Водночас, в «Енциклопедичному словнику з державного управління» зміст «механізмів державного управління» визначається як «способи розв'язання суперечностей явища чи процесу в державному управлінні, послідовна реалізація дій, що базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй форм і методів управління» [83].

До того ж, механізмами державного управління є практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей». Комплексний механізм державного управління визначається вченими як «...система політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу

органів державного управління, а схема реального механізму державного управління включає цілі, рішення, впливи, дії, результати [84].

Учені дотримуються думки, що державноуправлінські механізми можна розподілити на системні та прості. Системними механізмами державного управління є інституалізація, стратегічне планування, державна політика, державне регулювання, державна підтримка, державне стимулювання, державноуправлінські реформи та трансформації, національні проєкти, державні цільові програми, програми соціально-економічного розвитку, державний бюджет. Системні механізми державного управління реалізуються шляхом застосування простих механізмів. Серед простих механізмів державного управління поширеними є правові, організаційні, ресурсні (фінансові, кадрові, матеріально-технічні, інформаційні) [85].

Розвиваючи такі положення, О. Радченко зауважує, що механізми державного управління – це «системна сукупність інституцій, структур, послідовних дій, форм, станів і процесів у державі як продукт організованої людської діяльності, що має на меті реалізацію інтересів і потреб людей та розв’язання нагальних суспільно-політичних проблем за рахунок державного впливу й регулювання суспільної життєдіяльності на основі усталених суспільних цінностей, норм і правил; є формою реалізації функцій держави та має суб’єктом органи державного управління» [86].

Отже, більшість науковців розглядають механізми державного управління як систему взаємопов’язаних складових, що, взаємодіючи між собою, здійснюють сукупний вплив на об’єкт управління.

Виходячи з вищесказаного, ми доходимо висновку, що механізм управління соціальним розвитком також можна трактувати по-різному залежно від контексту. Так, у вузькому значенні він являє собою сукупність засобів і методів, що використовуються для ефективного управління соціальними процесами. У ширшому сенсі – це комплекс взаємопов’язаних організаційних факторів та елементів, які визначають порядок, методи і принципи управління. Ми погоджуємося з думкою, що основна мета такого

механізму полягає в закріпленні конкретних функцій за суб'єктами управління, забезпеченні їхньої взаємодії, структуризації цілей та напрямків діяльності, формуванні плану дій, а також створенні необхідної інструментальної та матеріально-технічної бази для реалізації процесу управління [57].

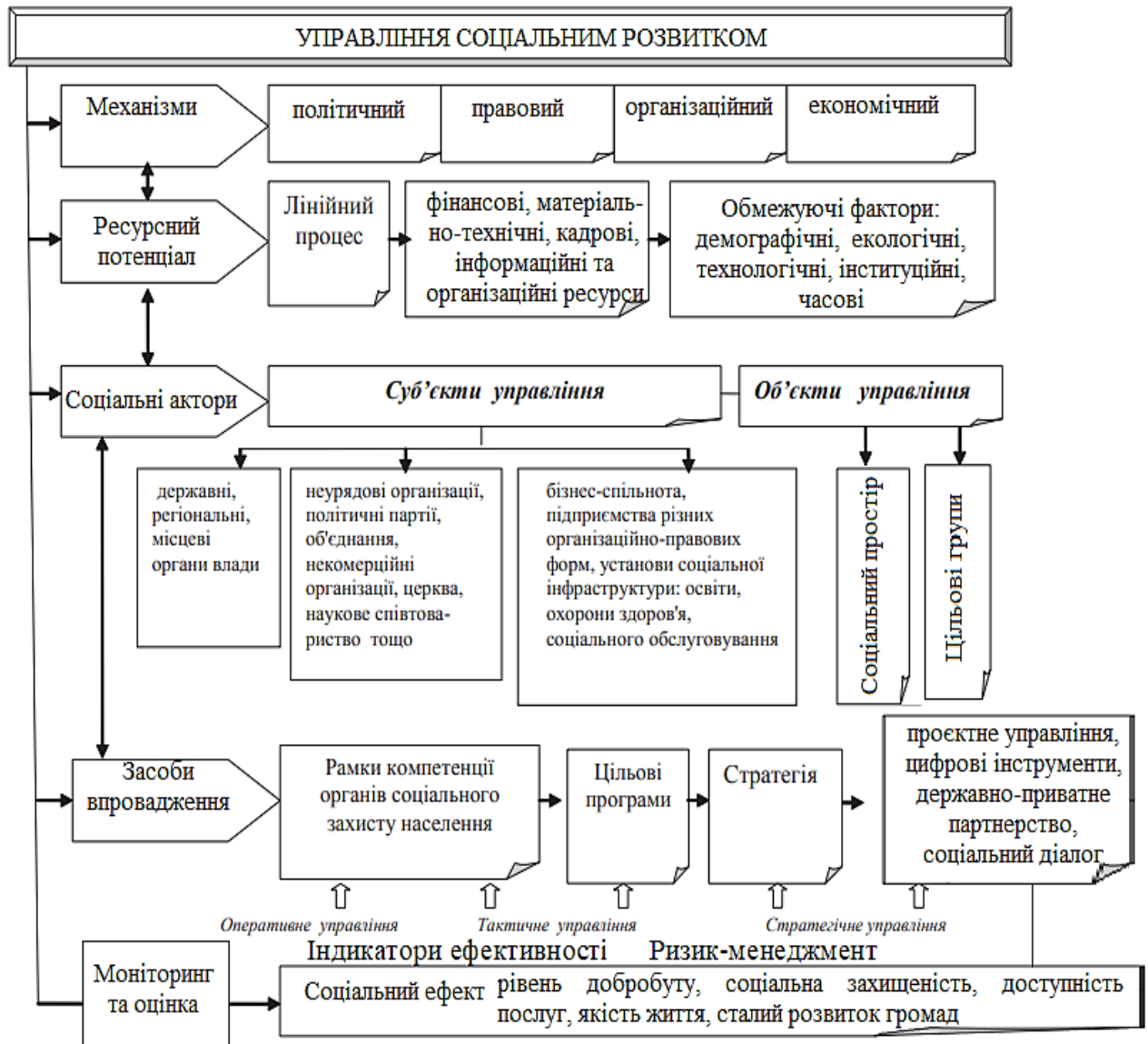

Рис. 1.2. Комплексний механізм публічного управління соціальним розвитком міста

Джерело: укладено автором на основі [57, с. 69]

Основними завданнями та пріоритетами цього механізму є визначення та закріплення чітких функцій за суб'єктами, відповідальними за управління соціальним розвитком, забезпечення високого рівня ефективності взаємодії

між усіма учасниками процесу, а також систематизація напрямів і цілей управління, що сприяє підвищенню загальної керованості системи. Крім того, важливим аспектом є створення належної інструментальної бази та матеріально-технічного забезпечення, необхідного для ефективного впровадження управлінських функцій. Особливу увагу слід звернути на те, що в сучасних умовах активно відбувається трансформація традиційних механізмів державного управління в галузі соціального розвитку. Цей процес дедалі більше вимагає розробки інноваційної моделі управління, яка здатна адаптуватися до стрімких змін у суспільстві. Водночас виникає потреба у впровадженні сучасних підходів до організації цього процесу, які б відповідали новим соціально-економічним викликам і сприяли досягненню сталого розвитку [87].

О. Вольська, досліджуючи різноманітні механізми управління соціальним розвитком, акцентує увагу на тому, що ці механізми формуються із сукупності методів і інструментів впливу. До ключових методів вона відносить координацію, мотивацію, організацію і контроль, які забезпечують ефективне функціонування соціальних систем. У свою чергу, до інструментів впливу належать такі важливі складові, як система законодавства, що регулює соціальні процеси, а також фінансові механізми, зокрема бюджетне та комерційне фінансування, які спрямовані на підтримку і стимулювання соціального розвитку. Усе це в цілому дозволяє органам державного управління не лише ефективно реалізовувати соціальну політику, але й забезпечувати її узгодженість із суспільними інтересами. Також дослідниця наголошує на важливості гармонізації дій і стратегій для гарантування досягнення цілей, які відповідають ідеалам соціальної держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [88].

Сказане вище дозволяє визначити *комплексний механізм публічного управління соціальним розвитком міста як сукупність організаційних структур, методів, інструментів і процедур, за допомогою яких суб'єкти публічного управління здійснюють вплив на соціальні процеси з метою*

забезпечення сталого розвитку міської території, підвищення рівня та якості життя населення, гармонізації соціальних відносин і формування сприятливого соціального середовища. Ми вважаємо, що структурно такий механізм включає: організаційну складову (сукупність певним чином організованих управлінських дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей); правову складову (нормативно-правове забезпечення процесу управління соціальним розвитком); економічну складову (сукупність економічних методів та важелів впливу). При цьому, механізм публічного управління соціальним розвитком міста функціонує як інтегрована система, що поєднує адміністративні, економічні, соціальні та інші інструменти для досягнення визначених цілей місцевого розвитку.

Ми погоджуємося з П. Кухарчуком, що «зміна пріоритетів зумовила трансформацію механізмів управління соціальним розвитком громад» [89]. Відповідно, сьогодні в складі комплексного механізму публічного управління соціальним розвитком міста можна виділити 4 базові механізми, до яких належать: політичний, правовий, організаційний та економічний.

Так, політичний механізм формується під значним впливом загальної державної політики, яка визначає основні напрями розвитку та управління. На відміну від цього, механізми, що діють на рівні міського управління, мають свої особливості і відповідають виключно локальним потребам та завданням. Вони повинні функціонувати як цілісна система, що враховує специфіку конкретної громади, а також забезпечує ефективне формування та реалізацію політики місцевого розвитку. Цей механізм можна охарактеризувати як сукупність інструментів та засобів, призначених для втілення соціальної політики і виконання окремих управлінських завдань. Він охоплює різноманітні процедури управління, методи планування та реалізації, які об'єднані єдиними принципами, що гарантують його ефективність. На нашу думку, серед багатьох принципів, на яких базується цей механізм, особливе значення мають такі ключові аспекти: турбота про добробут громадян, яка характеризує рівень життя і доступність соціальних послуг; принцип

справедливості, що забезпечує рівні можливості для всіх верств населення; захищеність громадян і території від будь-яких загроз чи кризових ситуацій; а також принцип системного впливу, який передбачає скоординованість усіх елементів механізму для досягнення спільних цілей. Лише за умови дотримання цих базових принципів можна досягти гармонійного розвитку громади та підвищення якості життя її мешканців.

Слід підкреслити, що політичний механізм управління має чітку структуру, яка складається з чотирьох ключових блоків, тісно пов'язаних між собою та залежних один від одного. Ця взаємодія є фундаментальною для забезпечення узгодженої роботи державних і громадянських інститутів. Без належної гармонізації між цими компонентами ефективне вирішення питань суспільного значення та стимулювання розвитку країни буде практично неможливим, оскільки їхній внесок у загальну систему є критично важливим. Першим елементом є кадровий блок, який відіграє роль у підготовці фахових кадрів. Саме ці кадри беруть на себе відповідальність за формування державної політики на національному, регіональному і місцевому рівнях. Його діяльність забезпечує компетентність і професіоналізм керівників, які втілюють нормативно-правові рішення у реальність. Другий елемент представлений законодавчим блоком. Його основний напрямок роботи спрямований на розроблення ефективних нормативно-правових актів, що створюють основу для впровадження соціальної політики та управління суспільними процесами. Третій блок полягає у прийнятті управлінських рішень, які мають стратегічний характер і стосуються координації функціонування всіх суб'єктів соціального розвитку на різних рівнях. Цей блок залучає комплексний підхід до вирішення проблем, враховуючи специфіку кожного рівня управління. Четвертий компонент системи – інформаційний блок. Він охоплює організацію громадських обговорень та забезпечує прозорість роботи органів публічної влади через розвинені засоби масової інформації. Ефективність його дії значною мірою залежить від впровадження механізмів зворотного зв'язку з громадськістю, що дозволяє

враховувати суспільну думку і коригувати політику відповідно до поточних потреб. Останнім, але не менш важливим, є ідеологічний блок, який виступає як концептуальна основа всього процесу. Він формує систему цінностей і стратегічний напрямок розвитку країни, забезпечуючи єдність цілей та смислове наповнення політичного процесу. Таким чином, синергія цих блоків є невіддільною умовою для досягнення сталого суспільного прогресу та ефективності державного управління [90].

Правовий механізм соціального розвитку міста забезпечується дією законів та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують соціальну політику держави й забезпечують соціальний розвиток на державному, регіональному та міському рівні. Його основна мета – забезпечення створення умов для покращення якості життя мешканців міста та забезпечення їхнього соціального добробуту. При цьому правовий механізм соціального розвитку міста може включати в себе наступні складові: законодавство до якого відноситься набір законів, постанов, регуляторних актів, що регулюють соціальний розвиток міста, права та обов'язки мешканців міста та публічних органів влади; органи місцевого самоврядування, які відповідають за реалізацію соціальних програм та ініціатив на рівні міста, само вони приймають рішення, які регламентують соціальний розвиток об'єкту публічного управління; фінансовий механізм, який включає процедуру фінансування програм і проектів соціального розвитку міста, включаючи бюджетні призначення, гранти, інвестиції і податки; соціальні програми і ініціативи, які спрямовані на розвиток галузей соціальної сфери; система моніторингу та звітності, яка включає в себе механізми для відстеження та оцінки результатів соціальних програм та проектів у місті. Звіти та оцінки можуть використовуватися для коригування стратегій і політик розвитку, захисту прав членів громади міста, включаючи механізми реагування на скарги і петиції.

У доповнення до згаданого механізму, вагоме місце в системі публічного управління соціальним розвитком міста займає організаційний механізм. Його

сутність полягає у функціонуванні системи взаємодії інструментів та методів, які забезпечують координацію управлінських дій для досягнення завдань публічної влади та підвищення результативності складових управлінської системи. Головною метою організаційних елементів цього механізму є формування та зміцнення організаційного потенціалу суб'єктів управління, що виступає невід'ємною складовою загальної системи управління. Організаційний механізм використовується органами публічної влади з метою забезпечення ефективного функціонування різних сфер соціального життя міста. Він включає в себе як державні органи влади, так і органи місцевого самоврядування, які спільно працюють над розробкою та впровадженням соціальної політики на рівні міст [91].

Ефективність функціонування організаційного механізму можна оцінювати шляхом застосування ряду взаємопов'язаних критеріїв, які дозволяють комплексно аналізувати його вплив на досягнення суспільно значущих результатів. Один із ключових критеріїв полягає у визначенні ступеня орієнтованості механізму на досягнення стратегічних цілей і завдань соціального розвитку, закладених у плануванні розвитку міста. Це передбачає узгодження дій усіх задіяних структур із пріоритетами, які спричиняють позитивні перетворення в соціальній сфері. Другим важливим аспектом є рівень ефективності використання ресурсів, включаючи фінансові, людські та матеріальні, які спрямовуються на вдосконалення соціальної інфраструктури та підвищення якості життя громади. Прозоре і раціональне управління цими ресурсами є запорукою успішної реалізації соціальних програм. Суттєвим критерієм виступає також транспарентність і відкритість організаційного механізму, що виражається через забезпечення вільного доступу громадян до інформації про витрати міського бюджету на реалізацію соціальних проєктів. Додатково, це передбачає активне залучення громадськості до процесу прийняття рішень стосовно напрямків розвитку соціальної сфери та модернізації існуючої інфраструктури. Окрему увагу слід приділити співвідношенню між кількістю ухвалених рішень, спрямованих на вирішення

питань соціального розвитку міста, та рівнем їхньої реальної реалізації. Цей показник є важливим індикатором дієвості механізму і його здатності здійснювати впровадження запланованих ініціатив. Усі зазначені критерії у своїй сукупності дозволяють сформувати цілісну картину роботи організаційної системи з точки зору її ефективності та результативності. Отже, ефективність роботи організаційного механізму управління містом визначається комплексом зазначених критеріїв та може відрізнятися для кожного конкретного міста в залежності від його потреб, ресурсів і особливостей [53].

Економічний механізм виступає одним із ключових інструментів забезпечення ефективного функціонування соціальної держави. Його основна мета полягає в створенні економічних умов, які дозволяють підтримувати стабільність і розвиток системи загального благополуччя. Принцип добробуту, що лежить у фундаменті соціальної держави, передбачає досягнення високого рівня економічного розвитку, який є необхідною умовою для забезпечення гідного мінімального рівня життя кожного громадянина країни. У свою чергу, це означає, що формування надійної економічної основи стає одним із найважливіших етапів побудови соціально орієнтованої держави. Світовий досвід свідчить про те, що найбільш ефективною економічною моделлю для реалізації принципів соціальної держави є соціально орієнтована ринкова економіка. Головна перевага цієї моделі полягає у збалансованому поєднанні ринкових механізмів і державного регулювання. З одного боку, ринкові механізми сприяють зростанню економічної ефективності, стимулюючи конкуренцію та інновації. З іншого боку, активна участь держави дозволяє забезпечити соціальну спрямованість економіки. Це досягається за рахунок впровадження податково-фіскальних інструментів, розумної грошово-кредитної політики, а також заходів бюджетного регулювання, які спрямовані на підтримку соціально важливих секторів та зниження нерівності серед населення. Таким чином, саме гармонійна взаємодія між ринковими силами та державною підтримкою

забезпечує умови для створення стійкої та справедливої соціальної моделі [53]. Відповідно, економічний механізм управління соціальним розвитком міста можна розглядати як комплекс інструментів і дій, спрямованих на забезпечення економічного зростання, поліпшення умов життя мешканців та підвищення загального добробуту громади. В його основі лежать економічні стратегії та політики, покликані стимулювати розвиток підприємницької діяльності, створювати нові робочі місця, підвищувати ефективність господарської діяльності, реалізовувати інфраструктурні проекти й запроваджувати інші ініціативи. При цьому варто сказати, що ефективність функціонування економічного механізму, спрямованого на соціальний розвиток міста, може оцінюватись крізь призму його здатності реалізовувати конкретні завдання та досягати визначених цілей, які безпосередньо пов'язані з покращенням якості життя мешканців і підвищенням їхнього загального рівня добробуту. У цьому контексті ключовими аспектами оцінки такого механізму виступають декілька важливих складових, кожна з яких робить свій внесок у комплексне розуміння його ефективності. По-перше, це економічне зростання як один із основних критеріїв успішності механізму. Його показником є динаміка розвитку економіки міста, що свідчить про стабільність і прогрес у соціально-економічному середовищі. По-друге, вагомим фактором є робота ринку праці. Важливо, щоб механізм забезпечував умови для створення нових робочих місць, знижував рівень безробіття й підвищував загальну зайнятість населення. Забезпечення широких можливостей працевлаштування є одним із фундаментальних завдань економічного розвитку. Третім критерієм є соціальна справедливість. Економічний механізм має сприяти усуненню глибоких соціальних нерівностей у суспільстві, забезпечуючи рівний доступ до базових послуг, таких як освіта, медицина та житлова інфраструктура, для усіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу. Наступний важливий аспект оцінки – інвестиційна привабливість міста. Йдеться про здатність залучати капіталовкладення у розвиток стратегічних напрямів міської інфраструктури та стимулювати реалізацію

інвестиційних проєктів, які здатні створювати нові можливості для економічного розквіту. Нарешті, не менш ключовим чинником є управління ресурсами. Це включає ефективне використання і розподіл наявних бюджетних та фінансових ресурсів з метою досягнення максимального впливу на соціально-економічний розвиток міста. Раціональне і прозоре планування дозволяє уникнути нецільових витрат і спрямувати ресурси на вирішення найбільш актуальних проблем громади. Таким чином, комплексна оцінка ефективності економічного механізму передбачає аналіз різних сфер життєдіяльності міста, кожна з яких вносить свою частку у загальну картину його соціального та економічного поступу [53]. Результати проведених досліджень доводять, що оцінювання ефективності економічного механізму соціального розвитку міста може здійснюватися за допомогою широкого спектра індикаторів і аналітичних підходів, адаптованих до особливостей конкретного населеного пункту та його стратегічних цілей. Ключовими критеріями ефективності такого механізму є рівень і якість життя міського населення, а також ідентифікація складових цих показників. Важливе значення має використання міжнародних методик у процесі оцінки та планування соціального розвитку міста [92].

Таким чином, ключовою основою системи публічного управління соціальним розвитком міста є чітке визначення специфіки призначення кожного із механізмів – політичного, правового, організаційного та економічного. Особливу увагу слід приділити їхній тісній взаємозалежності та взаємному впливу, які створюють умов для забезпечення комплексного та гармонійного розвитку. Одночасне й нерозривне застосування цих механізмів у єдиному, органічно взаємопов'язаному процесі дозволяє ефективно реагувати на виклики, що постають перед міською спільнотою, сприяючи стабільності, прогресу та підвищенню якості життя громадян. Специфіка призначення кожного з механізмів, їх взаємозалежність і взаємообумовленість, застосування у нерозривному органічному

взаємозв'язку складають основу системи публічного управління соціальним розвитком міста.

Висновки до розділу 1

Проведений теоретичний аналіз дозволяє зробити узагальнене визначення дефініції «місто» як складної самоорганізованої соціально-просторової системи з високою концентрацією населення та щільною забудовою, що характеризується багатофункціональною інфраструктурою, диверсифікованою економічною діяльністю, специфічною соціальною структурою та виступає центром адміністративного управління, яка створює особливе середовище для соціокультурного розвитку, самореалізації особистості та задоволення матеріальних і духовних потреб населення. На основі запропонованого визначення виділено ключові характеристики міста: системність і самоорганізація міста, просторово-демографічні особливості, економічні характеристики міста, соціокультурне середовище міста, соціальна структура міста та адміністративно-управлінська роль міста. Таке сприйняття міста відкриває можливість аналізувати його як складний та багатогранний об'єкт міждисциплінарних досліджень, який вимагає інтегрованого та синергетичного підходу до його вивчення й ефективного управління. При цьому надзвичайно важливо брати до уваги як матеріальні чинники, пов'язані з інфраструктурою, архітектурою та економікою, так і нематеріальні аспекти, такі як соціальна взаємодія, культурне середовище та якість життя мешканців. Доведено, що це дозволяє створювати надійні механізми публічного управління, спрямовані на гармонійний розвиток міського простору.

Розглянуто ключові складові системи публічного управління соціальним розвитком міста, які формують базу для ефективного функціонування механізмів управління на місцевому рівні. Ці компоненти утворюють основу, яка забезпечує як комплексний характер управління, так і його цілісну структурну організацію. До складу зазначеної системи включено:

суб'єкти управління, які виступають ініціаторами та виконавцями управлінських рішень; об'єкти управління, що охоплюють різні аспекти соціального розвитку; нормативно-правову базу, яка регламентує діяльність управлінців; механізми, що забезпечують координацію і реалізацію завдань; ресурсний потенціал, що підтримує виконання функцій; функціональні підсистеми, які охоплюють окремі напрями роботи; інструменти реалізації, які дозволяють досягати цілей; систему зворотного зв'язку, яка забезпечує моніторинг та коригування дій; систему оцінки ефективності, що передбачає аналіз результативності, а також інноваційні елементи, спрямовані на актуалізацію методів і підходів.

Доведено, що зазначені складові взаємодіють між собою в межах єдиної інтегрованої системи, мета якої полягає в забезпеченні сталих соціальних змін на благо міської громади. Ефективність системи значною мірою визначаються рівнем узгодженості, гармонії та інтеграції складових елементів, особливу роль відіграє їхня здатність до гнучкого адаптування відповідно до динамічних змін у зовнішньому середовищі. Визначено, що функціональність і результативність цієї системи безпосередньо залежать від рівня гармонійної взаємодії та збалансованості використовуваних механізмів публічного управління соціальним розвитком міста. Вони мають бути не лише інтегрованими й скоординованими між собою, але й достатньо гнучкими для адаптації до динаміки сучасних змін.

Здійснене дослідження дозволило сформулювати визначення механізму публічного управління соціальним розвитком міста, яке розглядається як цілісна система тісно взаємопов'язаних методів, засобів і інструментів. Ця система слугує основою для реалізації владних повноважень суб'єктами публічного управління з метою забезпечення стійкого та збалансованого соціального розвитку міських територій. Згаданий механізм функціонує крізь низку структурних елементів, кожен із яких виконує специфічну роль у досягненні комплексної мети. На структурному рівні виділяються такі ключові складові цього механізму:

По-перше, організаційна складова, яка включає сукупність ретельно спланованих та систематизованих управлінських дій, орієнтованих на ефективне досягнення визначених стратегічних і тактичних завдань. По-друге, правова складова, що передбачає нормативно-правове регулювання процесів управління соціальним розвитком, яке забезпечує його легітимність і відповідність законодавчим вимогам. По-третє, економічна складова, яка зосереджується на використанні економічних методів і важелів впливу з метою мобілізації ресурсів та стимулювання соціального прогресу. Особливу увагу приділено обґрунтуванню того, що цей механізм діє як інтегрована і багатофункціональна система. Вона поєднує адміністративні, економічні, соціальні й інші інструменти, що спрямовані на реалізацію завдань територіального розвитку відповідно до визначених цілей. Важливо підкреслити, що цей механізм вирізняється низкою характеристик, які є ключовими для його ефективності. Серед них системність і комплексність впливу, що забезпечують взаємоузгодженість різнорідних елементів управління; орієнтованість на досягнення конкретних результатів у соціальній сфері; гнучкість і здатність адаптуватися до динаміки зовнішнього середовища. Ще однією важливою рисою є здатність враховувати та узгоджувати інтереси різних соціальних груп, забезпечуючи гармонійний розвиток усіх сегментів міста. Таким чином, розроблений підхід дозволяє розглядати механізм публічного управління соціальним розвитком міста не лише як набір окремих інструментів і технологій, а як складну систему стратегічного управління, орієнтовану на досягнення сталого соціального розвитку міста.

Результати дослідження, викладені в другому розділі, висвітлено в таких публікаціях автора: «Правове регулювання транспортної сфери міста як складової соціального розвитку» [35], «Складові системи публічного управління соціальним розвитком міста» [53], «Соціальна сфера як об'єкт публічного управління» [91].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

2.1. Системно-динамічний підхід до моніторингу соціальної сфери великого міста

Місто являє собою цілісну та багатогранну систему, якій притаманні власна унікальна структура, численні функції, складна мережа зв'язків із зовнішнім середовищем, а також багатовікова історія, культурні надбання та специфічні умови проживання населення. Це явище настільки багатогранне, що його можна розглядати як багаторівневе утворення з високою складністю. Характерною рисою міста є наявність великої кількості взаємопов'язаних підсистем різного типу, кожна з яких виконує свої унікальні задачі та водночас органічно взаємодіє з іншими. Будучи прикладом складної самоорганізуючої системи, місто завжди стикається із викликами визначення й побудови напрямів свого подальшого розвитку. Процеси його еволюції стають не лише предметом ґрунтовного дослідження та теоретичного осмислення, але і практичним питанням вибору оптимального шляху соціально-економічного прогресу. У цьому контексті розвиток міста є не просто механічним накопиченням нових функцій чи розширенням територій, а глибоким і комплексним процесом, який відображає взаємодію безлічі факторів – від економічних до соціальних [93].

Таким чином, соціальна сфера міста є багатогранною та динамічною системою, яка потребує ретельного й цілеспрямованого управління з боку органів державної та місцевої влади. Для ефективного аналізу такої складної системи доцільно застосовувати підхід системної динаміки, розроблений Дж. Форрестером. Ця методологія дозволяє враховувати взаємозалежність численних факторів і надає потужний інструмент для аналізу та прогнозування змін у соціальному середовищі міста [94].

Використання системно-динамічного підходу у моніторингу соціальної сфери міського середовища дає змогу визначити ключові напрями вдосконалення механізмів публічного управління процесами соціального розвитку. Застосування цієї методики відкриває перспективи для розв'язання важливих завдань, пов'язаних із розробкою ефективної соціальної політики, стратегічного планування та управління основними секторами соціальної сфери міста. Крім того, системний аналіз сприяє всебічному вивченню як рівня життя мешканців, так і загальної якості життя населення мегаполісу, що дозволяє своєчасно виявляти проблемні аспекти та знаходити оптимальні шляхи їх вирішення. З огляду на це, доцільним є впровадження методу, заснованого розумінні моделі соціальної сфери міста, яка охоплює два ключових компоненти: блок оцінки рівня життя та блок аналізу якості життя. Такий підхід забезпечує комплексне та глибоке дослідження соціальних аспектів розвитку міста, враховуючи як матеріальні, так і нематеріальні показники, що визначають добробут і комфорт населення (рис. 2.1) [95].

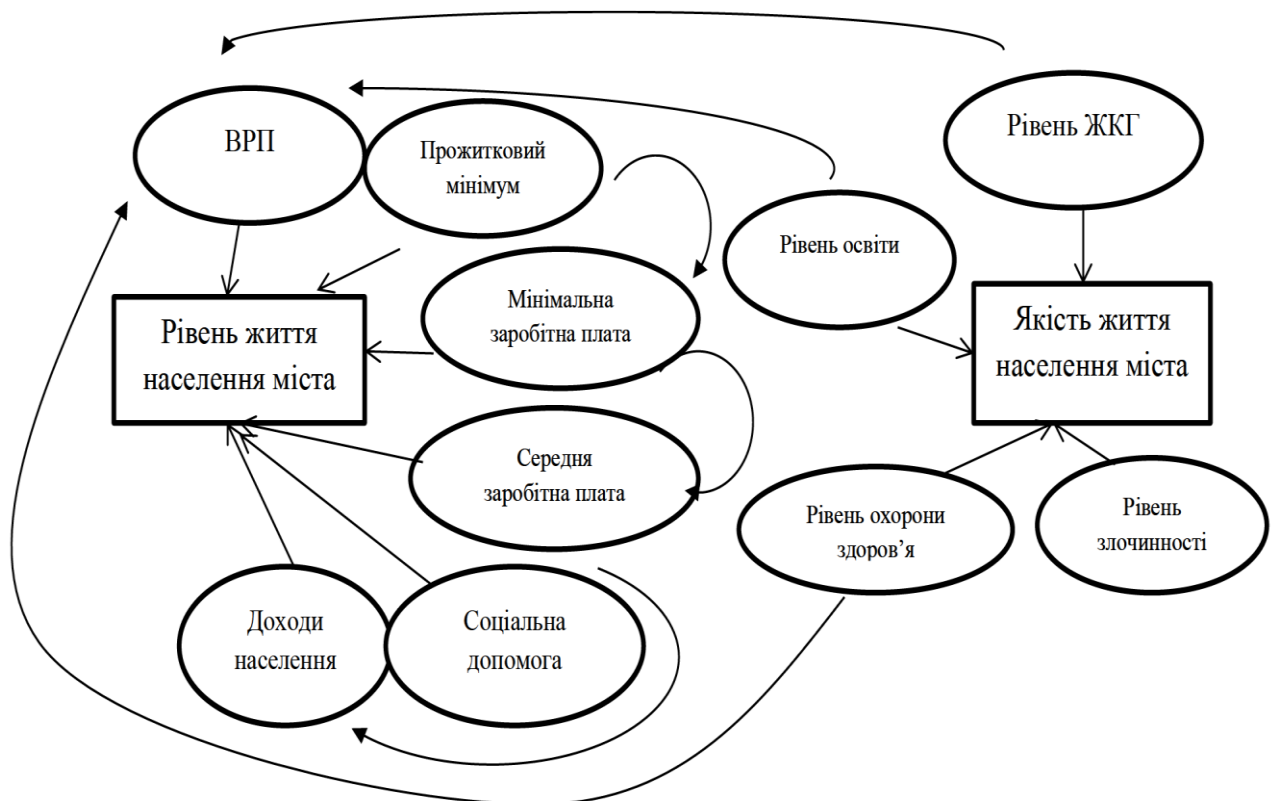

Рис. 2.1. Агрегована модель соціальної сфери міста

Джерело: укладено автором

Таке бачення моделі соціальної сфери міста створює можливості для прогнозування ключових тенденцій розвитку, оцінки стану соціальної складової великого міста, а також аналізу основних показників соціального прогресу, фінансових та економічних аспектів. Вона дозволяє здійснювати комплексну оцінку рівня і якості життя як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі. З наукової точки зору, така модель відображає складну систему взаємопов'язаних соціально-економічних показників, що формують два інтегральних параметри: рівень життя та якість життя населення міста. Відповідно до європейської методології, оцінка якості життя передбачає комплексний моніторинг різноманітних показників добробуту, включаючи як об'єктивні, так і суб'єктивні індикатори [96]. До того, можна побачити, що в структурі моделі чітко простежується економічний базис, представлений такими показниками як валовий регіональний продукт (ВРП), мінімальна та середня заробітна плата, доходи населення, що формують матеріальну основу життєзабезпечення населення. При цьому важливо враховувати регіональні особливості та диференціацію цих показників по різних регіонах України [97]. Соціальна складова моделі охоплює систему показників, які характеризують різні аспекти життєдіяльності міського населення: рівень освіти, стан охорони здоров'я, якість житлово-комунального господарства та рівень злочинності. Особливу увагу слід приділяти взаємозв'язку між продуктивністю праці та якістю життя населення [98]. Методологія оцінки якості життя населення повинна базуватися на чітко визначених критеріях та включати як кількісні, так і якісні показники, що дозволяють всебічно оцінити рівень добробуту населення.

Варто зазначити, що одним із ключових аспектів соціального розвитку міста є прагнення до підвищення рівня життя його мешканців, а також покращення загальної якості умов їхнього існування. З огляду на поставлені цілі в цьому напрямку, можливо розробити комплексну систему критеріїв, які відповідатимуть основним показникам прогресу соціального розвитку. Така система дозволить не лише оцінювати поточний стан, але й формувати

ефективну стратегію для досягнення довгострокових результатів у розвитку міської інфраструктури та соціальної сфери. Для створення такої системи необхідно чітко визначити ключові складові, які формують рівень і якість життя населення міста. На нашу думку, зазначені складові можна умовно поділити на дві основні категорії.

Перша категорія охоплює показники, пов'язані з рівнем життя. Сюди відносяться: розмір внутрішнього регіонального продукту на рівні міста, величина фактичного прожиткового мінімуму, встановлений рівень мінімальної заробітної плати, середній розмір заробітної плати штатних працівників, доходи мешканців міста, обсяг соціальних допомог, а також інші види поточних трансфертів, отриманих населенням у межах міста. Друга категорія стосується компонентів, що відображають якість життя. Серед таких показників виділяються: загальна площа нових житлових будівель, офіційно введених в експлуатацію у місті, кількість лікарняних ліжок, доступних для мешканців, чисельність лікарів різних спеціалізацій, показники охоплення освітою (зокрема кількість осіб, які здобувають освіту в навчальних закладах міста, та загальна кількість таких закладів), а також показники суспільної безпеки, наприклад кількість зареєстрованих злочинів.

Таким чином, наведені категорії дають комплексне уявлення про соціально-економічний стан міст через аналіз ключових індикаторів як матеріального забезпечення мешканців, так і сфери їх соціального добробуту.

До складу ресурсів, які відіграють ключову роль у забезпеченні рівня і якості життя населення, входить кілька основних складових. Перш за все, це нормативні споживчі бюджети. Вони являють собою своєрідні зведення доходів і видатків громадян, що аналізуються як у натуральній, так і в грошовій формах. Завдяки ним можна оцінити всі головні аспекти, що характеризують якість і рівень життя суспільства. У цій категорії виокремлюють декілька видів споживчих бюджетів: зокрема, бюджети прожиткового мінімуму (БПМ), які описують рівень достатку лише на найнеобхідніше для життя; відбудовні споживчі бюджети (ВСБ), що

спрямовані на поступове суспільно-економічне відновлення; споживчі бюджети середнього статку (СБСС), що свідчать про стабільний рівень доходів; та бюджети високого статку (БВС), які відповідають значному фінансовому добробуту.

Другою важливою метрикою виступає валовий регіональний продукт (доход) у розрахунку на душу населення. Цей показник відображає сукупну вартість кінцевих товарів і послуг, створених у певному регіоні протягом року з метою як прямого споживання населенням, так і стратегічного інвестування в економіку. Згідно з міжнародними критеріями, рівень валового продукту на людину за паритетом купівельної спроможності поділяється на кілька груп. До високого рівня належить дохід обсягом понад 10 тисяч доларів США на рік. Вищим за середній вважається показник у межах від 3250 до 10 тисяч доларів. Нижчий за середній встановлюється в діапазоні від 800 до 3250 доларів. Низький рівень дохідності визначається розміром менше 800 доларів на людину. Ці критерії дозволяють оцінити економічну ситуацію як у межах регіону, так і в міжнародному контексті, сприяючи формуванню аналітичних баз для прийняття управлінських рішень.

Отже, процес вимірювання якості та рівня життя фактично передбачає встановлення їх кількісної оцінки через застосування як абсолютних, так і відносних показників. Як правило, натуральні величини виконують функцію абсолютних індикаторів, які визначають рівень якості життя, тоді як грошові величини служать базисом для оцінки рівня життя населення. Таким чином, ключовими джерелами даних для систематичного моніторингу виступають показники, що характеризують рівень і якість життя, а також ефективність функціонування різних сфер соціальної інфраструктури в умовах сучасного міста.

В межах нашого дослідження зупинимось більш детально на моніторингу рівня життя м. Києва, данні якого наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Показники рівня життя населення м. Києва

[94; 99; 100; 101; 102; 103; 104; 105]

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Внутрішній регіональний продукт, млн. грн.	833,1	949,531	1014,693	1276,376	
Внутрішній регіональний продукт, у розрахунку на одну особу, грн.	283175	320885	342247	431616	
Фактичний прожитковий мінімум(загальний показник), грн.	1853	2027	2393	2589	2589
Мінімальна зарплата (на кінець року), грн.	3723	4173	5000	6500	6700
Середня заробітна плата штатних працівників, грн.	16546	18869	21812	26759	
Доходи населення, млн. грн.	555666	675427	754263	925773	
Наявний дохід на одну особу, грн.	143676	173677	182547	225321	
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, млн. грн.	144060	191,009	229,261	270322	
Соціальні допомоги, млн. грн.	45049	55772	69420	76775	

З наведеного вище, можемо побачити зростання внутрішнього регіонального продукту за 2021 рік на 150%, що демонструє зростання обсягів виробництва продукції та обсягів надання послуг у м. Києва. (рис. 2.2). Підвищення внутрішнього регіонального продукту вплинуло на зростання цього показника у розрахунку на одну особу майже на 100%. (рис. 2.3).

Показник прожиткового мінімуму демонструє позитивну динаміку, що виражається у його зростанні. Зокрема, у 2021 році темпи збільшення цього показника склали 8%, що свідчить про поступове поліпшення соціально-економічних умов. Виходячи з цього показника, здійснюється розрахунок широкого спектра соціальних гарантій, серед яких можна виділити мінімальну заробітну плату, мінімальну пенсію за віком разом із додатковою грошовою

допомогою, а також мінімальний розмір виплат для підтримки громадян, які залишилися без роботи. Крім того, прожитковий мінімум є базою для визначення матеріальної допомоги сім'ям, що виховують дітей до досягнення ними трирічного віку, а також розміру допомоги на поховання, що забезпечує фінансову підтримку у складних життєвих ситуаціях.

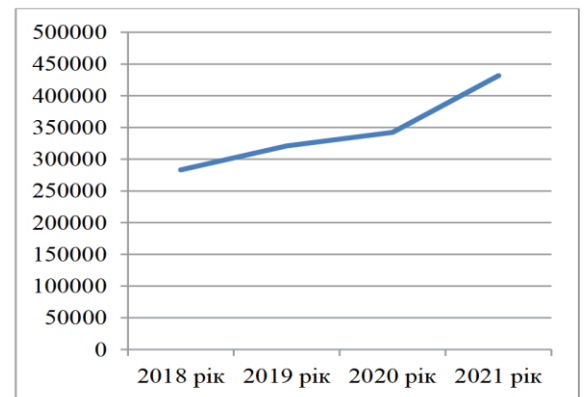
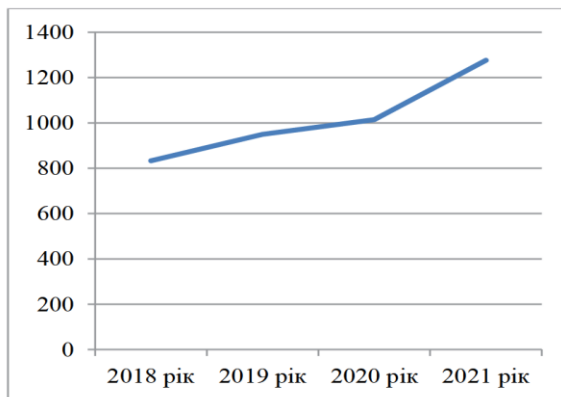

Рис.2. 2. Динаміка ВРП, млн. грн. Рис. 2.3. Динаміка ВРП на одну особу
Джерело: укладено автором [94]

У період з 2018 та 2022 рік можна спостерігати зростання мінімальної заробітної плати (рис. 2.4).

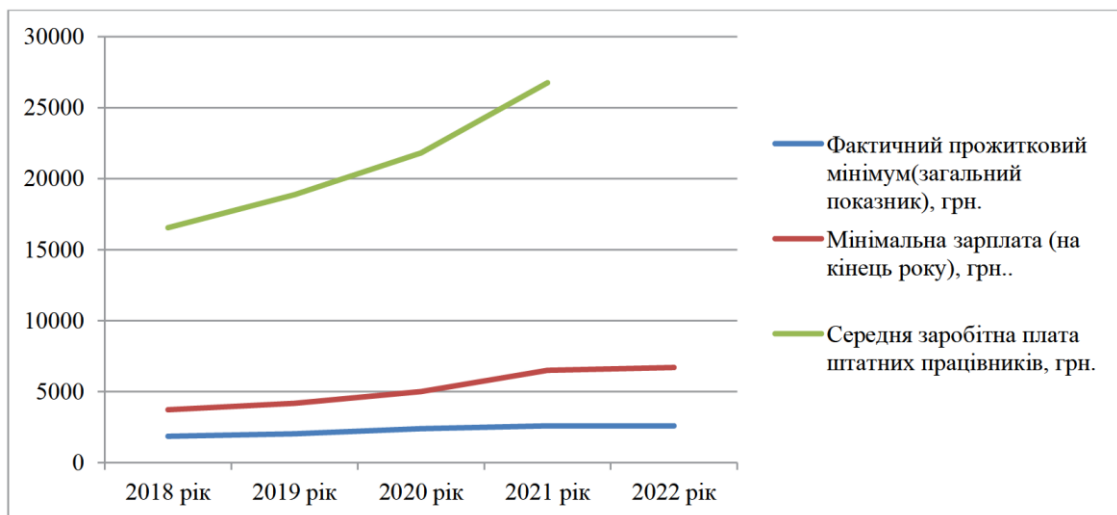

Рис. 2.4. Динаміка показників м.Києва
Джерело: укладено автором

Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що упродовж 2018–2021 років у місті Києві спостерігалось значне зростання середнього рівня заробітної плати серед офіційно працевлаштованих штатних

працівників, яке становило 160 %. Такий результат можна пояснити успішною реалізацією комплексної економічної та соціальної політики міста. Ці заходи сприяли створенню достатньої кількості робочих місць для забезпечення зайнятості населення. Наприклад, лише у 2022 році підприємства столиці запропонували 10 700 вакансій, що стало важливим показником для оцінки функціональності ринку праці. Таким чином, навіть у складних умовах воєнного стану, це свідчить про відносну сталість та ефективність економічних процесів у сфері зайнятості громадян.

Зростання рівня заробітної плати становить суттєвий позитивний чинник для стимулювання розвитку галузей соціальної сфери, що особливо відчутно у великих містах. Наприклад, дані дослідження свідчать про те, що середня зарплата штатних працівників у Києві за підсумками 2022 року сягнула 29 434 грн. Такий показник перевищує середню зарплату по Україні (11 000 грн.) у 2,5 рази, що вказує на значний розрив у доходах між столицею та середніми показниками по країні. Паралельно із цим зростання заробітної плати відчутно позначилося на рівні доходів населення Києва: у 2021 році сукупний дохід киян збільшився в 1,6 рази, а доступний дохід на одну особу підвищився в 1,5 рази. Ці тенденції знаходять відображення у наведених графіках (рис. 2.5, рис. 2.6), які підтверджують взаємозв'язок між рівнем заробітної плати та економічним благополуччям населення.

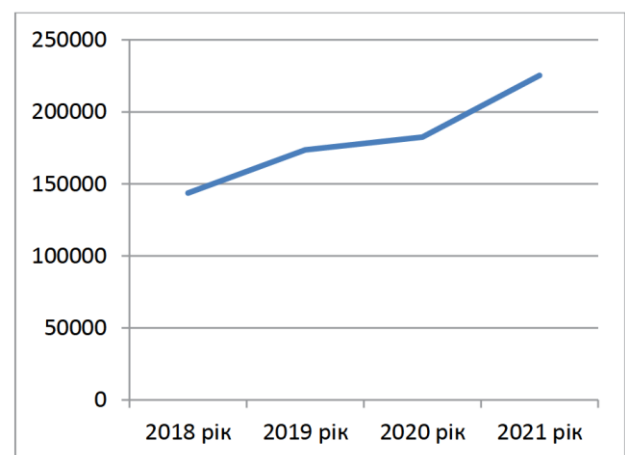
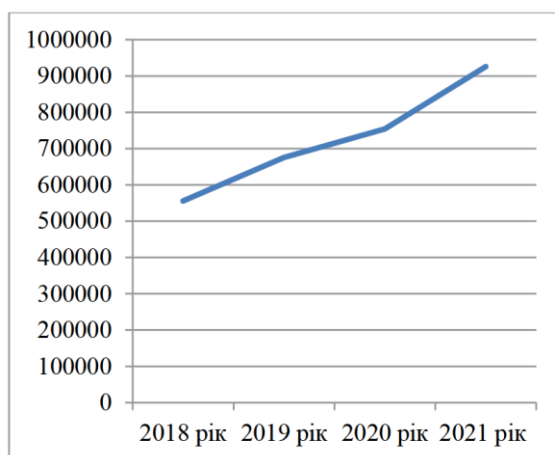

Рис. 2.5. Динаміка доходів населення, мільйонів гривень
Рис. 2.6. Динаміка наявного доходу на одну особу, гривень

Джерело: укладено автором

З аналізу наведеної таблиці можна зробити висновок, що показники якості життя мешканців міста Києва до 2021 року демонструють помітну позитивну динаміку. Зокрема, значно покращилися показники, пов'язані з системою охорони здоров'я: кількість лікарняних ліжок зросла на 38%, а число лікарів усіх спеціальностей збільшилося на вражаючі 62%. Окремо варто зауважити прогрес у сфері освіти, який, незважаючи на складні умови війни, також свідчить про певне зростання. Приміром, кількість закладів дошкільної освіти збільшилася на 1,1%, а заклади середньої освіти продемонстрували приріст на 2,6%. Щодо вищих навчальних закладів, їх кількість залишилася без змін, але це не нівелює загальної позитивної тенденції. Такі зміни можна пов'язати з активізацією міграційних процесів усередині України, які були викликані воєнним станом, і це, своєю чергою, частково вплинуло на розвиток міської інфраструктури та соціальних послуг.

Упродовж 2022 року, у зв'язку з початком воєнних дій на території України, спостерігалось значне погіршення окремих ключових показників. Зокрема, загальна площа житлових будівель, які були введені в експлуатацію, зменшилася на цілих 64%. Таке різке скорочення напряму стосується різкого зниження темпів будівництва, що стало результатом обмежень, накладених воєнним станом. Ця ситуація має серйозний вплив на ефективність реалізації житлової політики в державі, стримує розвиток житлово-комунального господарства та зрештою позначається на якості життя населення, яка значною мірою залежить від цих важливих сфер.

Проведені дослідження підтвердили, що житлово-комунальне господарство (ЖКГ) міста Києва представляє собою складний багатогалузевий комплекс, основною метою функціонування якого є забезпечення стабільного та якісного надання населенню житлово-комунальних послуг. Однак в умовах воєнного стану, який наклав значні обмеження на роботу багатьох галузей, підприємства системи ЖКГ опинилися в числі найбільш уразливих інфраструктурних об'єктів. Це пов'язано з підвищеним ризиком пошкоджень, проблемами логістики та обмеженими

ресурсами для оперативної ліквідації аварій чи впровадження заходів з модернізації.

З метою посилення підготовки до викликів, що стоять перед сектором у воєнний період, у травні 2023 року було створено спеціальний штаб. Його завдання полягає в координації заходів з підготовки об'єктів житлово-комунального господарства, а також паливно-енергетичного комплексу до осінньо-зимового періоду 2023/24 року. Основна увага приділяється розробці стратегій для забезпечення безперебійного функціонування систем тепlopостачання, водопостачання, енергозабезпечення та інших критично важливих напрямків в умовах воєнного часу. Такі дії мають на меті мінімізувати можливі наслідки аварій чи несприятливих погодних умов, що можуть загрожувати сталій роботі інфраструктури та комфорту населення міста [106].

Завдяки злагодженій та ефективній діяльності цього тимчасового консультативно-дорадчого органу, що діє під егідою Кабінету Міністрів України, поточний стан житлово-комунального господарства столиці можна оцінити як загалом задовільний. Попри наявні труднощі та виклики сучасності, житлово-комунальні служби та підприємства Києва вдалося організувати так, щоб вони працювали максимально стабільно та надійно. Ця злагоджена робота, навіть у складних умовах, сприяє підтриманню належного рівня функціонування соціальної сфери міста, що, безсумнівно, має позитивний вплив на загальний добробут його мешканців та забезпечення ключових потреб населення [107].

Суттєве зростання зазначених показників сприяло збільшенню обсягу соціальної допомоги, яка за період з 2018 по 2021 рік зросла у 1,7 рази. Така динаміка позитивно вплинула на рівень якості життя населення, що підтверджується даними таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Показники якості життя населення м. Києва

[94; 108; 109; 110; 111; 112]

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію тис. м2 загальної площі	1256	1114	865	1962	908
2. Кількість лікарняних ліжок, ліжко на 10000 населення	28	27,8	28	18,2	25,1
3. Кількість лікарів усіх спеціальностей, тис. осіб	25,2	25,2	25	14,2	23
4. Кількість осіб, які навчаються в закладах освіти, тис. ос.					
дошкільної освіти	112,9	125,2	120,4	121,92	90,09
середньої	301	307	312	325	339
вищої	363,1	342,2	258,8	253,8	263,9
5. Кількість закладів дошкільної освіти	583	654	711	715	723
середньої	505	517	523	566	581
вищої	97	97	97	83	83
5. Кількість зареєстрованих злочинів, тис.	60,037	53,8	39,3	38,3	34,5

У сучасних умовах воєнного стану перед великими містами постають значні виклики, пов'язані із забезпеченням стабільності та підтримкою сталого розвитку. Незважаючи на те, що в деяких аспектах соціальної сфери спостерігаються певні позитивні зрушення, існує небезпека поступової втрати досягнутих здобутків через складнощі, спричинені поточними обставинами. Зокрема, хоча рівень абсолютної бідності демонструє тенденцію до поступового зниження, він залишається досить високим і, за оцінками Світового банку, становить 24,1% [113]. Цей показник свідчить про необхідність негайних дій для зменшення соціальної вразливості населення.

Таким чином, важливо не лише врахувати наявні проблеми, але й розробити комплексну програму заходів, які будуть спрямовані на активний розвиток ключових галузей соціальної сфери міста. Це дозволить не лише поліпшити якість життя громадян, але й ефективно протидіяти труднощам, зокрема сприяти скороченню рівня бідності та забезпеченню сталого прогресу навіть у непростих умовах сьогодення.

Аналіз Статистичного щорічника України за 2023 рік зацентровує увагу на тому, що наведені у документі показники враховують специфічні обставини, пов'язані з впливом воєнного стану в країні. Варто зазначити, що дані не охоплюють тимчасово окуповані території, а також регіони, які зазнали безпосереднього впливу бойових дій, що значно впливає на їхній статистичний облік та достовірність. Окрему увагу слід приділити Києву, який виконує важливу роль не лише як адміністративний центр держави, але й як ключовий пункт підтримки великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Ця подвійна роль визначає унікальну соціальну динаміку столиці, позначену відчутним переплетенням демографічних, економічних та гуманітарних викликів, що вимагають окремого підходу до аналізу змін у житті міста [114].

Так, в галузі охорони здоров'я столиця виступає центром із найбільшою концентрацією кваліфікованих медичних кадрів і сучасної інфраструктури, що має ключове значення в умовах постійного зростання попиту на надання допомоги як військовослужбовцям, так і мирним жителям, які постраждали від наслідків війни. Система медичних закладів у місті зазнала часткового реформатування, аби адаптуватися до потреб військової медицини, при цьому зберігаючи здатність забезпечувати якісне обслуговування та підтримку для цивільного населення. Реорганізація передбачала максимально ефективне використання як наявних ресурсів, так і людського потенціалу, забезпечуючи оперативне реагування на виклики воєнного часу [113].

Освітня система Києва впевнено пристосувалася до реалій воєнного часу, забезпечуючи функціонування закладів усіх рівнів зі зваженням на актуальну безпекову ситуацію. Активно використовуються дистанційні форми

навчання, що стали ключовим інструментом у нових умовах. Особливий акцент зроблено на інтеграції дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб у навчальні процеси, створюючи для них комфортне та інклюзивне середовище [113].

Соціальний захист у 2023 році в місті Києві ґрунтується на комплексному підході до підтримки найбільш вразливих категорій населення, приділяючи особливу увагу внутрішньо переміщеним особам, родинам військовослужбовців та людям, які постраждали внаслідок бойових дій. Система організована таким чином, щоб бути максимально чутливою до потреб цих груп, забезпечуючи їм доступ до необхідних послуг та ресурсів в умовах постійних змін. Водночас вона демонструє високу гнучкість і готовність до оперативного реагування на нові виклики, що виникають через суспільно-політичні чи економічні обставини [113].

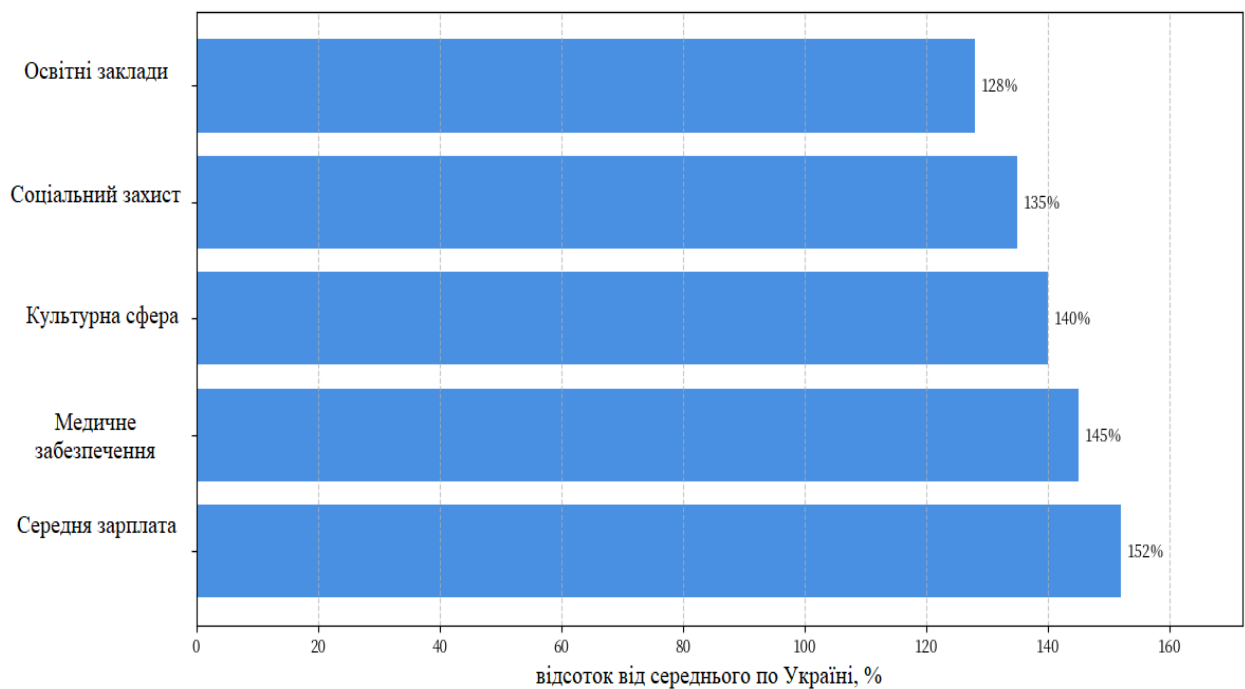

Рис. 2.7. Соціальні показники м. Києва відносно середніх по Україні, 2023 рік

Джерело: укладено автором

Культурна сфера міста Києва, попри складні обставини, зумовлені воєнним станом, не лише зберігає свою життєдіяльність, але й продовжує бути

важливим осередком підтримки морального духу громади. Незважаючи на численні виклики та певні обмеження, бібліотеки, мистецькі школи та інші заклади культури зуміли оперативно адаптувати свою діяльність, впровадивши нові формати роботи, щоб залишатися доступними та актуальними для населення. Вони продовжують забезпечувати можливість для самореалізації, духовного розвитку та емоційної підтримки громадян, що є надзвичайно важливим у складний період [113]. Рівень заробітної плати в Києві залишається найвищим по країні, що частково пояснюється концентрацією критично важливих підприємств та установ, які продовжують роботу навіть в умовах війни. При цьому спостерігається зростання витрат населення на базові потреби та безпеку [113].

У контексті прогнозованих показників соціального розвитку на 2024 рік, столиця України, місто Київ, демонструє системний і всебічний підхід до вирішення ключових питань забезпечення потреб його мешканців, адаптуючись до реалій та специфіки життя в умовах воєнного стану. Київська міська рада ухвалила масштабну Програму економічного і соціального розвитку міста на період 2024-2026 років. Цей документ побудовано на основі ґрунтовного аналізу актуальних викликів, що постали перед містом, серед яких особливо виділяються наслідки військової агресії, її вплив на життєдіяльність столиці та забезпечення стійкості її інфраструктури [115]. У бюджеті м. Києва на 2024 рік чітко простежується сильний акцент на сфері соціального захисту населення, що підтверджується виділенням значного фінансування. Особливістю соціального розвитку столиці у 2024 році є збільшення фінансування соціальних програм порівняно з попереднім роком. У загальнодержавному контексті соціальні видатки зросли на 25 млрд грн, що створює додаткові можливості для реалізації соціальних ініціатив на рівні міста. Такий підхід демонструє не лише пріоритетність соціальної політики в стратегічному розвитку столиці, але й прагнення міської влади створити умови для надання достатнього рівня підтримки найбільш уразливим верствам населення.

Розроблена програма розвитку міста передбачає всебічний і комплексний підхід до вирішення низки соціально важливих питань, зокрема тих, що охоплюють модернізацію та оптимізацію житлово-комунального господарства. Цей аспект є ключовим, оскільки напряду визначає якість життя мешканців столиці, створюючи необхідні умови для їхнього добробуту. Важливо підкреслити, що програма враховує специфіку функціонування Києва в умовах воєнного стану, що знаходить своє відображення у впровадженні ефективних механізмів соціальної підтримки та захисту населення. Такий підхід дозволяє міській владі оперативно реагувати на виклики та забезпечити базові потреби жителів у складних обставинах. Окремою складовою програми є розбудова і модернізація транспортної інфраструктури, яка виступає одним із центральних елементів формування соціального благополуччя містян. Зокрема, для розвитку цієї сфери виділено значне фінансування на потреби транспортного департаменту. Це сприятиме не лише покращенню якості перевезень, але й полегшить щоденну мобільність громадян, створюючи комфортніші умови для їхнього пересування. Особливу увагу привертає також ініціатива під назвою «Захисник Києва», впровадження якої демонструє цілісний і стратегічний підхід до забезпечення соціального захисту населення в умовах війни. Ця програма покликана не просто розв'язувати нагальні проблеми, пов'язані із поточною ситуацією, але й надавати підтримку тим категоріям киян, які найбільше постраждали від викликів сучасного часу. Таким чином, комплексна програма міського розвитку водночас відповідає як довгостроковим цілям, так і потребам критичного моменту [106].

Зважаючи на поточну ситуацію, основні напрями соціального розвитку Києва на 2025 рік набули чіткої пріоритетності. Крім заходів, спрямованих на зміцнення обороноздатності столиці, створення умов для досягнення максимальної енергетичної самодостатності, а також ефективного захисту важливих елементів критичної інфраструктури, ключова увага приділяється формуванню інклюзивного й безпечного міського середовища, яке сприятиме

гармонійному співіснуванню всіх категорій населення. На додаток, вагомий акцент зроблено на підтримці соціально вразливих верств населення, включаючи військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб, яким забезпечується адресна допомога. Всі зазначені ініціативи розробляються з урахуванням реальних фінансових можливостей міського бюджету, що дозволяє забезпечувати збалансований підхід до розподілу ресурсів. Основну увагу зосереджено на адаптації управлінських рішень до сучасних викликів, що виникають у зв'язку з актуальною безпековою ситуацією [116].

У сфері соціальної політики акцент зроблено на забезпеченні успішної реінтеграції ветеранів і ветеранок. Цей процес супроводжується спрямуванням зусиль на задоволення всіх їхніх базових та специфічних потреб, починаючи від надання житла та проведення реабілітаційних заходів і закінчуючи професійною переорієнтацією, що відкриватиме нові перспективи в їхньому життєвому шляху. Крім цього, передбачено реалізація спеціальних програм підтримки, спрямованих на полегшення інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади, розширення можливостей інклюзії для різних категорій населення й активне впровадження принципів безбар'єрності в усіх аспектах суспільного життя, що має сприяти створенню середовища рівних можливостей для кожного.

Для реалізації Програми економічного та соціального розвитку міста Києва, передбачено виділення значного фінансування в розмірі 12,5 мільярда гривень на капітальні витрати. Із загальної суми, 3,8 мільярда гривень планується спрямувати безпосередньо на капітальні вкладення в розвиток міської інфраструктури, у той час як решта 8,7 мільярда гривень буде інвестована в масштабні ремонтні роботи на об'єктах, які потребують оновлення та поліпшення. Основний акцент при цьому зроблено на об'єкти критичної інфраструктури, а також ті, що забезпечують стабільне і безперебійне функціонування столиці. Розподіл бюджетних асигнувань між галузями демонструє особливу увагу до найбільш важливих сфер життєдіяльності міста. Найбільша частина коштів, а саме 4,97 мільярда

гривень, буде спрямована на розвиток транспортної мережі та дорожньої інфраструктури. Сегмент житлово-комунального господарства отримає фінансування у розмірі 3,97 мільярда гривень, що дозволить проводити необхідні модернізації та підтримувати комфортні умови проживання для мешканців столиці. Освітні потреби будуть задоволені за рахунок 1,95 мільярда гривень, тоді як сфера охорони здоров'я отримає 935 мільйонів гривень для поліпшення медичних послуг і умов лікування. Для забезпечення соціального захисту громадян передбачено 373 мільйони гривень. У рамках програми міського розвитку передбачено реалізацію 26 цільових міських програм, розроблених для охоплення найрізноманітніших аспектів управління містом і його сталого розвитку. Ці заходи не лише сприятимуть поліпшенню якості життя киян, але й забезпечать створення міцного підґрунтя для економічного зростання та збереження стабільності в соціальній сфері [117].

Отже, проведений моніторинг соціального розвитку міста Києва засвідчив, що сучасна система публічного управління соціальною сферою характеризується багаторівневістю, динамічністю та потребує постійної адаптації до нових викликів, зумовлених як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Застосування системно-динамічного підходу дозволило комплексно оцінити стан і тенденції розвитку ключових соціальних індикаторів, визначити основні проблеми та напрями вдосконалення управлінських рішень у мегаполісі. Водночас результати дослідження показали, що ефективність реалізації соціальної політики значною мірою залежить від здатності публічних інституцій своєчасно реагувати на зміни та забезпечувати цілеспрямовану підтримку найбільш уразливих верств населення.

Таким чином, отримані результати створюють підґрунтя для подальшого аналізу різних механізмів публічного управління соціальним розвитком міста, що дозволить виявити найбільш результативні моделі та інструменти, а також сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення їхньої дієвості в умовах сучасних суспільних трансформацій.

2.2. Порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст

Дослідження, проведене нами в попередньому розділі, дало змогу визначити основні механізми публічного управління соціальною сферою міста, які формують цілісний підхід до організації та ефективного управління соціальною інфраструктурою міста. Так, політичний механізм виступає фундаментальною основою формування міської політики щодо соціального розвитку. Його ефективність визначається здатністю місцевої влади розробляти та впроваджувати стратегічні програми розвитку, які враховують специфіку конкретного міста та потреби його мешканців. Важливим аспектом функціонування політичного механізму є забезпечення балансу інтересів різних соціальних груп, налагодження ефективного діалогу між владою та громадою, а також створення умов для активної участі населення у процесах прийняття рішень щодо розвитку міста. Політичний механізм також передбачає формування чітких пріоритетів соціального розвитку та визначення конкретних інструментів їх досягнення [118]. Правовий механізм забезпечує нормативно-правову базу для реалізації соціальної політики міста. Його ефективність полягає у створенні та підтримці дієвої системи законів, підзаконних актів та інших нормативно-правових документів, які регламентують процеси соціального розвитку міста. Особливу увагу в рамках правового механізму приділяють забезпеченню відповідності місцевих нормативних актів загальнодержавному законодавству, а також їх адаптації до європейських стандартів місцевого самоврядування. Важливим аспектом є також створення правових умов для ефективної взаємодії всіх суб'єктів соціального розвитку міста [119; 120; 121]. У свою чергу, організаційний механізм спрямований на забезпечення ефективної системи взаємодії органів публічної влади та громадськості при прийнятті та реалізації рішень щодо соціального розвитку міста. Цей механізм передбачає створення відповідних організаційних структур, налагодження комунікаційних каналів, формування

системи зворотного зв'язку між владою та громадою. Важливими елементами організаційного механізму є впровадження сучасних інформаційних технологій у процеси управління, забезпечення прозорості прийняття рішень, а також створення умов для активної участі громадських організацій у розвитку міста [122]. І, нарешті, економічний механізм відіграє ключову роль у забезпеченні матеріальної бази для соціального розвитку міста. Його функціонування спрямоване на прийняття та реалізацію управлінських рішень, які призводять до покращення якості та підвищення рівня життя населення міста. Цей механізм включає систему фінансово-економічних інструментів, таких як бюджетне планування, податкове регулювання, інвестиційна політика, а також механізми державно-приватного партнерства. Особлива увага приділяється ефективному розподілу та використанню бюджетних коштів, залученню додаткових джерел фінансування соціальних програм та проєктів [123].

Отже, розуміння політичного, правового, організаційного та економічного механізмів публічного управління соціальним розвитком міста дає нам змогу сформувати цілісне уявлення про систему публічного управління соціальним розвитком міста та виокремити низку ключових факторів, що визначають ефективність функціонування зазначених механізмів. Розглянемо такі фактори більш детально:

1. Інституційна спроможність та координація. Так, у містах, де органи місцевої влади мають чітко визначені повноваження та налагоджену координацію між департаментами (наприклад, соціального захисту, освіти, охорони здоров'я), ефективність реалізації соціальних програм вища на 25-30% (за показниками виконання цільових індикаторів програм).

Проведене дослідження показує, що в місті Київ координація між департаментами місцевої влади (зокрема, соціального захисту, освіти та охорони здоров'я) є відносно високою завдяки централізованій системі управління та значним бюджетним ресурсам. За даними Київської міської державної адміністрації, ефективність реалізації соціальних програм у 2022-

2024 рр. досягла 85% виконання цільових індикаторів. Наприклад, програми підтримки малозабезпечених сімей та дітей з особливими потребами були виконані на високому рівні завдяки співпраці між департаментами [124]. При цьому Львів також демонструє добрі результати в координації між органами місцевої влади. За інформацією Львівської міської ради, у 2022-2024 рр. ефективність виконання соціальних програм склала близько 80%. Особливо успішними були програми у сфері освіти та інклюзивного навчання, де співпраця між департаментами освіти та соціального захисту дозволила досягти високих показників [125]. В Одесі ситуація з координацією є дещо складнішою через історичні проблеми з розподілом повноважень між департаментами. За даними звітів Одеської міської ради за 2022-2024 рр., ефективність реалізації соціальних програм склала лише 65-70%. Проблеми виникають через недостатню комунікацію між департаментами охорони здоров'я та соціального захисту, що впливає на виконання програм підтримки вразливих груп населення [126]. У Харкові, попри виклики, пов'язані з воєнним станом у 2022-2024 рр., місцева влада змогла зберегти координацію на середньому рівні. Ефективність виконання соціальних програм у 2022 році становила близько 75%, однак у 2024 році цей показник знизився через об'єктивні обставини. Найбільш успішними були програми екстреної медичної допомоги, де співпраця між департаментами була налагоджена [127].

2. *Фінансова забезпеченість.* Аналіз бюджетів показав, що міста, які виділяють не менше 15% місцевого бюджету на соціальні програми, демонструють кращі показники соціального розвитку.

Так, у м. Києві щорічно виділяється значна частину бюджету на соціальні програми, які охоплюють такі ключові сфери, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та підтримка вразливих груп населення. За даними звітів Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (КМДА) за 2023 рік, приблизно 20% міського бюджету спрямовується на соціальну сферу, що становить один із найвищих показників серед міст

України. Нижче наведено аналіз ключових соціальних програм, які реалізуються в межах міського бюджету Києва:

Програма «Освіта Києва»: Ця програма спрямована на забезпечення якісної освіти в школах та дитячих садках, а також на модернізацію навчальних закладів. У 2023 році на освіту було виділено близько 25% від загальних соціальних витрат (приблизно 5-6 млрд грн). В результаті забезпечено безкоштовне харчування для учнів початкових класів, проведено ремонти у школах, закуплено нове обладнання для навчання [128].

Програма «Здоров'я киян»: Метою програми є покращення якості медичних послуг, забезпечення доступу до безкоштовних ліків для певних категорій громадян та модернізація медичних закладів. У 2023 році на охорону здоров'я було спрямовано близько 4 млрд грн. За даними місцевих опитувань, рівень задоволеності медичними послугами в Києві становить приблизно 4,0 бали за 5-бальною шкалою. Програма також включає підтримку вакцинації та профілактичних заходів [129].

Програма «Турбота. Назустріч киянам»: Ця програма передбачає надання матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, пенсіонерам, особам з інвалідністю та учасникам АТО/ООС. У 2023 році на цю програму було виділено близько 3 млрд грн. За даними КМДА, понад 200 тисяч киян отримали одноразову матеріальну допомогу, а також компенсації на оплату комунальних послуг [130].

Програми для людей похилого віку та осіб з інвалідністю: Включають забезпечення соціальних послуг, реабілітаційних центрів та транспортних пільг [131]. Фінансування у 2023 році склало близько 1,5 млрд грн. Створено додаткові центри денного перебування для літніх людей, забезпечено доступність громадських місць для осіб з обмеженими можливостями. Висока частка бюджетних витрат на соціальні програми (20%) дозволяє Києву утримувати лідерські позиції серед українських міст за рівнем соціального розвитку. Програми, такі як «Здоров'я киян» та «Турбота», мають значний вплив на якість життя вразливих категорій населення. Однак, незважаючи на

значне фінансування, у деяких сферах (наприклад, у доступності медичних послуг у віддалених районах міста) залишаються виклики. Також є питання щодо прозорості використання коштів, про що свідчать окремі звіти громадських організацій.

Місто Львів також щорічно виділяє значну частину свого бюджету на соціальні програми. За даними звітів Львівської міської ради за 2023-2024 рр., приблизно 17% міського бюджету спрямовується на соціальну сферу. Наведемо ключові соціальні програми, які реалізуються в межах міського бюджету Львова. Так, різними соціальними програмами передбачено надання матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, пенсіонерам, особам з інвалідністю та учасникам АТО/ООС. У 2023 році на ці програми було виділено близько 800 млн грн. У 2023 році понад 15 тисяч львів'ян отримали одноразову матеріальну допомогу в розмірі від 3 до 5 тисяч гривень. Також було надано компенсації на оплату комунальних послуг для сімей учасників бойових дій. Програми для людей похилого віку та осіб з інвалідністю включають забезпечення соціальних послуг, реабілітаційних центрів та транспортних пільг. Фінансування у 2023 році склало близько 400 млн грн. Наприклад, у Львові діє мережа «Просторів активного довголіття» для людей похилого віку, де вони можуть брати участь у культурних та освітніх заходах. Один із таких центрів відкрито у 2023 році на вул. Кирилівській. Також місто забезпечує безкоштовний проїзд у громадському транспорті для осіб з інвалідністю [132].

За даними офіційного сайту Одеської міської ради, соціальні видатки також є пріоритетними напрямками діяльності. Основна увага приділяється підтримці соціальних програм, освіти, охорони здоров'я та інфраструктури, незважаючи на економічні виклики, пов'язані з війною. Так, програма «Соціальний захист населення» передбачає матеріальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, людям з інвалідністю, пенсіонерам та внутрішньо переміщеним особам (ВПО). У 2025 році в Одесі продовжується виплата одноразової матеріальної допомоги для малозабезпечених сімей та ВПО.

Наприклад, за даними місцевих новин, у січні 2024 року було виплачено допомогу понад 500 сім'ям, які постраждали від наслідків війни. Також діє програма компенсації комунальних платежів для учасників бойових дій. Одеса є одним із міст, що приймає значну кількість внутрішньо переміщених осіб, тому в бюджеті передбачені кошти на забезпечення тимчасового житла та соціальної допомоги для ВПО. Також у місті діють: міська цільова програма з реалізації сімейної, гендерної політики, попередження домашнього насильства та протидії торгівлі людьми на 2025–2027 роки [133]; міська цільова програма «Безбар'єрна Одеса» на 2023-2025 роки [134]; міська цільова програма надання соціальних послуг та інших видів допомоги вразливим верствам населення міста Одеси на 2024 - 2026 роки [135]; міська цільова програма «Ветеран Одеси» на 2024 - 2026 роки [136].

Щодо Харкова, то з початку повномасштабної війни Харків став одним із центрів прийому ВПО. Станом на кінець 2024 року в Харківській області зареєстровано 524,5 тисячі внутрішньо переміщених осіб, з яких 367 – багатодітні сім'ї; 28,5 тисячі – люди з інвалідністю; 140 тисяч – пенсіонери; 91,5 тисячі – діти віком до 16 років. Від початку повномасштабної війни кількість внутрішньо переміщених осіб в області зросла у 4,5 рази. Наразі в регіоні запроваджено державну та обласну програми підтримки внутрішньо переміщених осіб [137]. Місто організувало кілька програм: Центри допомоги ВПО – у різних районах міста працюють центри, де переселенці можуть отримати гуманітарну допомогу, консультації, юридичну підтримку. Програма тимчасового житла – на базі гуртожитків, шкіл та інших муніципальних закладів створені місця для тимчасового проживання ВПО. У Харкові діє програма, за якою пенсіонери, люди з інвалідністю, діти-сироти та інші пільгові категорії мають право на безкоштовний проїзд у міському транспорті (метро, трамвай, тролейбус). Навіть під час бойових дій у 2022-2024 роках місто зберегло безкоштовний проїзд для пенсіонерів та ВПО у віддалених районах працюють маршрути з мінімальною вартістю проїзду для малозабезпечених. Програма «Турбота» передбачає надання продуктових

наборів, засобів гігієни, адресна фінансова допомога малозабезпеченим сім'ям, самотнім пенсіонерам. Існує мережа їдалень для малозабезпечених, особливо для людей похилого віку та ВПО які надають безкоштовні обіди. Понад 20 тисяч харків'ян отримали продуктові набори та грошову допомогу.

3. Адаптивність до локальних потреб. Ефективність механізмів управління залежить від здатності місцевої влади адаптувати соціальні програми до специфіки міста. Так, у Києві з урахуванням великої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) міська влада відкрила спеціалізовані консультаційні центри для допомоги ВПО, організувала програми житлової підтримки, профорієнтації, перекваліфікації та психологічної допомоги. Програми адаптовані до потреб мешканців столиці, зокрема акцент зроблено на інтеграції ВПО у міське середовище та працевлаштуванні у сфері послуг і держсекторі [138]. Львів, з огляду на зростання ІТ-сектору, активно розвиває навчальні програми для перекваліфікації ВПО та місцевих мешканців саме у сфері інформаційних технологій. Львівський ІТ-кластер спільно з міською радою реалізує курси для новачків та підтримку стартапів, що відповідає попиту на ринку праці міста [139]. В Одесі місцева влада зосередилася на перекваліфікації працівників туристичної галузі, яка найбільше постраждала через війну. Впроваджувалися короткострокові курси для освоєння нових професій, а також підтримка малого бізнесу через грантові програми, адаптовані до структури економіки міста. У Харкові, де традиційно потужна промисловість, акцент зроблено на програмах перекваліфікації для працівників промислового сектору, які втратили роботу через руйнування підприємств. Центр зайнятості пропонує навчання за понад 400 освітніми програмами, з компенсацією витрат на проживання для слухачів із віддалених районів [140].

4. Використання сучасних технологій. Застосування цифрових інструментів для управління соціальними програмами (наприклад, електронні черги для отримання соціальної допомоги, онлайн-опитування для оцінки потреб) підвищує ефективність на 10-15%.

У Києві та багатьох інших містах діє система електронної черги в управліннях соціального захисту населення. Через сайт ЦНАП м. Києва можна записатися на прийом онлайн для отримання субсидій, допомоги ВПО, оформлення пільг тощо [141]. Це дозволило значно скоротити час очікування та підвищити якість обслуговування. А у Львові проводили онлайн-опитування серед ВПО для визначення їхніх першочергових потреб та адаптації міських програм підтримки, оскільки такі опитування допомагають оперативно змінювати алгоритми допомоги залежно від актуальної ситуації.

Наразі через портал Дія можна подати заявки на отримання різних видів соціальної допомоги: допомога при народженні дитини, допомога ВПО, субсидії тощо. Це зменшило кількість паперових документів і пришвидшило розгляд заявок.

З 2021 року у низці громад (наприклад, у Вінницькій, Львівській, Дніпропетровській областях) тестується Єдина інформаційна система соціальної сфери, яка дозволяє автоматично перевіряти дані про отримувачів допомоги, уникати дублювання виплат і підвищувати адресність соціальної підтримки. Так, на сайті Міністерства соціальної політики України зазначається, що «єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС) створена та розвивається на заміну розрізненим і застарілим системам, що забезпечували ведення реєстрів та баз даних соціальної сфери. Завдяки цьому звертатися за соціальною підтримкою можна з будь-якої точки України, онлайн чи особисто, а не лише за місцем реєстрації, як це було раніше. Так, ЄІССС була створена в межах реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, ухваленої Кабінетом Міністрів України в жовтні 2020 року. Вже наступного 2021 року стартував пілотний проєкт із впровадження ЄІССС в окремих областях України. Тоді громадянам стала доступною можливість оформлення 4 соціальних допомог для сімей з дітьми та виплат для внутрішньо переміщених осіб. Також було впроваджено ще 2 види допомог: для осіб з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, а також допомогу на дітей, хворих на тяжкі захворювання, яким не встановлено інвалідність. У

2022 році Єдина система запрацювала по всій Україні, що дозволило оперативнo та гнучкo відреагувати на перші виклики в умовах повномасштабної війни. Наприклад, у 2023-му завдяки системі була організована виплата одноразової допомоги постраждалим від підриву Каховської ГЕС та виплата щомісячної допомоги на проживання ВПО.

Із 1 липня 2024 року в промислову експлуатацію впроваджено процеси призначення, нарахування та виплати 10 видів допомог, а саме: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами жінками, звільненим у зв'язку з ліквідацією підприємства; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, зареєстрованим в центрі зайнятості як безробітні; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами аспіранткам, докторанткам, студенткам; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами непрацюючим жінкам; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, жінкам, зареєстрованим як СПД; допомога на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях; грошове забезпечення прийомним батькам та соціальна допомога дітям-сиротам; грошове забезпечення батькам-вихователям та соціальна допомога дітям-сиротам; державна соціальна допомога дітям-сиротам, дітям позбавленим батьківського піклування; грошове забезпечення та соціальна допомога на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя. Зараз на базі ЄІССС впроваджено 17 видів допомог. У 2024 році також впроваджено в промислову експлуатацію Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики [142]. Він запрацював 27 вересня 2024 року – запуск порталу анонсували в межах диджитал-форуму «GLOBAL DIGITAL SOCIAL FORUM 2024: можливості для громад.

Станом на сьогодні системою користуються в усіх регіонах України, де кількість користувачів – фахівців соціальної сфери – вже перетнула позначку 15 тисяч. Розвиток Єдиної інформаційної системи соціальної сфери триває, враховуючи нові потреби та виклики. Зокрема, у жовтні 2024-го Верховна Рада України підтримала у першому читанні законопроект № 11377 [143], який розробило Мінсоцполітики» [144].

Отже, як бачимо, соціальний портал Мінсоцполітики надає користувачам широкий спектр можливостей для отримання та оцінки соціальних послуг онлайн. На порталі можна швидко знайти потрібну послугу за допомогою пошуку за назвою. Основне меню містить розділи для громадян, надавачів соціальних послуг, а також можливість подати повідомлення або інформацію про сім'ю чи особу, яка перебуває в складних життєвих обставинах. Додатково користувачі мають доступ до електронних даних, можуть сформулювати офіційний витяг із системи та оцінити якість надання соціальних послуг, залишивши відгук або оцінку. Для отримання соціальних послуг створена спеціальна форма, яку можна заповнити як для себе, так і для іншої особи. Портал орієнтований як на громадян, які потребують соціальної підтримки, так і на організації, що надають соціальні послуги. Він дозволяє отримати необхідні сервіси, подати звернення, прикріпити документи, відслідковувати статус звернення та залишати відгуки про якість отриманих послуг – усе це без необхідності особистого відвідування державних установ. Таким чином, соціальний портал Мінсоцполітики забезпечує зручний і сучасний онлайн-доступ до основних соціальних сервісів [145].

Отже, на основі проведеного аналізу можна стверджувати, що сучасна система публічного управління соціальним розвитком міста характеризується багатовимірністю, що зумовлено необхідністю інтеграції політичного, правового, організаційного та економічного механізмів у єдину цілісну модель управління. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання системної оцінки ефективності механізмів публічного управління, що дозволяє не лише ідентифікувати сильні та слабкі сторони функціонування соціальної сфери, але й забезпечує науково обґрунтовану основу для вдосконалення управлінських рішень, підвищення якості життя мешканців та досягнення стратегічних цілей сталого міського розвитку. Саме комплексна оцінка ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста є необхідною передумовою для формування адаптивної, інноваційної та

орієнтованої на потреби громади системи управління, що відповідає сучасним викликам і стандартам європейського місцевого самоврядування.

Утім, в рамках нашого дослідження, для оцінки ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста важливо врахувати не лише кінцеві результати, а й якість функціонування ключових управлінських елементів. На основі аналізу наукових джерел, міжнародних рейтингів міст, стандартів ООН та практики муніципального управління, було виділено п'ять основних груп індикаторів, вибір яких зумовлений їхньою універсальністю, можливістю кількісної оцінки та відповідністю сучасним підходам до Good Governance:

- інституційна спроможність (І) – визначає організаційну структуру, кадровий потенціал, рівень автономії та компетентності органів місцевого самоврядування;
- фінансова забезпеченість (Ф) – характеризує ресурси, доступні місту для реалізації соціальних програм та інфраструктурних проєктів;
- прозорість (П) – відображає відкритість управлінських процесів, доступність інформації для громадян, рівень залучення громади;
- адаптивність (А) – здатність міста реагувати на нові виклики, гнучкість у прийнятті рішень, впровадження інновацій;
- рівень впровадження сучасних технологій (Т) – ступінь цифровізації управління, наявність електронних сервісів, використання «розумних» технологій.

При цьому, кожен із п'яти інтегральних показників було деталізовано через набір підпоказників, що підлягають кількісній оцінці:

- інституційна спроможність: кількість профільних департаментів, відсоток працівників із профільною освітою, частота проведення навчань для персоналу;
- фінансова забезпеченість: бюджет розвитку на душу населення, частка витрат на соціальні програми, виконання дохідної частини бюджету;

- прозорість: наявність відкритого бюджету, кількість публічних звітів, доступність електронних сервісів;
- адаптивність: кількість впроваджених інновацій; оперативність прийняття рішень у кризових ситуаціях; гнучкість управлінських процедур;
- технологічність: кількість електронних сервісів, впровадження систем Smart City, доля цифрових послуг у загальному обсязі послуг.

Для кожного підпоказника нами використано офіційні звіти міст, аналітичні огляди, експертні оцінки, результати соціологічних опитувань. Для ілюстрації розрахунків розглянемо отримані дані для чотирьох великих міст (нормовані значення у межах від 0 до 1) (табл.2.3):

Таблиця 2.3

Оцінювання індикаторів по містах

Місто	І	Ф	П	А	Т
Київ	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8
Львів	0,8	0,7	0,8	0,6	0,7
Одеса	0,7	0,8	0,5	0,5	0,6
Харків	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7

Результати цього етапу дослідження засвідчили наступне:

- *Київ*: характеризується високим рівнем інституційної спроможності ($I = 0,9$), що проявляється у наявності значної кількості профільних департаментів та управлінь, які займаються різними аспектами соціального розвитку міста, а також у високій кваліфікації персоналу й впровадженні стратегічних програм. Фінансова забезпеченість ($\Phi = 0,8$) також є однією з найвищих серед українських міст, оскільки Київ має найбільший міський бюджет, що дозволяє стабільно фінансувати соціальні програми, підтримувати розвиток інфраструктури та впроваджувати інноваційні проекти. Прозорість ($\Pi = 0,7$) забезпечується відкритістю бюджетної інформації та наявністю електронних сервісів для громадян, проте не всі сервіси ще інтегровані в єдину систему, що певною мірою обмежує повну

прозорість управління. Адаптивність ($A = 0,7$) проявляється у регулярному впровадженні інновацій, швидкому реагуванні на нові соціальні виклики та здатності оновлювати програми відповідно до актуальних потреб громади. Технологічність ($T = 0,8$) обумовлена розвиненою цифровою інфраструктурою міста: у Києві активно впроваджуються електронні сервіси, працюють соціальні портали, реалізуються елементи концепції Smart City, що забезпечує сучасний рівень надання соціальних послуг мешканцям.

– *Львів*: демонструє достатньо високий рівень інституційної спроможності ($I = 0,8$): хоча у місті функціонує менша кількість профільних департаментів та управлінь порівняно з Києвом, їхня діяльність відзначається якістю організації роботи, професійністю персоналу та ефективною взаємодією між структурними підрозділами. Фінансова забезпеченість ($F = 0,7$) у Львові є стабільною, хоча міський бюджет менший за київський, однак місто забезпечує належне фінансування соціальних програм, підтримує розвиток інфраструктури й здатне планувати довгострокові проекти. Прозорість ($P = 0,8$) – одна з ключових переваг Львова: місто посідає провідні позиції в Україні за рівнем відкритості бюджетної інформації, доступністю електронних сервісів для громадян, а також за публічністю прийняття управлінських рішень. Адаптивність ($A = 0,6$) у Львові дещо нижча: інновації та нові підходи до соціального управління впроваджуються, але цей процес відбувається повільніше, ніж у столиці, що частково пов'язано з обмеженими ресурсами та більш консервативними управлінськими підходами. Технологічність ($T = 0,7$) у Львові перебуває на досить високому рівні: місто активно розвиває цифрову інфраструктуру, впроваджує електронні сервіси для мешканців, розширює функціонал міських порталів, що сприяє підвищенню якості соціальних послуг та зручності їх отримання.

– *Одеса*: у місті наявний певний потенціал для ефективної організації роботи соціальних служб та департаментів, однак він реалізований не повністю—структурні підрозділи потребують подальшого розвитку, а

процеси управління інколи залишаються недостатньо скоординованими. Фінансова забезпеченість ($\Phi = 0,8$) є однією з сильних сторін Одеси: міський бюджет залишається значним, що дозволяє фінансувати основні соціальні програми, підтримувати інфраструктуру та реалізовувати окремі інвестиційні проєкти. Прозорість ($\Pi = 0,5$) у місті є нижчою, порівняно з лідерами— відкритих даних та доступних електронних сервісів менше, а громадськість має обмежені можливості для контролю за розподілом бюджетних коштів та прийняттям рішень. Адаптивність ($A = 0,5$) також залишається невисокою: інновації та сучасні підходи до організації соціальних послуг впроваджуються досить повільно, що частково пов'язано з консервативністю управлінських практик та недостатньою гнучкістю системи. Технологічність ($T = 0,6$) в Одесі розвинена частково: цифрові сервіси представлені, проте їхній спектр є обмеженим, а інтеграція сучасних технологій у повсякденну роботу міських служб ще триває, що впливає на зручність і доступність соціальних послуг для мешканців.

– *Харків*: інституційна спроможність ($I = 0,7$) – потужна місцева інфраструктура, але в умовах війни частина персоналу та ресурсів була перерозподілена на критичні напрямки; фінансова забезпеченість ($\Phi = 0,7$) – фінансування соціальної сфери стабільне, однак бюджет міста зазнав скорочень через воєнні дії; прозорість ($\Pi = 0,6$) – в умовах воєнного стану прозорість дещо обмежена, проте місто регулярно публікує звіти про використання коштів та реалізацію програм, діють електронні сервіси для отримання соціальної допомоги; адаптивність ($A = 0,6$) – оперативне реагування на нові виклики, однак впровадження інновацій дещо сповільнилося через фокус на кризовому управлінні; технологічність ($T = 0,7$) – місто активно використовує цифрові сервіси: електронні черги, онлайн-звернення, соціальні портали, рівень цифровізації відповідає середньому показнику по країні, попри складну ситуацію.

Отримані дані дозволяють комплексно оцінити ефективність механізмів публічного управління соціальним розвитком міста за допомогою

інтегрального показника. Такий підхід дає змогу не лише порівнювати міста між собою, а й виявляти дисбаланси у розвитку окремих компонентів, що є підґрунтям для подальшого аналізу проблем і пошуку шляхів удосконалення.

Інтегральний показник у межах даного дослідження являє собою комплексну кількісну характеристику, яка відображає узагальнену ефективність механізмів публічного управління соціальним розвитком міста на основі агрегування низки окремих критеріїв (інституційна спроможність, фінансова забезпеченість, прозорість, адаптивність, технологічність). Він розраховується шляхом зваженого підсумовування нормованих значень кожного з критеріїв, що дозволяє отримати цілісну оцінку рівня розвитку та функціонування соціальної сфери міста, порівнювати різні міста між собою, а також зіставляти результати з міжнародними стандартами.

Виходячи з наведених вище даних, інтегральний показник для кожного міста можна розрахувати за допомогою формули:

$$E = \kappa_1 I + \kappa_2 \Phi + \kappa_3 \Pi + \kappa_4 A + \kappa_5 T \quad (1)$$

де:

E – інтегральний показник ефективності;

I – інституційна спроможність;

Φ – фінансова забезпеченість;

Π – прозорість;

A – адаптивність;

T – рівень впровадження сучасних технологій;

$\kappa_1, \kappa_2, \kappa_3, \kappa_4, \kappa_5$ – ваговий коефіцієнт, який в рамках нашого дослідження корелюється в позиції 0,2, оскільки це однакова вага для кожного з п'яти критеріїв (I, Φ, Π, A, T). Вага 0,2 для кожного показника обрана тому, що всі п'ять критеріїв вважаються однаково важливими для оцінки ефективності публічного управління соціальним розвитком міста, а сума ваг дорівнює 1. Це забезпечує збалансованість та коректність інтегрального показника.

Отже:

$$E_{Київ} = 0,2 \times 0,9 + 0,2 \times 0,8 + 0,2 \times 0,7 + 0,2 \times 0,7 + 0,2 \times 0,8 = 0,18 + 0,16 + 0,14 + 0,14 + 0,16 = 0,78$$

$$E_{Львів} = 0,2 \times 0,8 + 0,2 \times 0,7 + 0,2 \times 0,8 + 0,2 \times 0,6 + 0,2 \times 0,7 = 0,16 + 0,14 + 0,16 + 0,12 + 0,14 = 0,72$$

$$E_{Одеса} = 0,2 \times 0,7 + 0,2 \times 0,8 + 0,2 \times 0,5 + 0,2 \times 0,5 + 0,2 \times 0,6 = 0,14 + 0,16 + 0,10 + 0,10 + 0,12 = 0,62$$

$$E_{Харків} = 0,2 \times 0,7 + 0,2 \times 0,7 + 0,2 \times 0,6 + 0,2 \times 0,6 + 0,2 \times 0,7 = 0,14 + 0,14 + 0,12 + 0,12 + 0,14 = 0,66$$

Аналізуючи отримані дані (рис.2.8), можна помітити, що м. Київ має найвищий інтегральний показник (0,78), що свідчить про відносно високий рівень ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком. Місто Львів демонструє середній рівень (0,72) так само як і Харків (0,66), а Одеса – нижчий (0,62) – у структурі показників видно, що в Одесі порівняно низькі значення прозорості ($\Pi = 0,5$) та адаптивності ($A = 0,5$), попри достатню фінансову забезпеченість ($\Phi = 0,8$). Це вказує на дисбаланс між компонентами.

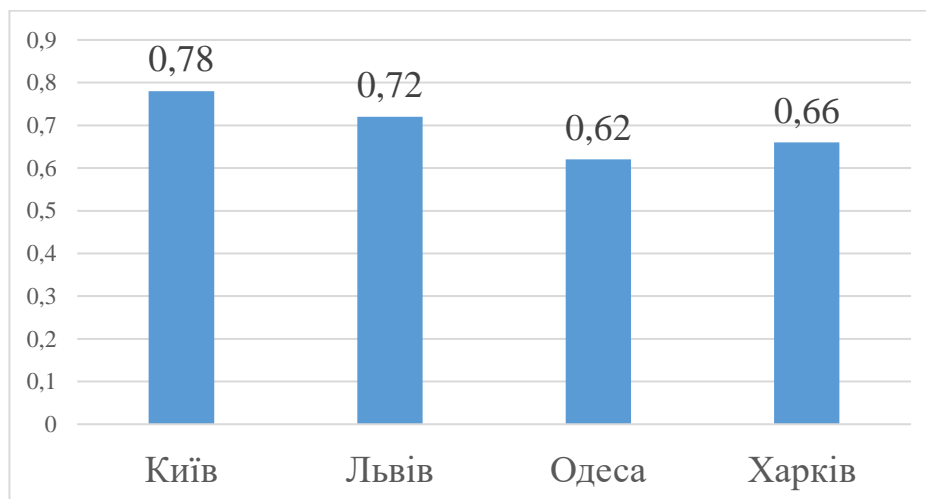

Рис.2.8 Результати вимірювання інтегрального показника міста

Джерело: укладено автором

Отже можна стверджувати, що навіть за достатнього фінансування та інституційної спроможності, низький рівень прозорості або адаптивності може суттєво знижувати загальну ефективність публічного управління. До того, порівняльний аналіз окремих компонентів інтегрального показника між різними містами України свідчить про те, що навіть за умови високих значень

окремих складових, наприклад, інституційної спроможності чи фінансового забезпечення, це не завжди гарантує досягнення оптимальних результатів у сфері соціального розвитку.

Аналіз структури інтегрального показника ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста довів, що саме збалансованість його складових визначає здатність міста ефективно реагувати на сучасні виклики. Досвід показує, що лише за умови поєднання стабільного фінансування, розвиненої інституційної спроможності, високої прозорості, гнучкості управлінських процедур і впровадження сучасних цифрових технологій можливо забезпечити стійкість соціальної сфери навіть у кризових ситуаціях. Водночас порівняльний аналіз інтегрального показника дав змогу не лише співставити рівень ефективності управління в різних містах, а й виявити характерні дисбаланси та проблемні зони у структурі управління. Саме ці «слабкі місця» обумовлюють наявність бар'єрів для реалізації соціальних програм і знижують результативність управлінських рішень. Це створює підґрунтя для проведення детального аналізу проблем і викликів у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста, а також віднайти шляхи їх подолання з урахуванням сучасних тенденцій та кращих практик публічного управління.

2.3. Проблеми та виклики у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста

Питання забезпечення дієвості механізмів публічного управління в контексті соціального розвитку міста є надзвичайно актуальним, оскільки саме від ефективної роботи цих механізмів залежить не лише рівень комфорту та благополуччя мешканців міста, але й загальна здатність урбаністичних спільнот реагувати на швидкі суспільні та економічні зміни, адаптуватися до нових викликів сучасності, протистояти зовнішнім загрозам, а також формувати основи для довготривалого та гармонійного розвитку [146].

На наше переконання, сталий соціальний прогрес безпосередньо пов'язаний із комплексністю підходів до управління, однак нинішня практика впровадження політик у сфері соціального розвитку часто стикається з цілою низкою перешкод. Ці труднощі обумовлені як об'єктивними факторами, серед яких ресурсна обмеженість, наявність суттєвих структурних диспропорцій або демографічні проблеми, так і суб'єктивними моментами, зокрема низьким рівнем інституційної спроможності органів управління. Додатково посилюють проблему недосконалість прозорості у процесах прийняття рішень, нерівномірний доступ до інформації та недостатня залученість громадськості до визначення стратегічних пріоритетів [147]. Саме тому, на нашу думку, системне усвідомлення цих викликів, їхнє глибоке дослідження й детальне аналітичне осмислення є критично необхідними передумовами для впровадження інноваційних рішень і посилення ефективності сучасних управлінських практик у царині соціального розвитку міст. Лише через подолання існуючих бар'єрів і за рахунок стійкого вдосконалення інституційних механізмів вдасться забезпечити створення сприятливих умов для соціального процвітання міських спільнот.

Слід зазначити, що соціальний розвиток є складним багатофакторним процесом, що охоплює не лише економічні, але й культурні, демографічні, інституційні та ціннісні виміри життя міських спільнот. Його об'єктивність проявляється у тому, що розвиток соціальної сфери відбувається незалежно від політичної волі чи суб'єктивних оцінок органів влади, а якість цього процесу визначається наявністю стратегічного бачення, цілеспрямованої політики та активної участі різних суб'єктів міського простору. Виходячи зі сказаного, соціальний розвиток міста є багатовимірним процесом, що ґрунтується на комплексній взаємодії об'єктивних і суб'єктивних чинників, історичних і сучасних тенденцій, внутрішніх ресурсів та зовнішніх впливів. При цьому, аналіз української практики демонструє, що успішність соціального розвитку залежить від здатності міських спільнот і органів влади

до стратегічного мислення, інноваційності, гнучкості, інклюзивності та активної участі громадян у формуванні майбутнього своїх міст [148].

У межах проведеного нами дослідження фокус спрямовано на глибоке вивчення та виявлення основних проблемних аспектів і викликів, які виникають під час функціонування механізмів публічного управління в контексті соціального розвитку міської території. Особлива увага приділяється докладному аналізу тих чинників, що ускладнюють впровадження ефективної соціальної політики на локальному рівні. Зокрема, ми зосереджуємося на ідентифікації перешкод, розгляді їхніх витоків і пошуку реалістичних шляхів їхнього подолання, що ілюстровано у відповідних частинах дослідження (табл. 2.4). Поряд із визначенням бар'єрів надзвичайно важливо не лише зафіксувати їхню наявність, але й ретельно дослідити їхню сутність, характер взаємозв'язків і масштаб можливого впливу на рівень та якість життя міських мешканців. Цей підхід враховує як багатогранність, так і мінливість соціально-економічних та урбаністичних процесів, що інтегровано у динаміку сучасного міського розвитку.

Поглиблений аналіз зазначених проблем дає змогу сформуванню цілісної картини сучасного стану системи публічного управління соціальним розвитком міста. Це дозволяє ідентифікувати критичні вузлові точки, які потребують першочергового вдосконалення, а також надати обґрунтовані практичні рекомендації для підвищення ефективності прийнятих управлінських рішень. Саме комплексний і системний підхід до оцінки проблематики є фундаментом для створення інноваційних управлінських механізмів. Вони мають бути максимально адаптованими до актуальних потреб і очікувань міської спільноти, забезпечуючи необхідні умови для сталого соціального розвитку в умовах сьогодення.

Таблиця 2.4.

Характерні риси соціального розвитку міста

№	Характерна риса	Зміст/Суть	Висновки для практики соціального розвитку міста
1	Об'єктивність існування	Соціальний розвиток міста відбувається незалежно від політичної волі, але його якість залежить від цілеспрямованих дій	Відсутність стратегій розвитку призводить до соціальної стагнації та поглиблення проблем
2	Ресурсна залежність	Динаміка соціального розвитку залежить від обсягу та структури соціальних, людських, інфраструктурних ресурсів	Необхідно забезпечити доступність і раціональний розподіл ресурсів для різних соціальних груп
3	Соціальна інклюзія	Рівень залучення різних груп населення до соціального, економічного, культурного життя міста	Відсутність інклюзії веде до соціальної напруги, зростання нерівності, конфліктності
4	Когерентність соціальних груп	Ступінь солідарності, взаємної підтримки та довіри між різними соціальними групами	Розвиток соціального капіталу сприяє згуртованості, зменшенню конфліктів, підвищенню якості життя
5	Наявність соціальної мобільності	Можливість громадян змінювати свій соціальний статус, отримувати освіту, роботу, житло	Відсутність мобільності закріплює бідність, знижує мотивацію до саморозвитку
6	Інституційна спроможність	Здатність місцевих інституцій ефективно реагувати на соціальні виклики, впроваджувати політики розвитку	Слабкість інституцій гальмує соціальний прогрес, сприяє маргіналізації
7	Соціальна справедливість	Рівень забезпечення рівних можливостей, справедливого доступу до послуг, захисту прав	Порушення справедливості підриває довіру до влади, стимулює відтік населення
8	Взаємозалежність соціального та економічного розвитку	Соціальний розвиток неможливий без економічної бази, але й сам впливає на економічну динаміку	Інтеграція соціальної та економічної політики підвищує ефективність розвитку міста

9	Структурний характер соціальних проблем	Більшість соціальних проблем мають історичне та структурне коріння	Необхідні довгострокові, комплексні програми, а не лише точкові втручання
10	Демографічна динаміка	Зміни у чисельності, віковій структурі, міграційних потоках населення	Демографічні тренди визначають потреби у соціальних послугах, інфраструктурі, освіті
11	Соціальний капітал	Рівень довіри, взаємодії, участі громадян у житті міста	Підвищення соціального капіталу стимулює самоорганізацію, взаємодопомогу, розвиток локальних ініціатив
12	Залучення громадськості	Активність громадян у прийнятті рішень, реалізації проєктів, контролі за владою	Залучення мешканців забезпечує легітимність рішень, підвищує ефективність політик
13	Зовнішні впливи	Вплив на місто зовнішніх соціальних, політичних, економічних подій, міграції тощо	Гнучкість соціальної політики дозволяє швидко реагувати на зовнішні виклики
14	Акумулятивний характер соціальних проблем	Соціальні проблеми накопичуються, якщо їх не вирішувати, і можуть призвести до кризи	Потрібна система раннього виявлення та превентивних заходів
15	Обмежена контрольованість	Не всі аспекти соціального розвитку підконтрольні місцевій владі (наприклад, міграція, макроекономічна ситуація)	Необхідна координація з державними органами, бізнесом, громадськими організаціями
16	Часовий лаг соціальних змін	Соціальні зміни мають відкладений ефект, результати реформ проявляються не відразу	Потрібно враховувати інерційність процесів у плануванні, комунікувати очікування громадськості

Дані, наведені в таблиці, підтверджують, що соціальний розвиток міст є багатовимірним явищем, що охоплює широкий спектр проявів – від рівня матеріального добробуту населення та доступу до якісних соціальних послуг до ступеня соціальної згуртованості, інклюзивності та культурної різноманітності міської спільноти. До того, зазначені у таблиці риси дають

утворюючи комплексну систему взаємодій, що є основою для забезпечення стійкого розвитку міських спільнот. Це передбачає перехід від простого аналізу окремих характеристик до глибокого вивчення всієї системи взаємозалежностей основних чинників, стає необхідною складовою для розробки дієвих управлінських рішень у галузі соціального розвитку міста. Саме тільки багатогранне та інтегроване уявлення про структуру і динаміку цих взаємозв'язків дозволяє не лише визначити першочергові пріоритети подальшого розвитку, але й підібрати найбільш оптимальні інструменти для вдосконалення механізмів публічного управління в контексті забезпечення успішного соціального розвитку міських спільнот [149].

Отже, представлена схема ілюструє складну систему взаємозв'язків між основними факторами, що визначають соціальне благополуччя міста. Науковий аналіз цієї структури дозволяє стверджувати, що соціальний розвиток міста формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, що перебувають у постійній динамічній взаємодії. В основу схеми закладено взаємозалежність фінансових ресурсів міста, інституційної спроможності та розвиненості соціальної інфраструктури, які виступають фундаментом для забезпечення високого рівня економічної активності. Саме економічна активність, у свою чергу, сприяє зростанню фінансового добробуту мешканців, підвищенню показника зайнятості та розширенню соціальної інфраструктури. Водночас фінансовий добробут населення та рівень зайнятості мають прямий вплив на рівень громадської безпеки, оскільки економічно стабільні громади, як правило, характеризуються нижчим рівнем соціальних ризиків і вищою згуртованістю.

На нашу думку, інституційна спроможність міста визначає ефективність управління соціальними процесами, що відображається у здатності формувати й реалізовувати соціальний бюджет, спрямований на фінансування соціальних потреб населення. Рівень фінансування соціальних потреб, у свою чергу, впливає на якість життя мешканців та їхню задоволеність, що є ключовим критерієм оцінки соціального благополуччя. Особливу роль у цій системі

відіграє соціальна згуртованість, яка є результатом узгодженої дії економічних, інституційних та інфраструктурних факторів. Соціальна згуртованість забезпечує стійкість міської спільноти до зовнішніх викликів, сприяє зростанню довіри, солідарності та взаємопідтримки, а також підвищує ефективність використання наявних ресурсів. При цьому варто зазначити, що структура населення міста виступає як модератор зазначених процесів, оскільки демографічні особливості можуть як посилювати, так і стримувати вплив окремих факторів на загальний рівень соціального благополуччя. Зовнішні фактори, такі як економічна кон'юнктура, державна політика чи глобальні тенденції, також можуть суттєво коригувати внутрішні взаємозв'язки, підсилюючи або послаблюючи дію окремих елементів системи [150]. Зважаючи на складну природу публічного управління та умови функціонування механізмів публічного управління соціальним розвитком міста, сьогодні постає низка глибоких проблем, бар'єрів і ризиків, що суттєво обмежують їхні ефекти. Саме тому для виявлення рівня прояву проблем у механізмах соціального розвитку міста в рамках нашого дослідження було проведено опитування представників органів місцевого самоврядування (78 осіб) та представників територіальної громади (61 особа). Опитувальник був структурований за чотирма механізмами, кожне питання передбачало оцінку за 5-бальною шкалою, де 1 – проблема відсутня, а 5 – проблема дуже гостра (Додаток А). Оцінка проблем для кожного механізму соціального розвитку міста (табл. 2.5) дозволила визначити пріоритетність сфер, які потребують першочергової уваги.

Таблиця 2.5.

Таблиця розрахунків за опитувальником

Механізм	Проблеми і бар'єри	Оцінка	Середнє значення
Економічний	ресурсна обмеженість	5	4,8
	залежність від зовнішніх трансфертів	4	
	низька інвестиційна привабливість	5	
	макроекономічна нестабільність	5	
Правовий	недостатня законодавча база	4	4,3
	слабка законодавча підтримка	4	

	слабкі механізми контролю та відповідальності за реалізацію міських соціальних ініціатив	4	
	недостатня залученість міської громади до розробки й оцінки соціальної політики	5	
Організаційний	фрагментарність управління	4	4,0
	відсутність чіткої координації	4	
	слабка інституційна спроможність	4	
	перевантаження адміністративних структур	4	
Політичний	низька довіра до інститутів	3	3,0
	відсутність стратегічного планування	3	
	обмежена участь громадськості	3	
	нестабільність політики	3	

Результати аналізу засвідчили, що найгостріші проблеми характерні для економічного механізму (4,8 бали), що свідчить про критичну потребу у вирішенні питань ресурсного забезпечення, інвестиційної привабливості та фінансової стабільності громади. Високий рівень проблем спостерігається також у правовому та організаційному механізмах (4,3 та 4 бали відповідно), що вказує на необхідність удосконалення соціальних програм, підтримки вразливих груп населення, а також підвищення ефективності управлінських процесів. Водночас політичний механізм отримав середню оцінку (3 бали), що свідчить про наявність певних труднощів, проте вони не є визначальними у порівнянні з іншими напрямками.

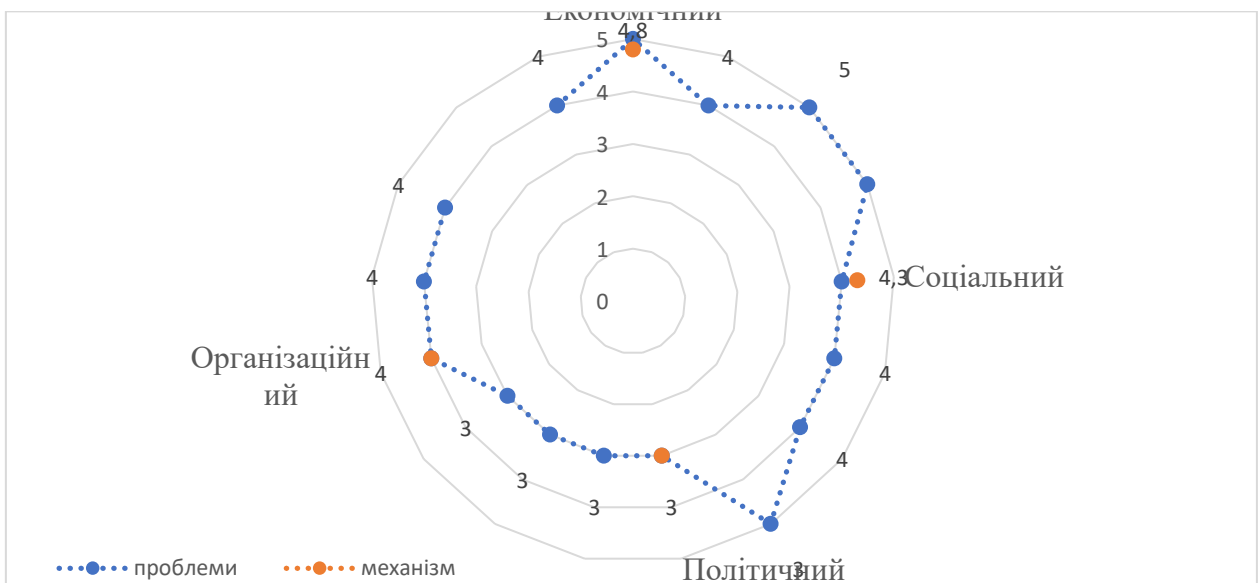

Рис. 2.10 Результати оцінки проблем механізмів соціального розвитку міста

Джерело: укладено автором

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що політичний механізм, що має забезпечувати стратегічне бачення і політичну підтримку процесів соціального розвитку, в сучасних українських реаліях стикається з низкою системних проблем, бар'єрів і ризиків, які суттєво обмежують його ефективність. Однією з ключових проблем є політична нестабільність, що проявляється у частих змінах політичних еліт, відсутності послідовності у формуванні та реалізації соціальних політик, а також у домінуванні короткострокових кон'юнктурних інтересів над довгостроковими стратегічними пріоритетами. Така ситуація призводить до фрагментації політичного простору, ускладнює процес формування сталих політичних коаліцій, що є необхідною умовою для розробки і реалізації послідовної соціальної політики.

Відсутність розвиненої політичної культури інклюзивності та низький рівень політичної відповідальності стають додатковими бар'єрами для ефективної взаємодії між органами влади та громадянським суспільством. Це формує атмосферу недовіри, яка перешкоджає конструктивному діалогу, знижує рівень участі громадськості у стратегічних процесах та сприяє фрагментації суспільних інтересів [151; 152]. У таких умовах політичний популізм, спрямований на отримання швидких електоральних дивідендів, часто переважає над раціональним і довгостроковим підходом до вирішення соціальних проблем, що ще більше поглиблює розрив між декларативними цілями політики та реальними потребами населення [153].

При цьому, суттєвим ризиком для політичного механізму є недостатня прозорість процесу прийняття управлінських рішень, що унеможливорює ефективний громадський контроль і підвищує ймовірність прийняття рішень, не узгоджених із суспільними очікуваннями. Обмежене залучення громадськості до розробки стратегічних документів і політичних рішень знижує рівень легітимності дій влади, спричиняє соціальне напруження, особливо в умовах кризових ситуацій або значних зовнішніх викликів. Воєнний стан, що триває в Україні, ще більше ускладнює функціонування

політичного механізму, оскільки посилює тенденцію до централізації влади, обмежує демократичний простір для публічного обговорення політик і зменшує можливості для інклюзивної участі громадян у процесах прийняття рішень. Водночас, під впливом воєнних викликів зростає ризик політизації соціальних питань, маніпулювання суспільною думкою та підміни стратегічних рішень ситуативними заходами, що може мати довгострокові негативні наслідки для сталого соціального розвитку.

Сукупність зазначених проблем, бар'єрів і ризиків свідчить про нагальну необхідність оновлення політичного механізму забезпечення соціального розвитку. Це передбачає посилення інституційної спроможності для забезпечення наступності політик, підвищення прозорості та підзвітності ухвалених рішень, розширення можливостей для інклюзивної участі громадськості, а також формування політичної культури, орієнтованої на довгострокові інтереси суспільства. Лише за умови системного оновлення політичного механізму можливо забезпечити легітимність, ефективність і стійкість управлінських рішень у сфері соціального розвитку, що є особливо важливим в умовах воєнного стану та невизначеності зовнішнього середовища.

Щодо правового механізму, то в структурі публічного управління соціальним розвитком міста він, перш за все, покликаний забезпечувати нормативну визначеність, системність регулювання та захист прав і свобод усіх суб'єктів урбаністичного простору, наразі стикається з низкою глибоко структурованих проблем, які мають як внутрішньосистемний, так і зовнішньообумовлений характер. Однією з ключових проблем виступає фрагментарність і суперечливість законодавчого забезпечення, що є наслідком як історичної багатошаровості нормативної бази, так і недостатньої адаптивності до динаміки сучасних урбаністичних трансформацій. Законодавство, що регламентує соціальні процеси у місті, часто не відповідає реальним потребам територіальних громад, не враховує специфіку міського середовища, особливості соціальної стратифікації, мобільності населення, а

також новітні виклики, пов'язані із цифровізацією, зміною ринку праці, зростанням ролі креативних індустрій та урбаністичних ініціатив [154].

Як засвідчила практика, в цьому контексті особливої актуальності набувають проблеми, які виникають в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Запровадження особливих правових режимів, обмеження окремих конституційних прав і свобод, посилення ролі виконавчих органів влади та силових структур часто супроводжуються високим рівнем нормативної невизначеності, ситуативністю правозастосування та нерівномірністю реалізації правових норм у різних муніципалітетах. Це призводить до ризиків звуження простору соціальних прав, зростання соціальної вразливості окремих категорій населення, а також до підвищення ймовірності зловживань владними повноваженнями в умовах ослабленого громадського контролю. Досвід воєнного стану засвідчує, що правовий механізм у таких обставинах часто не спроможний забезпечити баланс між потребами безпеки та гарантіями соціальної справедливості, що у свою чергу загрожує легітимності публічної влади та соціальній згуртованості.

Також варто акцентувати й на таких системних бар'єрах, як низька якість правозастосування на місцевому рівні, надмірна бюрократизація адміністративних процедур, затягування розгляду соціально значущих питань, а також нерівномірність доступу до правосуддя. Ці чинники посилюються дефіцитом професійної підготовки кадрів у сфері муніципального управління, недостатньою інтеграцією сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у правову практику, а також слабкою синергією між органами місцевого самоврядування, судовою системою та інститутами громадянського суспільства. Результатом цього стає формування тіньових практик і паралельних неформальних механізмів вирішення соціальних питань, що підриває довіру до офіційних інститутів, сприяє маргіналізації окремих груп та ускладнює реалізацію навіть найбільш обґрунтованих соціальних програм.

До того, окремої уваги заслуговує проблема обмеженого доступу до правової інформації для широких верств населення, зокрема для соціально

вразливих категорій – осіб з інвалідністю, літніх людей, внутрішньо переміщених осіб, представників етнічних меншин. Недостатній розвиток інструментів правової просвіти, низький рівень правової культури, складність і формалізованість юридичних текстів, а також відсутність системної інформаційної підтримки з боку органів влади сприяють зростанню правового нігілізму, формують атмосферу пасивності й недовіри до судової системи, знижують мотивацію громадян до захисту власних прав. У поєднанні з ризиками, що виникають у період воєнного стану, ці фактори призводять до ще більшої соціальної дезінтеграції, посилення відчуження громадян від публічної влади та зниження ефективності реалізації стратегічних цілей соціального розвитку міста.

Отже, правовий механізм публічного управління соціальним розвитком міста в сучасних умовах потребує не лише оновлення законодавчої бази та її гармонізації з реаліями урбаністичного життя, а й глибокого інституційного реформування, впровадження ефективних механізмів правової просвіти, забезпечення рівного доступу до правосуддя й адаптації правових процедур до умов кризових ситуацій. Лише за таких умов правовий механізм зможе виконувати свою системоутворюючу функцію гаранта соціальної справедливості, правової визначеності та сталого розвитку міського середовища навіть у періоди надзвичайних викликів. З огляду на викладене, стає очевидною нагальна потреба системного оновлення правового механізму публічного управління соціальним розвитком міста. Сучасні виклики, зокрема вплив воєнного стану, динаміка урбаністичних процесів, зростання соціальної різноманітності та ускладнення соціальних проблем, вимагають не лише усунення фрагментарності й суперечливості законодавчої бази, а й забезпечення її гнучкості, адаптивності та відповідності реальним потребам міських спільнот. Оновлення правового механізму має передбачати комплексну ревізію чинних нормативно-правових актів із врахуванням специфіки міського середовища, впровадження сучасних процедур правозастосування, спрощення адміністративних процесів, а також розвиток

ефективних інструментів правової просвіти та підвищення правової культури населення. Особливого значення набуває забезпечення рівного доступу до правосуддя, посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та впровадження цифрових технологій у сфері правового регулювання. Цілеспрямоване оновлення правового механізму, його адаптація до сучасних і майбутніх викликів, здатне забезпечити реальний захист прав та інтересів громадян, підвищити ефективність реалізації соціальних програм і сформувати довіру до інститутів влади, що є ключовою передумовою сталого соціального розвитку міста.

Стосовно організаційного механізму публічного управління соціальним розвитком міст в Україні, то практика свідчить, що наразі він перебуває під впливом низки складних і взаємопов'язаних проблем, бар'єрів та ризиків, які значною мірою ускладнюють досягнення ефективності та результативності у цій сфері. Однією з ключових проблем є недостатній рівень інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, що проявляється у фрагментарності організаційної структури, розмитості функціональних повноважень і відсутності чітко визначених зон відповідальності. Це ускладнює координацію між різними підрозділами та рівнями управління, спричиняє дублювання функцій, неефективний розподіл ресурсів і, як наслідок, знижує загальну результативність соціальної політики [155].

Важливим бар'єром виступає також низький рівень професіоналізації управлінських кадрів, що зумовлює недостатнє розуміння сучасних підходів до соціального розвитку, обмежує здатність генерувати інноваційні рішення та впроваджувати їх у практику. Відсутність системної підготовки та підвищення кваліфікації працівників у сфері публічного управління посилює цю проблему, сприяючи відтворенню застарілих управлінських практик. Особливо гостро ці питання постають в умовах воєнного стану, коли на органи місцевого самоврядування покладається додатковий спектр завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки, підтримкою внутрішньо переміщених осіб, адаптацією соціальної інфраструктури до нових викликів. Водночас,

швидкі зміни у зовнішньому середовищі вимагають від організаційних структур гнучкості та здатності до оперативної адаптації, чого часто бракує через інерційність управлінських процесів та відсутність належної культури змін.

Суттєвим ризиком для організаційного механізму є відсутність сучасних інструментів моніторингу та оцінювання ефективності реалізованих політик, що унеможлиблює об'єктивну оцінку досягнутих результатів і своєчасне коригування управлінських рішень. Слабка інтеграція цифрових технологій у процеси управління призводить до втрати контролю над виконанням соціальних програм, знижує прозорість і підзвітність діяльності органів влади, а також створює додаткові можливості для нецільового використання ресурсів [156]. Окрім цього, недостатня взаємодія з громадськими організаціями та бізнес-структурами значно обмежує інноваційний потенціал організаційного механізму, звужує можливості залучення додаткових ресурсів і експертизи, а також знижує рівень легітимності прийнятих рішень у очах громадськості. До того, відсутність чітко визначених і формалізованих процедур зворотного зв'язку з мешканцями міста унеможлиблює своєчасне реагування на нові соціальні виклики, призводить до накопичення нерозв'язаних проблем і зростання соціальної напруги. У сукупності зазначені проблеми, бар'єри та ризики формують складне середовище, в якому організаційний механізм соціального розвитку міст функціонує з істотними втратами ефективності, що особливо небезпечно в умовах воєнного стану і потребує системного оновлення та вдосконалення. Їх сукупність свідчить про критичну необхідність удосконалення організаційного механізму управління соціальним розвитком міст, особливо в умовах воєнного стану та постійних зовнішніх викликів. Впровадження сучасних інструментів моніторингу й оцінювання, підвищення рівня професіоналізації кадрів, поглиблення інтеграції цифрових технологій у процеси управління, а також розширення співпраці з громадськими організаціями та бізнесом мають стати пріоритетними напрямками реформування.

I, нарешті, аналіз економічного механізму соціального розвитку міста доводить, що він також характеризується системними проблемами, які істотно обмежують його спроможність забезпечувати стійке фінансування соціальних програм і проєктів [157]. Однією з ключових проблем нами розглядається хронічна ресурсна обмеженість місцевих бюджетів, яка зумовлена як недостатнім рівнем власних доходів, нерівномірністю розподілу фінансових потоків між різними територіями, так і воєнним станом. Висока залежність від зовнішніх трансфертів, зокрема державних субвенцій та дотацій, формує додаткові ризики нестабільності, оскільки обсяги цих надходжень часто залежать від макроекономічної ситуації та політичних рішень на національному рівні. За таких умов міста втрачають фінансову автономію й опиняються в ситуації, коли стратегічне планування соціального розвитку підміняється реагуванням на поточні виклики та обмеження.

Відсутність інтегрованого підходу до поєднання соціальної та економічної політики призводить до того, що економічне зростання не трансформується у підвищення соціального добробуту, а соціальні ініціативи часто залишаються без належної матеріальної підтримки. Це посилює дисбаланс між економічними та соціальними пріоритетами міського розвитку. Бар'єрами для ефективного функціонування економічного механізму є низький рівень залучення приватних інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури, слабкий розвиток державно-приватного партнерства та відсутність ефективних стимулів для місцевого бізнесу брати участь у вирішенні соціальних проблем громади. Недостатня диверсифікація джерел фінансування робить міські соціальні програми вразливими до зовнішніх економічних шоків.

Особливу загрозу для економічного механізму становить макроекономічна нестабільність, що проявляється у високих темпах інфляції, коливаннях валютного курсу, зростанні вартості енергоресурсів і загостренні боргового навантаження. Ці чинники можуть різко скоротити фінансові можливості міста, унеможливити виконання навіть базових соціальних

зобов'язань і призвести до згорання або заморожування важливих соціальних програм. Воєнний стан, у якому перебуває Україна, додатково ускладнює ситуацію: зростають витрати на безпеку й оборону, зменшуються доходи місцевих бюджетів через скорочення ділової активності, а зовнішні інвестори утримуються від вкладень у соціальну сферу через підвищені ризики. Одночасно з цим, зростає соціальне навантаження на міські бюджети у зв'язку з необхідністю підтримки внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій та інших вразливих категорій населення [158; 159]. Враховуючи викладене, очевидно також є необхідність системного оновлення економічного механізму соціального розвитку міста. Це має передбачати впровадження сучасних фінансових інструментів, диверсифікацію джерел фінансування, активізацію державно-приватного партнерства, стимулювання інвестицій у соціальну інфраструктуру та забезпечення тіснішої інтеграції соціальної й економічної політики. Лише за умови комплексного реформування економічного механізму можна досягти стійкості, гнучкості та результативності соціального розвитку міста, особливо в умовах тривалого воєнного стану та підвищеної турбулентності зовнішнього середовища.

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що бар'єри й ризики сьогодні не лише ускладнюють реалізацію ефективного соціального розвитку міст, а й формують замкнуте коло, в якому недосконалість одного механізму посилює слабкість інших. В умовах воєнного стану ці структурні недоліки набувають ще більшої гостроти. Зростання навантаження на місцеві бюджети, необхідність оперативного реагування на надзвичайні ситуації, підтримка внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення вимагають максимальної гнучкості та ефективності від усіх механізмів соціального розвитку. Водночас воєнний стан обмежує можливості для демократичного контролю, ускладнює доступ до зовнішніх фінансових ресурсів і звужує простір для участі громадськості у прийнятті рішень. Це призводить до концентрації управлінських функцій у руках вузького кола

суб'єктів, що підвищує ризики прийняття ситуативних, а не стратегічно виважених рішень.

Разом з тим, період повоєнного відновлення в перспективі, містить у собі як значні виклики, так і унікальні можливості для реформування існуючих механізмів. З одного боку, очікується суттєве збільшення потреб у фінансуванні соціальної інфраструктури, реінтеграції постраждалого населення, відновленні житлового фонду та створенні нових робочих місць. З іншого боку, саме цей період створює умови для впровадження інноваційних підходів до інтеграції політичних, економічних та соціальних інструментів, підвищення прозорості й підзвітності, активізації державно-приватного партнерства та залучення міжнародної технічної допомоги. Проте, без системного й науково обґрунтованого переосмислення ролі кожного з механізмів, їхньої глибокої інтеграції та постійного вдосконалення ризики залишаться високими, а потенціал для сталого розвитку – нереалізованим [160].

На наше переконання, лише цілісний, комплексний підхід до модернізації механізмів публічного управління соціальним розвитком міста, заснований на принципах наукової обґрунтованості, міжсекторальної взаємодії та інституційної спроможності, може стати підґрунтям для подолання існуючих викликів і забезпечення динамічного, інклюзивного та стійкого соціального розвитку міста як у кризових, так і в повоєнних умовах.

Висновки до розділу 2

Проведений в дисертаційному дослідженні моніторинг соціальної сфери великого міста засвідчив, що соціальний розвиток міста формується під впливом складної сукупності економічних, демографічних, інфраструктурних та гуманітарних чинників, які перебувають у постійній динаміці та взаємозалежності. Кожен із цих чинників по-своєму впливає на якість життя мешканців, визначає можливості для самореалізації, соціальної мобільності та

доступу до базових послуг. Водночас, урбаністичний простір великого міста характеризується високою концентрацією різномірних соціальних груп, що зумовлює необхідність гнучких управлінських рішень і постійного моніторингу динаміки змін. Незважаючи на численні зовнішні виклики, такі як економічна нестабільність, міграційні процеси, екологічні загрози чи надзвичайні ситуації, система соціальної сфери міста демонструє високу адаптивність і здатність до саморегулювання навіть у кризових умовах, зокрема під час воєнного стану. Це свідчить про наявність певних внутрішніх резервів і механізмів, які дозволяють забезпечувати безперервність соціальних функцій та підтримку життєдіяльності міської громади. Однак результати дослідження свідчать, що сталий прогрес у соціальній сфері можливий лише за умови інтеграції цілеспрямованої державної політики, стратегічного планування та інноваційних підходів до управління, які враховують як об'єктивні показники добробуту, так і суб'єктивні аспекти якості життя населення. Зокрема, сучасне управління повинно не лише реагувати на поточні виклики, а й формувати довгострокові стратегії розвитку, орієнтовані на підвищення соціального капіталу, інклюзивності та рівня задоволеності мешканців. У цьому контексті особливої актуальності набуває забезпечення балансу між підтримкою найбільш уразливих груп населення – таких як люди похилого віку, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені сім'ї – та розвитком інфраструктурної спроможності міста. Саме поєднання соціальної підтримки і системних інвестицій в інфраструктуру створює підґрунтя для соціальної стійкості та здатності ефективно протистояти сучасним викликам, забезпечуючи цілісність і згуртованість міської громади.

Порівняльний аналіз ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком великих міст України доводить, що досягнення високих результатів у цій сфері залежить не лише від фінансової спроможності чи розвиненої інституційної бази, а насамперед від збалансованості ключових управлінських компонентів. Практика показує, що ефективність соціального

управління визначається комплексною взаємодією таких чинників, як інституційна спроможність органів місцевого самоврядування, достатній рівень фінансування, прозорість прийняття рішень, адаптивність до локальних потреб, а також ступінь впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому, досвід окремих міст свідчить, що навіть за наявності значних ресурсів, відсутність прозорості чи недостатня гнучкість у реагуванні на нові виклики може призводити до втрати динаміки соціального розвитку. Використання інтегрального показника ефективності дозволило ідентифікувати структурні дисбаланси системи управління, виявити слабкі місця та визначити напрями подальшого цілеспрямованого вдосконалення механізмів соціального управління.

Водночас комплексний аналіз проблем і викликів у функціонуванні механізмів публічного управління соціальним розвитком міста виявив наявність багаторівневих і взаємопов'язаних бар'єрів, які значно ускладнюють досягнення цілей сталого соціального прогресу. До ключових обмежень належать ресурсна недостатність, яка проявляється у хронічному дефіциті фінансування соціальних програм, фрагментарність і суперечливість нормативної бази, що ускладнює реалізацію комплексних рішень, низька інституційна спроможність, організаційна інерційність, а також недостатня інтеграція соціальної та економічної політики. Особливої гостроти ці проблеми набувають в умовах воєнного стану, коли зростає навантаження на місцеві бюджети, посилюється потреба у підтримці вразливих груп населення, а також ускладнюється доступ до зовнішніх ресурсів та донорської допомоги. Крім цього, недостатній рівень прозорості управлінських процесів, обмежене залучення громадськості до прийняття рішень і низька якість зворотного зв'язку між владою і громадянами підривають довіру до інститутів публічного управління й знижують ефективність реалізації соціальної політики на місцевому рівні.

Можна стверджувати, що виявлені дисбаланси формують замкнуту систему, де слабкість одного з управлінських механізмів посилює вразливість інших, що унеможлиблює комплексне вирішення соціальних проблем міста. Взаємозалежність цих чинників призводить до ефекту «доміно», коли невирішеність однієї проблеми провокує виникнення нових викликів і посилює соціальну напругу. У цьому контексті пріоритетним завданням стає системне оновлення та глибока інтеграція політичного, правового, організаційного й економічного механізмів на засадах наукової обґрунтованості, інноваційності, прозорості та інклюзивності. Лише цілісний підхід до модернізації управлінських інструментів, забезпечення збалансованої ефективності всіх механізмів і активне залучення громадськості дозволять досягти стійкості, адаптивності та результативності соціального розвитку міста як у кризових, так і в повоєнних умовах трансформації. Тільки таке стратегічне бачення і послідовна реалізація реформ сприятимуть формуванню гнучкої, інклюзивної та орієнтованої на довгострокову перспективу моделі соціального розвитку, що відповідатиме сучасним і майбутнім потребам міської громади.

Результати дослідження, викладені в другому розділі, висвітлено в таких публікаціях автора: «Моніторинг соціальної сфери великого міста на основі метода системної динаміки» [145], «Проблеми міста як підґрунтя повоєнного управління його соціальним розвитком» [148], «Соціальний розвиток міста в умовах воєнного стану» [149], «Синергетичний підхід до трансформації системи соціального розвитку міста» [159].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

3.1. Сучасні підходи до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста

Досвід формування та реалізації управлінських відносин на різних ієрархічних рівнях доводить, що ефективність функціонування системи публічного управління значною мірою визначається здатністю суб'єктів управління не лише адаптуватися до сучасних викликів, але й максимально використовувати переваги, які надає впровадження публічно-управлінського підходу. Застосування цього підходу у процесі визначення стратегічних цілей соціального розвитку міста та розробки механізмів їх реалізації сприяє підвищенню відкритості, прозорості та підзвітності управлінських процесів, забезпечуючи при цьому залучення широкого кола стейкхолдерів до прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах соціального розвитку міста особливої актуальності набуває необхідність побудови ефективної взаємодії між усіма суб'єктами управління – органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, представниками бізнесу, мешканцями громади тощо. Така взаємодія повинна ґрунтуватися на застосуванні сучасних управлінських моделей, які дозволяють формувати цілісне уявлення про закономірності функціонування соціальної сфери міста, а також про ключові зв'язки, взаємозалежності та механізми впливу між учасниками цього процесу. Досягнення високої результативності та ефективності зазначених зв'язків вимагає чіткого окреслення наукових підходів, концепцій і теоретичних ідей, що відображають сутність і динаміку управлінських процесів у контексті трансформації ціннісних орієнтирів, соціальних пріоритетів та стратегічних напрямів розвитку міста. У цьому контексті особливого значення набуває

інтеграція інноваційних управлінських технологій, розвиток партнерських відносин, а також забезпечення гнучкості та адаптивності управлінських структур до змін у соціальному середовищі.

Звичайно, наукове обґрунтування підходів до формування системи публічного управління соціальним розвитком міста вимагає ретельного встановлення логічно обґрунтованих взаємозв'язків між окремими елементами цієї системи. Це передбачає не лише ідентифікацію ключових складових, але й визначення характеру та напрямів їхньої взаємодії, що забезпечує цілісність і системність управлінських процесів. Важливою складовою цього процесу є формулювання базових принципів, які визначають зміст, структуру та динаміку соціального розвитку міста. До таких принципів, зокрема, належать принципи відкритості, прозорості, участі, субсидіарності, інноваційності та соціальної справедливості [161; 162]. Учені вважають, що сукупність цих ідей, положень і концепцій, які формуються на основі логіко-методологічних засад, повинна стати теоретичною й методичною основою для побудови сучасної системи публічного управління містом [163]. Така система має відображати цілісне бачення управлінського процесу, що інтегрує різноманітні підходи, принципи й концепції, необхідні для забезпечення сталого, збалансованого та інклюзивного соціального розвитку. При цьому особливого значення набуває концептуалізація ключових параметрів і показників розвитку системи публічного управління, що дозволяє не лише оцінювати її ефективність, а й своєчасно реагувати на зміни у соціальному середовищі.

Зазвичай, концептуалізація окремих аспектів розвитку системи публічного управління спрямована на переосмислення та трансформацію усталених практик, що дає змогу адаптувати управлінську діяльність відповідно до оновлених стратегічних планів і сучасних викликів. Це передбачає впровадження нових управлінських технологій, удосконалення організаційної структури, підвищення рівня професіоналізму управлінських

кадрів, а також посилення партнерства між владою, громадськістю та бізнесом.

У контексті соціального розвитку міста особливої актуальності набуває необхідність реалізації інноваційних підходів до управління, які враховують як глобальні тенденції, так і специфіку українських реалій. Зокрема, йдеться про необхідність врахування соціально-економічних, політичних, культурних та демографічних особливостей міського простору, що зумовлюють специфіку формування та реалізації соціальної політики на місцевому рівні.

Відтак, процес соціального розвитку міста в сучасних умовах потребує нового рівня наукового осмислення та практичної реалізації, що базується на інтеграції сучасних наукових підходів, інноваційних управлінських рішень і глибокому врахуванні актуальних потреб та інтересів міської громади. Це дозволить не лише підвищити ефективність системи публічного управління, а й забезпечити сталий соціальний розвиток міста відповідно до вимог часу та національних пріоритетів.

Слід підкреслити, що соціальний розвиток міста являє собою багатогранний та складний процес, який охоплює як кількісні, так і якісні зміни у різних сферах життєдіяльності міської громади. Кількісний аспект соціального розвитку відображає зростання або зменшення показників, таких як демографічна динаміка, рівень зайнятості, обсяг соціальних послуг, доступність інфраструктури тощо. Якісний вимір, у свою чергу, характеризує зміни у структурі соціальних відносин, рівні добробуту населення, ступені соціальної інтеграції, культурному розвитку та якості життя мешканців. Важливим є те, що зміни, які відбуваються як у самому процесі соціального розвитку, так і в зовнішніх та внутрішніх умовах, що його визначають, мають бути не стихійними, а цілеспрямовано керованими. Це обумовлює необхідність наукового підходу до управління цим процесом, що включає визначення теоретичних засад, формулювання концептуальних положень і принципів, відповідно до яких має здійснюватися соціальний розвиток міста.

Таким чином, усвідомлення комплексності соціального розвитку міста, а також вимоги в цілеспрямованому публічному управлінні, зумовлює потребу у розробці цілісної теоретико-практичної основи для організації цього процесу. Саме це обґрунтовує необхідність розробки концептуальної моделі соціального розвитку міста, яка б поєднувала стратегічний підхід із чіткою понятійно-категоріальною базою, забезпечуючи наукову системність і ефективність управлінських рішень у цій сфері. Стратегічний підхід має передбачити визначення довгострокового бачення, цілей і пріоритетів соціального розвитку, формування системи стратегічного планування та механізмів моніторингу досягнення поставлених завдань. Він орієнтований на створення цілісної картини майбутнього розвитку міста, визначення ключових напрямів та етапів їх реалізації. Понятійно-категоріальний підхід, у свою чергу, спрямований на розробку чіткої системи понять, категорій та індикаторів, які дозволяють комплексно оцінювати стан і динаміку соціального розвитку, а також забезпечують наукову обґрунтованість управлінських рішень. Такий підхід сприяє формуванню спільного розуміння сутності, структури та механізмів соціального розвитку серед усіх учасників управлінського процесу.

Згідно зі стратегічним підходом, побудова концептуальної моделі базується на поширенні ідей соціального розвитку міста, що передбачає використання відповідних інструментів. На нашу думку, ключовими серед них є соціальні інновації, адже саме вони становлять сучасні підходи та рішення, орієнтовані на ефективне задоволення соціальних потреб у сферах освіти, охорони здоров'я, розвитку місцевих громад тощо. Соціальні інновації – це новаторські ідеї, покликані сприяти зміцненню громадянського суспільства та підвищенню його спроможності адекватно реагувати на виклики сучасності [164].

Дослідники Стенфордської вищої школи бізнесу визначають соціальні інновації як новаторські рішення, спрямовані на розв'язання актуальних соціальних потреб і проблем. Вони акцентують увагу на тому, що унікальність

соціальних інновацій полягає у результативній взаємодії публічного сектору, бізнесу та громадських організацій. Таким чином, соціальні інновації виступають ефективним інструментом для подолання соціальних викликів сучасного суспільства [165].

Поділяючи погляди науковців, слід зазначити, що визначення соціальних інновацій охоплює такі ключові аспекти: створення нових ідей, стратегій, концепцій, організацій або форм їх функціонування; процес довготривалих змін, що передбачає впровадження нових рішень та нестандартних підходів до вирішення соціальних проблем, а також розвиток структур, принципів і практик. Крім того, соціальні інновації включають трансформацію поведінки, цінностей і соціальних взаємодій, а також зміни у сфері регулювання, політики, організаційних структур і практик [166].

Відповідно до результатів сучасних досліджень, процес інституціоналізації соціальних інновацій відбувається поетапно та охоплює три ключові стадії [167; 168]:

Етап селекції, на якому здійснюється відбір інноваційних ідей і рішень. На цьому етапі визначаються ті інновації, які отримують суспільне визнання та підтримку, оскільки вони найбільшою мірою відповідають актуальним потребам громади чи суспільства. Відібрані інновації переходять до подальшого розвитку та впровадження.

Етап адаптації, на цьому етапі обрані соціальні інновації пристосовуються до особливостей існуючої соціальної структури. Відбувається поступова інтеграція інновацій у соціальні процеси, що передбачає врахування місцевого контексту, культурних традицій, нормативних обмежень та інших чинників, які впливають на сприйняття й ефективність нововведень.

Етап інтеграції, коли соціальні інновації стають невід'ємною частиною повсякденного життя суспільства або окремої територіальної громади. У цей період інноваційні практики сприймаються як звичні й природні явища, що

сприяє їх закріпленню на інституційному рівні та формує підґрунтя для подальшого розвитку соціальної сфери [168].

З огляду на попередній аналіз, постає цілком закономірне питання: чи є соціальна інновація процесом, чи продуктом? У науковій літературі немає однозначної відповіді на це питання, оскільки соціальні інновації можуть проявлятися як у вигляді процесу впровадження нових підходів, так і у вигляді конкретних результатів або продуктів цих змін. Обидва підходи мають право на існування, проте для того, щоб бути визнаними інноваційними, вони повинні відповідати двом основним критеріям.

По-перше, це новизна. Інновація не обов'язково має бути абсолютно унікальною у світовому масштабі, однак вона повинна бути новою для певної групи користувачів, конкретного соціального середовища чи сфери застосування. Новизна може полягати у створенні принципово нових рішень, а також у креативному поєднанні або адаптації вже відомих практик до нових умов чи проблем.

По-друге, це покращення. Соціальна інновація повинна забезпечувати відчутне підвищення ефективності, якісне удосконалення соціальних процесів або покращення кінцевих результатів для суспільства. Йдеться не лише про технологічні чи організаційні зміни, а й про позитивний соціальний ефект, який може проявлятися у підвищенні рівня життя, розширенні доступу до послуг, посиленні соціальної згуртованості тощо [163].

Таким чином, соціальні інновації можуть мати як процесуальний, так і продуктово-результативний характер. Головне, щоб вони відповідали критеріям новизни та покращення, сприяючи вирішенню актуальних соціальних проблем і створенню додаткової цінності для суспільства. Це дозволяє розглядати соціальну інновацію як динамічне явище, що охоплює як сам процес змін, так і їх кінцевий результат.

У контексті нашого дослідження інноваційними можна вважати ті вирішення соціальних проблем, зокрема бідності, які ґрунтуються не лише на підвищенні соціальних стандартів, а насамперед на розвитку та ефективному

використанні людського капіталу, що забезпечує сталий довгостроковий розвиток міського середовища. Соціальні інновації в цьому аспекті передбачають не просто впровадження нових підходів до вирішення соціальних проблем, а й створення інноваційних продуктів і сервісів, які сприяють підвищенню якості життя мешканців, розкриттю їхнього потенціалу та соціальній інтеграції різних верств населення. Важливою складовою таких інновацій є ефективний механізм їхнього поширення, що забезпечує доступність нових рішень для широкого кола користувачів і сприяє масштабуванню позитивних змін у міському просторі. Окрім того, унікальність соціальної інновації полягає у її здатності пропонувати оригінальні підходи, які відрізняють її від традиційних методів вирішення соціальних проблем та забезпечують додаткову цінність для суспільства.

У межах нашого дослідження соціальні інновації розглядаються як такі, що спрямовані на максимальне використання людського капіталу міста та активізацію його потенціалу. Зокрема, йдеться про соціальну інтеграцію малозабезпечених верств населення через їх залучення до ринку праці, що сприяє підвищенню рівня зайнятості, зменшенню соціальної напруги та формуванню інклюзивного міського середовища. Важливим напрямом є впровадження інновацій у сфері освіти, зокрема шляхом створення багатофункціональних освітніх центрів (хабів), які забезпечують доступ до сучасних знань, розвиток навичок і підтримку професійного зростання мешканців. Окрему роль відіграє створення інноваційного міського центру, що спеціалізується на розробці та впровадженні соціальних інновацій, залучає соціальних новаторів, реалізує програми інкубації та акселерації, надає наставницьку підтримку, формує мережі взаємодії, організовує хакатони та поширює інформацію про найкращі практики. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити системний розвиток соціального середовища міста, сприяє підвищенню конкурентоспроможності людського капіталу та створює умови для стійкого соціально-економічного зростання [161; 169].

Безперечно, реалізація соціальних інновацій неможлива без належного фінансового забезпечення, оскільки саме фінансові ресурси є ключовим чинником, що визначає можливість розробки, впровадження, масштабування та сталого функціонування інноваційних рішень у соціальній сфері. Фінансування соціальних інновацій повинно бути ретельно скоординованим і збалансованим, що передбачає не лише наявність достатніх коштів, а й їх раціональний розподіл відповідно до потреб кожного етапу інноваційного циклу – від генерації ідеї, проведення досліджень і розробки прототипів до пілотного тестування, широкого впровадження та подальшого моніторингу й оцінки ефективності.

Особливої уваги потребує забезпечення доступності фінансової підтримки для всіх учасників процесу, незалежно від їхнього статусу чи масштабу діяльності, що дозволяє залучати до інноваційного процесу як великі організації, так і малі соціальні підприємства чи ініціативні групи. Важливим аспектом є також створення механізмів взаємодії між різними джерелами фінансування – державними, муніципальними, приватними, міжнародними фондами та грантовими програмами, а також залучення інвестицій із боку бізнесу та громадянського суспільства. Така взаємодія сприяє формуванню комплексної системи підтримки, яка унеможливорює виникнення фінансових розривів на будь-якому з етапів реалізації соціальних інновацій. Забезпечення безперервності та послідовності фінансування є критично важливим для досягнення стійких результатів, оскільки будь-які затримки чи нестача ресурсів можуть призвести до зупинки проєкту, втрати ініціативи або зниження довіри з боку цільових груп. Отже, дотримання принципів скоординованості, збалансованості та доступності фінансової підтримки на всіх етапах інноваційного циклу значною мірою визначає успішність соціальних інновацій, сприяє їх ефективному впровадженню та забезпечує досягнення очікуваного соціального ефекту [161; 170].

В Україні фінансова підтримка соціальних інновацій наразі зосереджена переважно на початкових етапах інноваційного циклу, зокрема на стадіях

розробки та тестування інноваційних рішень. Ці етапи, як правило, характеризуються відносно низьким рівнем фінансових витрат, що дозволяє залучати до їх фінансування бізнес-сектор, часто за аналогією з підтримкою стартапів у сфері підприємництва. Водночас фінансування наступних етапів – масштабування інновацій та їх інтеграції на системний рівень – здійснюється значно рідше. Саме недостатність ресурсів на цих стадіях є однією з ключових причин, чому багато соціальних інновацій не переходять до широкого впровадження та залишаються на рівні тестування. Варто підкреслити, що етапи масштабування та системної інтеграції є значно більш капіталоємними, тому їх ефективне фінансування неможливе без активної участі держави та залучення додаткових інституційних ресурсів, державна підтримка на цих етапах може стати вирішальним чинником для забезпечення стійкості та довгострокового впливу соціальних інновацій.

Разом з тим, крім фінансової, важливу роль у підтримці соціальних інновацій відіграє також нематеріальна підтримка, яка охоплює створення та розвиток мереж соціальних інноваторів, поширення кращих практик, організацію освітніх програм, надання експертної допомоги, нарощування потенціалу інноваторів, просування інформації про соціальні інновації та стимулювання професійних дискусій. Значущими є також підтримка через інформаційні платформи, створення можливостей для співпраці, спільної творчості та колективного впливу, а також запровадження механізмів пошуку й ідентифікації соціальних інновацій у межах міста або регіону [171]. В багатьох випадках нематеріальна підтримка є не менш важливою, ніж фінансова, оскільки сприяє формуванню сприятливого інноваційного середовища, підвищенню спроможності стейкхолдерів і забезпеченню сталого розвитку соціальних інновацій. Проте наразі такі форми підтримки залишаються недостатньо розвиненими та потребують подальшого посилення та інституціоналізації.

Виходячи з того, що соціальні інновації виступають ефективним інструментом стимулювання соціального розвитку міста, доцільно

запропонувати концепцію, яка інтегрує ключові концепти соціального розвитку з метою забезпечення соціального добробуту та впровадження рішень, що відповідають актуальним потребам міської громади. Запропонована модель передбачає синергію декількох фундаментальних складових, які визначають її змістовне наповнення та стратегічну спрямованість.

Слід зазначити, що базовою ідеєю концепції виступає принцип сталого розвитку, що орієнтований на підвищення соціального добробуту населення шляхом впровадження інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем та викликів. Суттєвим елементом виступає соціальний капітал, який охоплює мережі соціальних зв'язків, рівень довіри, взаємодію та норми співпраці між громадянами, інституціями та бізнесом. Саме соціальний капітал забезпечує основу для консолідації зусиль усіх стейкхолдерів задля досягнення соціального добробуту. Ще однією важливою характеристикою концепції виступає інклюзивність, що передбачає рівний доступ до ресурсів, можливостей та участі в процесах ухвалення рішень для всіх соціальних груп, зокрема для представників вразливих верств населення. При цьому, освітній розвиток та формування людського капіталу розглядаються як рушійні сили трансформацій, спрямованих на підвищення рівня обізнаності громади, розвиток компетенцій та адаптаційної спроможності до нових соціальних викликів.

Особлива увага при цьому приділяється підтримці інноваційних освітніх підходів, які сприяють формуванню активного громадянства та здатності ініціювати позитивні зміни. У цьому контексті важливу роль відіграє розвиток партнерських відносин між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, освітніми установами та бізнес-сектором, що дозволяє забезпечити комплексний і сталий розвиток міського соціального середовища. До того, важливими компонентами пропонованої концепції розглядаються цифровізація та впровадження новітніх технологій, оскільки вони забезпечують підвищення доступності, прозорості та ефективності

процесів реалізації соціальних інновацій. Водночас концепція ґрунтується на принципах екологічної відповідальності, спрямовуючи зусилля на раціональне використання та збереження природних ресурсів міста, що є необхідною передумовою для досягнення сталого розвитку в майбутньому. Невід'ємною складовою є економічна стабільність, адже стійка економічна основа є запорукою довгострокової реалізації соціальних інновацій. У цьому контексті особливого значення набуває підтримка соціального підприємництва, стимулювання інновацій у сфері зайнятості, а також створення робочих місць для різних соціальних груп населення. Концепція соціального розвитку міста являє собою цілісну систему, що інтегрує низку ключових концептів, серед яких провідне місце посідають соціальні інновації, стратегічні напрями, механізми впровадження та етапи реалізації. На першому етапі передбачається визначення стратегічних напрямів розвитку, які формуються з урахуванням унікальних особливостей міста, актуальних потреб громади та потенціалу для подальшого зростання. Визначені пріоритети слугують основою для розробки та впровадження соціальних інновацій, що є рушієм якісних змін у міському середовищі та сприяють підвищенню рівня життя населення. Подальший розвиток забезпечується впровадженням ефективних механізмів реалізації обраних стратегій. До таких механізмів належать залучення ресурсів, формування партнерських відносин, використання сучасних управлінських інструментів і технологій. При цьому важливим компонентом виступають чітко визначені етапи реалізації, що дозволяють здійснювати системний моніторинг, оцінювання результатів та своєчасне коригування управлінських рішень відповідно до змін як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі. Отже, послідовна інтеграція зазначених елементів, на нашу думку, має сприяти формуванню гармонійного соціального простору міста, орієнтованого на забезпечення добробуту, соціальної справедливості та рівних можливостей для кожного мешканця. Запропонована концепція створює підґрунтя для сталого соціального розвитку та підвищення якості життя міської спільноти (рис.3.1.) [161].

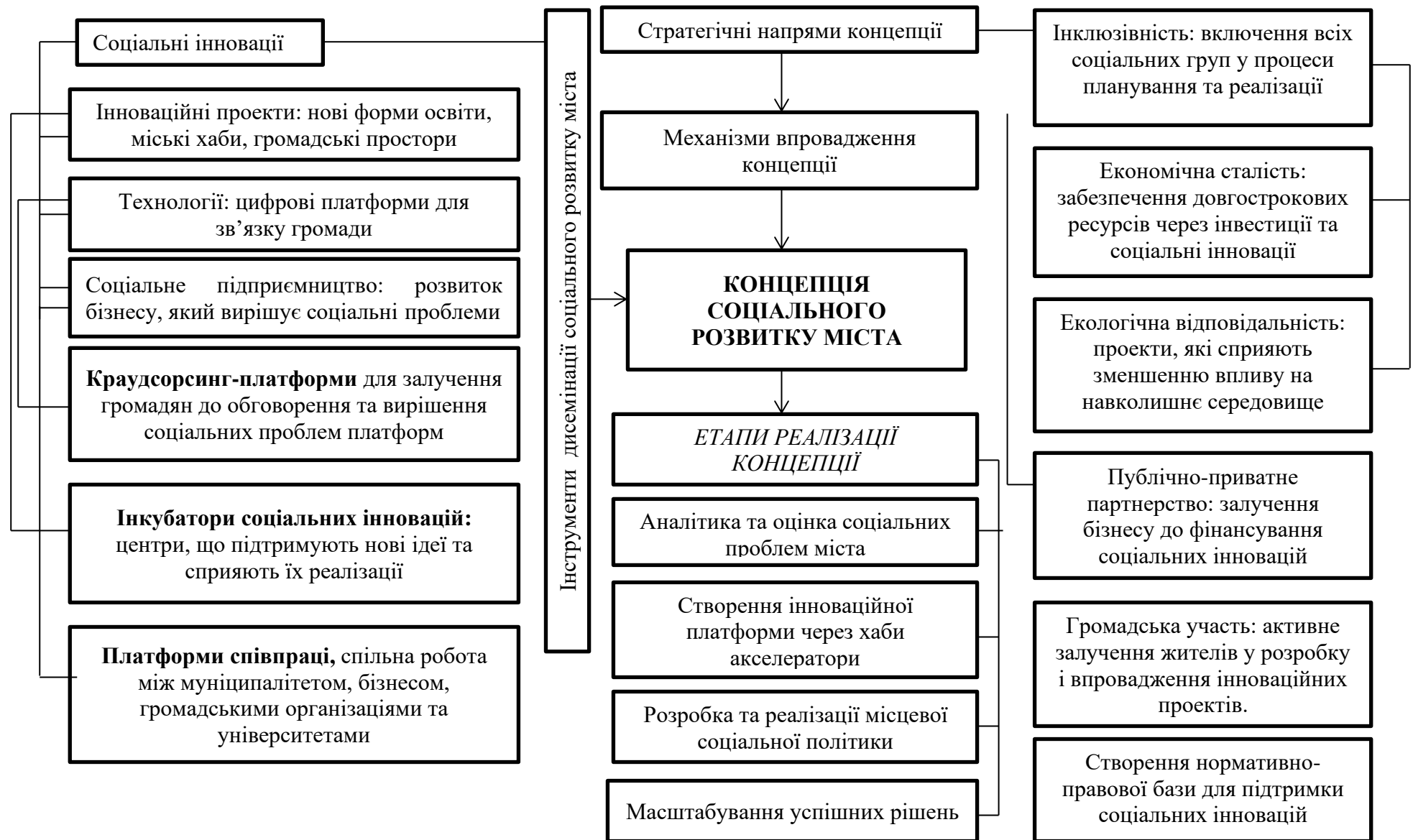

Рис. 3.1. Концепція соціального розвитку міста

Виходячи із вищесказаного, можна стверджувати, що реалізація змісту ключових концептів соціального розвитку міста передбачає наявність різноманітних варіантів практичних дій з боку суб'єктів впровадження, що характеризуються низкою важливих ознак. Зокрема, йдеться про формування партнерських відносин між різними суб'єктами, ефективне використання ресурсів місцевого розвитку, забезпечення діалектичної єдності соціальної та економічної складових, релевантність джерел фінансування, а також впровадження соціальних інноваційних проєктів. Важливою умовою є відповідність практичних дій органів публічної влади ціннісним орієнтирам і очікуванням цільових груп, що, у свою чергу, створює передумови для досягнення як кількісних, так і якісних змін у соціальній сфері міста. У межах концепту соціальних інновацій особливе значення мають центри соціальних інновацій, створення яких дозволяє органам публічної влади не лише планувати та впроваджувати інноваційні соціальні рішення, а й підтримувати місцеві організації через заходи з нарощування потенціалу та формування мереж соціальних інновацій на національному рівні. Досвід країн Європейського Союзу свідчить про ефективність функціонування таких центрів, що суттєво сприяє соціальному розвитку європейських міст [172; 173].

Слід зазначити, що основною метою діяльності центру соціальних інновацій при органах публічної влади є розвиток концепції соціального підприємництва та впровадження інноваційних підходів для його популяризації серед різних верств населення. Центр створює умови для залучення соціально вразливих груп до підприємницької діяльності, що сприяє їхній соціальній адаптації, самореалізації та інтеграції у суспільство. Важливим напрямом діяльності є підтримка впровадження соціально значущих проєктів і ініціатив, орієнтованих на підвищення рівня соціального добробуту місцевих громад. Крім того, центр виконує функцію координації зусиль громадських організацій, соціальних активістів, підприємців, інституцій розвитку та представників влади для ефективного вирішення

актуальних суспільних проблем. До основних завдань центру належать ідентифікація перспективних соціальних ініціатив і проєктів шляхом організації спільних платформ для взаємодії, надання освітньої підтримки, удосконалення проєктної діяльності через запуск акселераційних програм, проведення консультацій та залучення бізнес-спільноти. Особливу увагу приділено розвитку системи наставництва та створенню цифрової платформи для просування соціальних ініціатив і забезпечення обміну знаннями між учасниками екосистеми соціальних інновацій. Такий комплексний підхід дозволяє центрам соціальних інновацій бути ключовими інституціями у формуванні сучасного соціального простору міста та підвищенні якості життя місцевого населення.

Варто звернути увагу на те, що заходи у сфері забезпечення сталості соціального розвитку міста також можуть отримати кількісну оцінку на основі аналізу потенціалу впровадження соціальних інновацій у конкретному місті, зокрема через удосконалення комунікативної складової місцевого розвитку. Оцінювання потенціалу доцільно здійснювати за такими показниками, як: кількість підприємств, що впроваджують принципи корпоративної соціальної відповідальності; частка громадян, залучених до процесів прийняття рішень у сфері місцевого розвитку; рівень довіри до органів місцевої влади; якість освіти в місті. Для кожного міста нормалізовані значення показників розраховуються шляхом визначення співвідношення між різницею фактичного значення показника та його мінімальним значенням серед усіх міст і різницею між максимальним і мінімальним значеннями цього показника в досліджуваній сукупності міст [174]:

$$M_i^n = \frac{m_i^n - m_i^{min}}{m_i^{max} - m_i^{min}} \quad (2)$$

M_i^n – значення і-го показника в n-му місті;

m_i^n - первинне значення і-го показника в n-місті;

m_i^{min} - мінімальне значення і-го показника;

m_i^{max} - максимальне значення і-го показника.

Застосування наведеної формули нормалізації показників дозволяє здійснити об'єктивне порівняння міст за рівнем їхнього потенціалу до впровадження соціальних інновацій. На основі отриманих результатів можливо ідентифікувати місто, яке є найбільш привабливим для залучення ресурсів, ініціатив та реалізації соціально значущих проєктів. Такий підхід сприяє формуванню прозорої системи прийняття управлінських рішень у сфері місцевого розвитку, а також забезпечує підґрунтя для стратегічного планування заходів, спрямованих на підвищення соціальної сталості. Доцільність впровадження даної методики оцінювання обумовлена необхідністю комплексного підходу до розвитку міста, що враховує не лише економічні, а й соціальні, комунікативні та освітні аспекти. У цьому контексті важливим є створення моделі соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ), яка передбачає інтеграцію соціальних інновацій у всі сфери життєдіяльності міської громади. Реалізація такої моделі дозволяє підвищити рівень залученості громадян до процесів управління, посилити корпоративну соціальну відповідальність бізнесу, зміцнити довіру до органів місцевої влади та забезпечити якісний розвиток людського капіталу.

3.2. Концептуалізація моделі соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ)

На сьогодні, інтегрований розвиток міст є однією з ключових тем сучасної урбаністики. В науковій літературі поняття «інтеграція» розглядається як процес поєднання різних елементів міського середовища в єдину, узгоджену систему, що забезпечує стале функціонування та розвиток міста. Класичні підходи до інтегрованого розвитку міст ґрунтуються на ідеї комплексного планування, коли всі сфери міського життя розглядаються у взаємозв'язку. Зокрема, автори відзначали необхідність гармонійного поєднання житлових, виробничих, рекреаційних та соціальних функцій міста. Інші дослідження акцентують увагу на важливості взаємодії між різними

суб'єктами міського розвитку, а також на інтеграції цифрових технологій і принципів сталого розвитку в урбаністичну практику [175]. Дослідники підкреслюють, що інтеграція охоплює не лише фізичну інфраструктуру, але й соціальні, економічні, екологічні та управлінські аспекти.

У науковій літературі також виділяють такі види інтеграції (рис.3.2) [176; 177; 178; 179]:

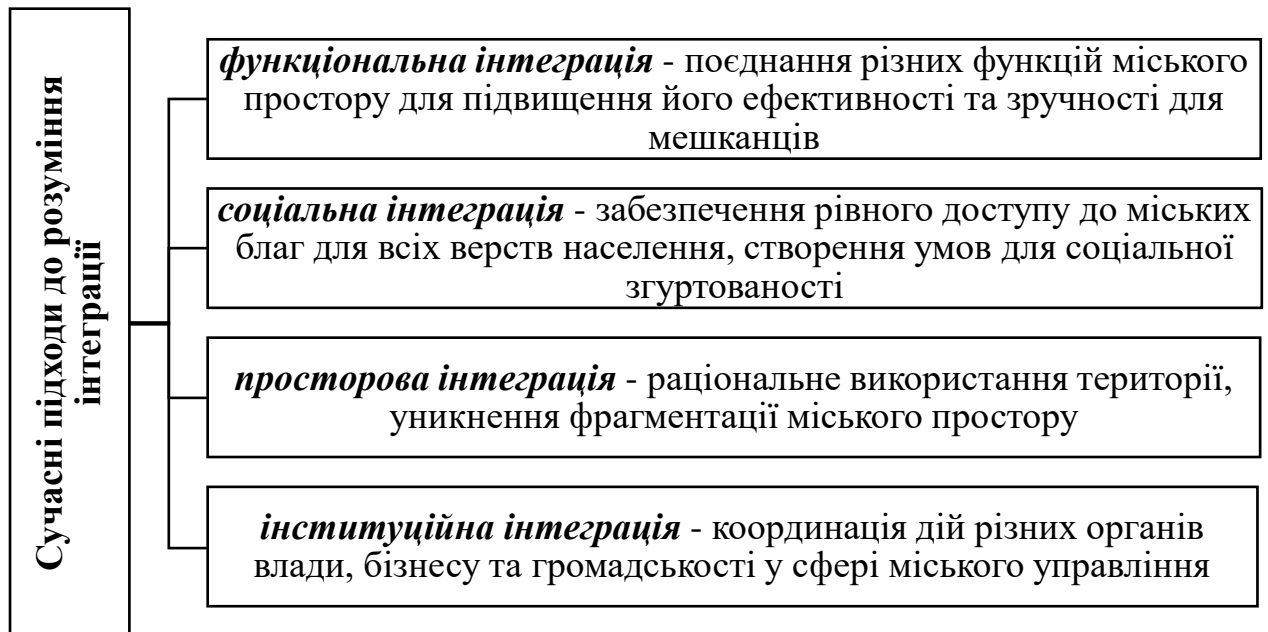

Рис. 3.2. Види інтеграції з позиції міського розвитку

Джерело: укладено автором

Отже, інтегроване місто є результатом сучасних підходів до урбаністики, орієнтованих на створення стійких, ефективних та комфортних міських середовищ, які здатні відповідати на багатоманітні виклики сьогодення. Однією з ключових характеристик такого міста є багатофункціональність, що передбачає гармонійне поєднання житлових, робочих, освітніх і рекреаційних функцій у межах єдиного міського простору. Це забезпечує не лише зручність для мешканців, а й сприяє формуванню більш активних і згуртованих міських спільнот, зменшенню транспортного навантаження та підвищенню якості життя [176; 184].

Зв'язність систем в інтегрованому місті є фундаментальною передумовою його ефективного функціонування і стійкості. Вона передбачає

не лише фізичну інтеграцію різних елементів міського середовища, а й глибоку координацію їхньої діяльності на всіх рівнях публічного управління. У сучасному місті транспортна інфраструктура, екологічні мережі, соціальні служби, комунальні системи, цифрові платформи та інші підсистеми утворюють складну мережу взаємозалежностей. Наприклад, розвиток громадського транспорту безпосередньо впливає на якість повітря, зменшення заторів, доступність соціальних послуг і мобільність населення. Ефективна система поводження з відходами не лише підтримує санітарний стан території, а й сприяє захисту водних ресурсів та збереженню біорізноманіття. Соціальні служби, працюючи у тісній взаємодії з освітніми та медичними закладами, забезпечують інклюзивність і підвищують рівень соціального капіталу.

Ключовою особливістю інтегрованого підходу є здатність міста реагувати на зміни в одній сфері шляхом автоматичного або оперативного коригування інших систем. Наприклад, у разі виникнення надзвичайної ситуації (наприклад, погіршення екологічної ситуації чи транспортного колапсу), цифрові системи моніторингу дозволяють швидко передавати інформацію відповідним службам, які можуть координовано вжити заходів для мінімізації негативних наслідків. Це забезпечує гнучкість управління та підвищує стійкість міського організму до зовнішніх і внутрішніх викликів.

З іншого боку, взаємопов'язаність також сприяє оптимізації використання ресурсів. Наприклад, інтеграція енергетичних мереж із системами «розумного» освітлення та опалення дозволяє зменшити споживання енергії, а поєднання транспортних даних із системами міського планування – оптимізувати розміщення нових об'єктів інфраструктури. Координація між різними підрозділами міської адміністрації забезпечує узгодженість рішень і зменшує ймовірність дублювання або конфлікту між окремими політиками [180].

Ще однією визначальною рисою інтегрованого міста є комплексність управління. Вона полягає у поєднанні стратегічного, просторового та соціального планування, що дозволяє враховувати довгострокові цілі

розвитку, особливості просторової організації та соціальні потреби населення. Такий підхід передбачає залучення різних стейкхолдерів до процесу прийняття рішень, підвищуючи прозорість і легітимність міської політики [181].

У свою чергу, гнучкість та адаптивність інтегрованого міста забезпечують його здатність реагувати на динамічні зміни соціального, економічного та екологічного характеру. Це включає розвиток механізмів швидкого реагування на кризи, впровадження інноваційних технологій, а також підтримку різноманітності та інклюзивності у міському середовищі. Гнучкі міста краще пристосовуються до глобальних викликів, таких як зміна клімату, міграція чи економічні трансформації, зберігаючи при цьому стабільність і якість життя мешканців [182].

Проведений в нашому дослідженні огляд сучасних моделей урбаністики показав, що інтеграція різних аспектів міського розвитку є ключовою умовою для формування ефективного, сталого та комфортного міського середовища [183; 184]. Найбільш впливовими моделями, що відображають ці тенденції, є концепції «розумного міста» (Smart City), «сталого міста» (Sustainable City) і «міста для людей» (City for People).

Так, концепція «розумного міста» (Smart City) базується на використанні цифрових технологій для підвищення ефективності міської інфраструктури, управління ресурсами та покращення якості життя мешканців. Визначальною рисою цієї моделі є інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери міського управління, що дозволяє забезпечити взаємозв'язок між економічними, соціальними та екологічними процесами [185]. Проте, попри потенціал для підвищення ефективності та прозорості, критики вказують на ризики цифрової нерівності, а також на можливість відчуження окремих груп населення від процесів прийняття рішень [186].

У свою чергу, модель «сталого міста» (Sustainable City) орієнтована на досягнення балансу між економічним розвитком, соціальною справедливістю та збереженням довкілля. Такий підхід передбачає системне планування, в

якому всі аспекти міського життя розглядаються у взаємозв'язку, що сприяє формуванню інтегрованих політик і стратегій [187]. Перевагою цієї моделі є її здатність враховувати довгострокові наслідки рішень і спрямованість на інклюзивність. Водночас, складність координації між різними секторами та необхідність залучення широкого кола стейкхолдерів можуть ускладнювати практичну реалізацію сталих рішень [188].

І, нарешті, концепція «міста для людей» (City for People), запропонована Я. Гелем, акцентує увагу на створенні комфортного, безпечного та доступного міського простору, орієнтованого на потреби людини [189]. Ця модель підкреслює важливість соціальної взаємодії, якості громадських просторів і активного залучення мешканців до формування міського середовища. Інтеграція соціальних, просторових та екологічних аспектів є ключовою перевагою підходу Я. Гела, однак його критики зазначають, що надмірна увага до мікрорівня може призводити до ігнорування ширших економічних чи управлінських викликів [190].

Таким чином, усі три моделі урбаністики спрямовані на інтеграцію різних аспектів міського розвитку, однак відрізняються фокусом і підходами до досягнення цієї мети. «Розумне місто» робить ставку на технології, «стале місто» на збалансованість і довгострокову перспективу, а «місто для людей» на якість життя та соціальну взаємодію. Вибір тієї чи іншої моделі залежить від конкретного контексту, цілей розвитку та наявних ресурсів.

Проте для практичного впровадження інтегрованих підходів необхідно враховувати специфіку соціальних процесів, оскільки соціально-орієнтований підхід передбачає, що центральним елементом у процесах інтегрованого розвитку міста є людина та її потреби. Такий підхід акцентує увагу на створенні умов для підвищення якості життя мешканців, забезпеченні соціальної справедливості, інклюзивності та рівного доступу до міських ресурсів.

У науковій літературі соціально-орієнтований інтегрований розвиток розглядається як система, у якій міське середовище формується з урахуванням

інтересів різних соціальних груп, підтримується громадська участь у прийнятті рішень, а також розвивається інфраструктура, сприятлива для соціальної взаємодії. Зокрема, дослідники підкреслюють важливість створення безбар'єрного простору, розвитку доступного громадського транспорту, організації громадських просторів, що сприяють комунікації та згуртованості населення [191]. Також особливе значення має впровадження механізмів громадської участі у плануванні та управлінні містом, що дозволяє гармонізувати інтереси різних груп мешканців та підвищити ефективність інтегрованих рішень. Таким чином, соціально-орієнтований підхід є невід'ємною складовою сучасної моделі інтегрованого розвитку міст, оскільки він забезпечує не лише функціональну та просторову, але й соціальну цілісність міського середовища.

Виходячи з вищесказаного, ми розглядаємо соціально-орієнтоване інтегроване місто як урбаністичну систему, в якій забезпечення соціального добробуту, інклюзивності та якості життя досягається завдяки цілісній інтеграції міських підсистем і впровадженню комплексу політичних (участь громадськості у прийнятті рішень, політичний консенсус), правових (нормативно-правове регулювання соціальних процесів), організаційних (структурна координація діяльності суб'єктів управління) та економічних (ресурсне забезпечення й стимулювання соціальних програм) механізмів публічного управління соціальним розвитком.

У світовій практиці формування соціально-орієнтованих міст базується на впровадженні цілісної політики, що поєднує політичний, правовий, організаційний та економічний механізми для забезпечення інклюзивності, соціальної справедливості й високої якості життя громадян. Важливим аспектом є залучення мешканців до процесу прийняття рішень, що забезпечується через інститути місцевої демократії, громадські слухання та партисипативне бюджетування. Наприклад, у Копенгагені (Данія) реалізовано комплексну політику розвитку міського простору, яка передбачає створення доступних громадських просторів, розвиток велосипедної інфраструктури та

підтримку соціального житла, що сприяє інтеграції різних соціальних груп та підвищенню рівня соціальної взаємодії [192]; в Монреалі (Канада) проводяться регулярні громадські слухання та консультації щодо розвитку районів, створення доступних громадських просторів, підтримки житла для малозабезпечених та розвитку інклюзивних програм для мігрантів і людей з інвалідністю [193]; у Мельбурні (Австралія) впроваджується політика «Здорове місто», яка поєднує розвиток зелених зон, підтримку активного способу життя, доступ до якісних медичних послуг і залучення громади до ухвалення рішень через онлайн-платформи та публічні обговорення [194]; Гельсінкі (Фінляндія) активно впроваджує цифрові платформи для залучення мешканців до управління містом (електронні петиції, онлайн-голосування за проекти), а також розвиває відкриті дані для підвищення прозорості влади [195]; Берлін (Німеччина) реалізує програми підтримки соціального житла, інтеграції біженців та мігрантів, а також регулярно організовує громадські слухання для врахування думки різних соціальних груп [196].

Правові механізми також відіграють провідну роль у забезпеченні рівного доступу до соціальних послуг та захисту прав вразливих груп населення. Так, наприклад, в Торонто (Канада) діє стратегія «Toronto Strong Neighbourhoods Strategy», яка ґрунтується на нормативно-правовому регулюванні підтримки соціально вразливих районів, а також на розвитку партнерських відносин між муніципалітетом, громадськими організаціями та приватним сектором. Це дозволяє ефективно реагувати на соціальні виклики та забезпечувати комплексну підтримку різних категорій населення [197]; у Нью-Йорку діють численні закони, які зобов'язують забудовників створювати частину доступного житла у нових проектах. Це закріплено на законодавчому рівні через програми Inclusionary Housing та Housing New York [198]; Барселона прийняла Хартію прав мешканців, яка має юридичну силу та регулює права громадян у міському середовищі і гарантує доступ до житла, охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг [199]; у Лондоні муніципалітети мають обов'язок впроваджувати політики рівності, який

регулюється Законом про рівність, що забороняє дискримінацію у доступі до послуг, житла, працевлаштування та освіти [200]; японське законодавство вимагає створення безбар'єрного середовища у містах, щоб забезпечити рівний доступ для людей з інвалідністю, що є обов'язковим для транспорту, будівель і громадських просторів [201]; Відень має одну з найрозвиненіших у світі систем соціального житла, що регулюється муніципальним законодавством, при цьому місто забезпечує житлом понад 60% мешканців, і це право закріплене у відповідних нормативних актах [202].

Зі свого боку організаційний механізм публічного управління формується через створення гнучких структур управління, які дозволяють координувати діяльність різних суб'єктів міського розвитку. Яскравим прикладом є Токіо (Японія), де впроваджується модель «compact city», що передбачає щільну забудову з багатофункціональними просторами і тісну співпрацю між муніципалітетом, бізнесом та громадськими організаціями. Такий підхід забезпечує доступність соціальних послуг, ефективне використання міського простору та підтримку соціальної інтеграції, зокрема людей похилого віку [203]. Відень (Австрія) також активно впроваджує принципи компактного міста через розвиток соціального житла, мікрорайонів із власною інфраструктурою, зеленими зонами, школами, медичними закладами та громадськими просторами [196]; у Барселоні (Іспанія) реалізується проєкт «Суперблоків» (Superilles) – це реорганізація міських кварталів із пріоритетом для пішоходів, створенням багатофункціональних просторів і залученням громадськості до планування [204]; Копенгаген (Данія) розвиває публічні простори, орієнтовані на людей різного віку, зокрема мережу зелених маршрутів та мультифункціональні площі [205]; у Портленді (США) практикується інтеграція громадських організацій у міське планування, а саме програма «Portland Plan» передбачає участь мешканців, бізнесу, неурядових організацій у розробці політик сталого розвитку, особлива увага приділяється доступності для людей похилого віку [206]; в Токіо (Японія) запроваджено компактне місто та урбаністичні хаби через розвиток

багатофункціональних районів навколо станцій метро, інтеграція житла, офісів, сервісів і громадських просторів [207].

Щодо економічних механізмів публічного управління соціальним розвитком, то вони орієнтовані на створення стійких джерел фінансування соціальних програм і розвиток інфраструктури. Так, у Медельїні (Колумбія) застосовується модель публічно-приватного партнерства для реалізації масштабних соціальних проєктів, таких як Metrocable – канатна дорога, що забезпечує транспортну доступність віддалених районів та сприяє соціальній інтеграції мешканців. Додатково місто інвестує у розвиток освіти, охорони здоров'я та безпеки, що позитивно впливає на соціальну згуртованість та якість життя [208]. Відень (Австрія) фінансує масштабне будівництво соціального житла через випуск муніципальних облігацій (housing bonds) та спеціальні податки, що дозволяє підтримувати доступність житла для більшості мешканців [209]; у Парижі (Франція) розвиток транспортної мережі Grand Paris Express здійснюється через публічно-приватні партнерства, що дозволяє залучати інвестиції для розбудови метро, інфраструктури та створення нових робочих місць [210]; в Сеулі (Південна Корея) здійснюються інвестиції у соціальні підприємства, місто активно їх підтримує через гранти, пільгове кредитування та податкові стимули, що сприяє створенню робочих місць і вирішенню соціальних проблем (зокрема, зайнятості молоді та людей з інвалідністю) [211].

Отже, міжнародний досвід доводить, що ефективне формування соціально-орієнтованих міст можливе лише за умови гармонійного поєднання політичних, правових, організаційних та економічних механізмів, що забезпечують інклюзивність, соціальну справедливість і сталий розвиток міського середовища. Це дає нам можливість сформулювати наше бачення моделі соціально-орієнтованого інтегрованого міста (COIM) (рис.3.3).

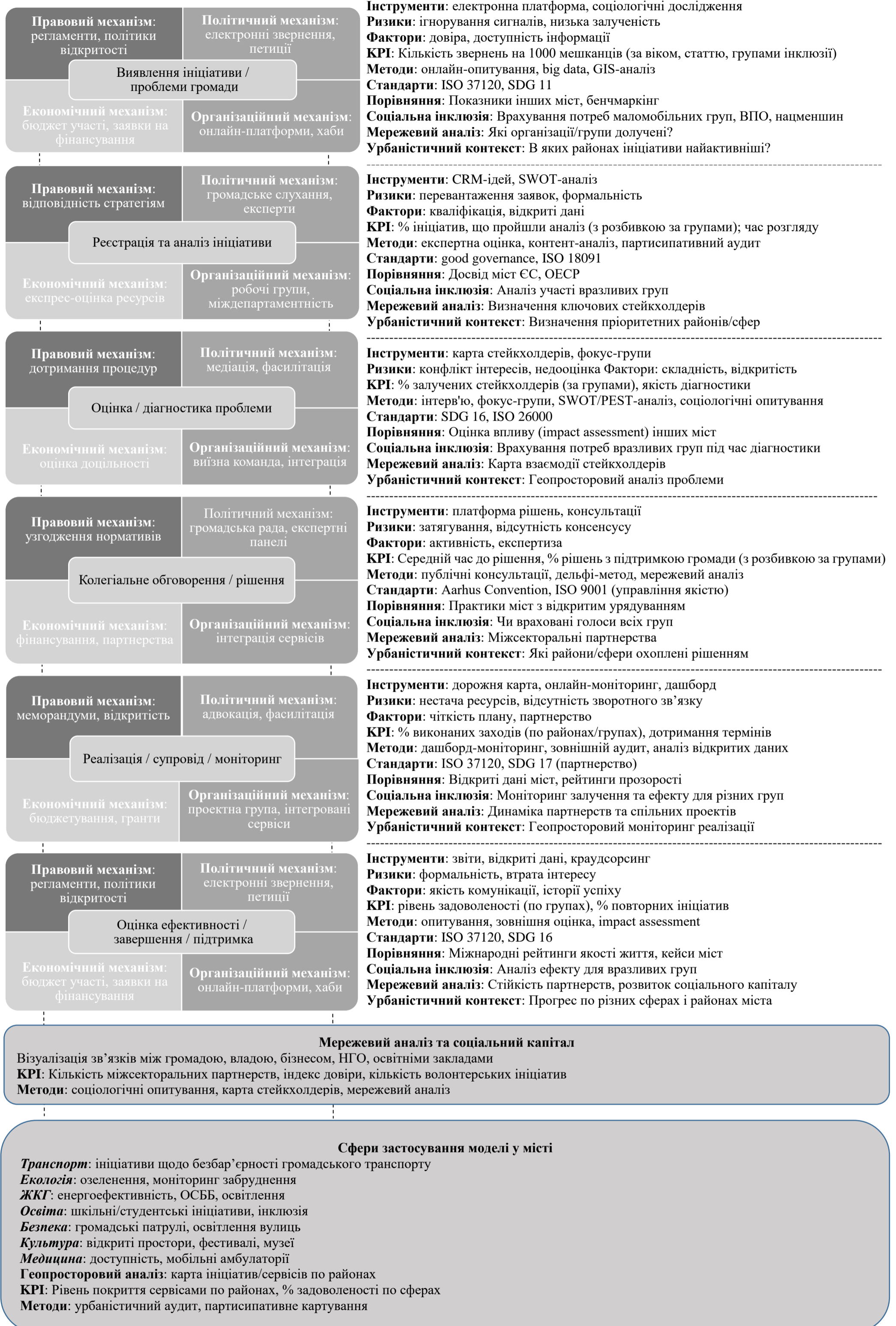

Рис. 3.3. Модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (COIM)

Джерело: укладено автором

Представлена нами модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ) розглядається як цілісна система організації публічного управління соціальним розвитком міста, що поєднує правовий, політичний, економічний та організаційний механізми із сучасними інструментами соціальної інклюзії й урбаністичного аналізу, формуючи послідовний управлінський цикл для забезпечення сталого розвитку міського середовища.

СОІМ ілюструє багаторівневу та міждисциплінарну систему організації публічного управління соціальним розвитком міста, яка базується на інтеграції правових, політичних, економічних та організаційних механізмів із сучасними інструментами, стандартами та принципами соціальної інклюзії й урбаністичного аналізу. На практиці така модель може забезпечити послідовний цикл управління соціальними ініціативами, починаючи з виявлення проблем і ініціатив громади через електронні платформи, петиції, бюджет участі, онлайн-інструменти та інші механізми залучення громадян. Важливим аспектом імплементації моделі є врахування ризиків, таких як ігнорування сигналів або низька залученість, а також використання кількісних і якісних показників для оцінки ефективності залучення (наприклад, кількість звернень, рівень задоволеності, індекс довіри).

Модель демонструє, що подальший розвиток ініціатив передбачає їх реєстрацію, аналіз і експертне оцінювання, що здійснюється із залученням громадських слухань, фахових експертиз, SWOT-аналізу, контент-аналізу та порівняння з кращими практиками інших міст. На цьому етапі особлива увага приділяється соціальній інклюзії та міждепартаментній взаємодії, що дозволяє визначити ключові групи стейкхолдерів і пріоритетні напрями розвитку. При цьому, діагностика проблем і потреб громади відбувається за допомогою картування, фокус-груп, соціологічних опитувань і мережевого аналізу, що сприяє глибшому розумінню соціальних процесів та забезпечує врахування інтересів усіх груп населення, зокрема вразливих. В процесі взаємодії, колегіальні обговорення та прийняття рішень здійснюються через публічні консультації, громадські ради, експертні панелі, дафі-метод і мережевий

аналіз, що мінімізує ризики затягування процесу чи відсутності консенсусу. Будь-яке впровадження рішень має супроводжуватися чітким плануванням, дорожньою картою, онлайн-моніторингом і зовнішнім аудитом, що дозволяє контролювати виконання заходів, дотримання термінів і ефективність використання ресурсів. Важливо, що реалізація соціальних інновацій фінансується за рахунок бюджету участі, грантових програм, партнерських проектів, а організаційна підтримка забезпечується проектними командами та інтегрованими сервісами. До того, коректне використання СОІМ передбачає постійний моніторинг і оцінювання ефективності ініціатив за допомогою соціологічних опитувань, аналізу відкритих даних, міжнародних стандартів (зокрема ISO 37120), а також порівняння з рейтингами якості життя й досвідом інших міст. Особливе місце тут займає аналіз соціального капіталу, стійкості мережі взаємодії між владою, громадою, бізнесом і освітніми закладами, що сприяє формуванню довіри, розвитку волонтерських ініціатив і підвищенню соціальної згуртованості громади.

Слід зазначити, що сфери застосування моделі можуть бути різноманітними: транспорт, житлово-комунальне господарство, освіта, культура, екологія, безпека, медицина та інші напрями, що охоплюють багаторівневу екосистему урбаністичних процесів, де системна імплементація інноваційних механізмів, технологій та інструментів партисипативного управління створює синергетичний ефект трансформації міського простору.

Модель СОІМ реалізує концепцію «*quadruple helix*» – взаємодії чотирьох ключових стейкхолдерів: місцевої влади, бізнесу, наукових інституцій та громадянського суспільства, що забезпечує сталий розвиток міських систем, соціальну згуртованість та підвищення якості життя мешканців відповідно до Цілей сталого розвитку ООН [212]. Деталізація практичної імплементації моделі СОІМ у ключових секторах урбаністичного функціонування демонструє її трансформаційний потенціал.

Так, імплементація моделі СОІМ у транспортній сфері виходить за межі традиційної оптимізації пасажиропотоків і ґрунтується на концепції

«мобільність як послуга» (Mobility as a Service, MaaS), що інтегрує різні види транспорту в єдину екосистему з використанням BigData-аналітики та IoT-рішень. Міжнародна практика доводить, що такий підхід може реалізуватися через:

- Впровадження інтермодальних транспортних хабів із цифровими інтерфейсами для безшовного переходу між різними видами транспорту (приклад: хаб Utrecht Centraal у Нідерландах, що об'єднує залізничний, автобусний транспорт, велосипедну інфраструктуру та каршерінг з єдиною системою цифрової навігації) [213];
- Розгортання систем предиктивної аналітики пасажиропотоків на основі даних телекомунікаційних операторів та муніципальних камер (URBAN.io platform), що дозволяє динамічно коригувати розклади руху транспорту відповідно до реальних потреб;
- Запровадження низьковуглецевих транспортних коридорів із пріоритетизацією громадського транспорту, електромобільності та немоторизованих видів пересування (Суперблоки Барселони, що зменшили транзитний рух та CO₂ викиди на 25%);
- Партисипативне планування транспортних рішень через геопросторові платформи із функціями краудсорсингу (Maptionnaire), де мешканці можуть візуалізувати проблемні зони та пропонувати рішення, підкріплені даними з носимих пристроїв та смартфонів.

Наприклад, у місті Гельсінкі реалізовано інтегровану систему Whim, що на основі моделі COIM об'єднує всі види транспорту, включаючи громадський, таксі, каршерінг та велопрокат, у єдиний сервіс із можливістю мультимодального планування маршрутів та єдиної абонентської оплати, що призвело до зниження використання приватного транспорту на 38% серед користувачів [214].

Щодо сфери ЖКГ, то модель COIM здатна трансформувати традиційне комунальне господарство в екосистему «розумних мереж» (smart grids) з

високим ступенем автоматизації та прозорості. Ключовими напрямками такої імплементації можуть стати:

- Розгортання інтернету речей (IoT) у системах комунального господарства – від розумних лічильників до сенсорів стану інфраструктури (система Aquasmart у Барселоні, що скоротила втрати води на 25% завдяки предиктивній діагностиці трубопроводів [215]);
- Імплементація блокчейн-технологій та смарт-контрактів для автоматизації розрахунків та підвищення прозорості в комунальній сфері (система P2P-енергообміну у мікрогрідах Brooklyn Microgrid);
- Трансформація управління житловим фондом через цифрові платформи колективного ухвалення рішень для ОСББ із інтеграцією фінансового моніторингу, технічного аудиту та сервісних модулів (як німецька платформа Nebenan.de);
- Запровадження принципу «prosumers» (виробник-споживач) у комунальних системах, де мешканці не лише споживають, але й генерують ресурси (енергію, воду через збір дощової води) з можливістю монетизації надлишків.

Наприклад, у місті Відні муніципальна програма «Smart City Wien» включає проєкт Aspern Smart City Research, який перетворив цілий район у «живу лабораторію» розумного енергетичного менеджменту [216]. Завдяки інтеграції інтелектуальних мереж, розподіленої генерації та систем зберігання енергії, енергоефективність району підвищилась на 40%, а вартість комунальних послуг для мешканців знизилась на 20%.

Ще одним позитивним моментом є те, що використання моделі COIM здатне трансформувати міський освітній простір з ієрархічної системи навчальних закладів у динамічну екосистему безперервного навчання, що функціонує за принципом «learn-unlearn-relearn». У цьому випадку, інноваційним підходом можна вважати:

- Створення освітніх кластерів із просторовою інтеграцією формальної та неформальної освіти, дослідницьких центрів та стартап-інкубаторів (приклад:

Helsinki Design Lab, що поєднує міські школи, університети та інноваційні хаби [217]);

– Впровадження гібридних навчальних середовищ із використанням технологій доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) для симуляції міських процесів та залучення учнів до реального міського планування (проект BlockByBlock у співпраці з UN-Habitat [218]);

– Розвиток міських освітніх дата-хабів, де аналітика навчання (learning analytics) інтегрується з міськими даними для персоналізації освітніх траєкторій та прогнозування потреб ринку праці;

– Запровадження міжгенераційного навчання через програми «срібної економіки», де старші мешканці міста не лише отримують цифрові навички, але й передають локальні знання та традиційні вміння молодшому поколінню (як у програмі «Cyberséniors» у Бордо) [219].

Наприклад, у Сінгапурі програма «Skills Future» інтегрує міську освітню систему з економічним плануванням через універсальні навчальні кредити для всіх громадян, цифровий паспорт компетенцій та прогностичну аналітику ринку праці, що дозволяє динамічно перенавчати населення відповідно до трансформації міської економіки. За перші п'ять років програми, 500 000 мешканців підвищили кваліфікацію, а рівень працевлаштування випускників виріс на 18% [220].

Щодо культурної сфери, то модель СОІМ здатна реалізувати концепцію «культура як платформа розвитку» (culture-led development), де культурні активи стають каталізаторами міської регенерації та формування локальної ідентичності:

– Впровадження систем культурного мапування з використанням геопросторових технологій та краудсорсингу для ідентифікації та розвитку креативних кластерів (система Cultural Mapping Toolkit у Монреалі [221]);

– Розвиток «третьох просторів» як гібридних культурних хабів, що функціонують на межі публічної бібліотеки, коворкінгу, галереї та навчального центру (LocHal в Тілбурзі, Нідерланди [222]);

– Цифровізація культурної спадщини та створення віртуальних музеїв із використанням технологій 3D-сканування, AR/VR для підвищення доступності та інтерактивності культурних артефактів (як у проєкті Europeana [223]);

– Запровадження партисипативного фінансування культурних проєктів через гібридні моделі, що поєднують муніципальні гранти, краудфандинг та блокчейн-токенізацію культурних активів.

Наприклад, місто Більбао трансформувало індустріальний район Abandoibarra у культурний кластер світового рівня із музеєм Гуггенхайма як якірним об'єктом, що генерує понад 400 млн євро щорічно для місцевої економіки [224]. Трансформація реалізована за принципами моделі COIM через залучення громади до планування публічних просторів, інтеграцію транспортної мережі та формування місцевої креативної економіки.

У свою чергу, екологічний напрямок імплементації моделі COIM ґрунтується на принципах біофільного дизайну, регенеративного розвитку та циркулярної економіки, які, на нашу думку, передбачають:

– Розгортання міських сенсорних мереж для моніторингу екологічних параметрів у реальному часі з геопросторовою візуалізацією та проактивними системами реагування (приклад: система AirBeam у Нью-Йорку);

– Імплементація принципів «sponge city» для управління дощовими водами через зелену інфраструктуру, проникні покриття та системи біофільтрації (програма «Sponge City» у Ухані, Китай [225]);

– Розвиток міських продовольчих систем із вертикальними фермами, аквапонікою та спільнотними садами, інтегрованими в архітектурне середовище (як Lufa Farms у Монреалі [226; 227]);

– Створення децентралізованих платформ циркулярної економіки з відстеженням матеріальних потоків на базі IoT та блокчейн-технологій для мінімізації відходів та максимізації повторного використання матеріалів.

Так, наприклад, Амстердам впровадив комплексну міську стратегію циркулярної економіки з використанням методології «міського метаболізму»

(urban metabolism), де матеріальні потоки аналізуються як в живому організмі [228]. Через цифрову платформу Pakhuis de Zwijger мешканці можуть відстежувати екологічний слід своїх районів та ініціювати локальні проекти циркулярної економіки через бюджет участі. За перші три роки впровадження програми утилізація будівельних відходів зростає на 50%, а викиди CO₂ знизились на 3%.

Модель СОІМ трансформує традиційні системи безпеки в інтегровану екосистему проактивного управління ризиками та розвитку соціального капіталу, при цьому забезпечуючи публічну безпеку та соціальну згуртованість через:

- Впровадження предиктивних систем безпеки на основі алгоритмів машинного навчання з дотриманням етичних принципів та цивільного контролю за процесами збору та аналізу даних (приклад: система PredPol у Лос-Анджелесі з громадськими комітетами нагляду [229]);
- Розвиток архітектурних рішень за методологією Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) із залученням мешканців до проєктування безпечних публічних просторів;
- Створення сусідських мереж безпеки з використанням цифрових платформ для координації, раннього оповіщення та взаємодопомоги (система Nextdoor, адаптована для потреб публічної безпеки);
- Формування мультикультурних центрів діалогу та медіації для профілактики конфліктів та підвищення соціальної згуртованості між різними групами мешканців.

Наприклад, у Медельїні (Колумбія) програма «Participatory Urban Planning for Peace» трансформувала найнебезпечніші райони міста через інтегровані проєкти мобільності (канатні дороги Metrocable), публічних просторів (парки-бібліотеки) та соціальних програм, що розроблялись у співпраці з місцевими громадами. Результатом стало зниження рівня вбивств на 95% та формування стійких соціальних зв'язків між раніше ізольованими громадами [230].

Іншою позитивною стороною використання моделі, на наше переконання є те, що в медичній сфері модель СОІМ здатна реалізувати підхід «Health in All Policies» (здоров'я у всіх політиках), де здоров'я громади розглядається як результат взаємодії соціальних, економічних та екологічних детермінант. Це можливо через:

- Імплементацию геопросторового аналізу здоров'я громади для виявлення «пустель медичних послуг» та оптимізації розміщення медичних закладів (система Health Atlas у Торонто);
- Розвиток міських телемедичних хабів, що інтегрують дистанційні консультації, моніторинг хронічних захворювань та профілактичні програми на рівні районів (проєкт «Virtual First» у Барселоні);
- Створення системи «здорових кварталів» із максимальною пішохідною доступністю базових послуг, інтегрованою зеленою інфраструктурою та просторами для фізичної активності (як концепція «15-хвилинного міста» в Парижі);
- Розробку комплексних програм ментального здоров'я з використанням цифрових платформ моніторингу, спільнотних центрів підтримки та навчання першої психологічної допомоги для мешканців.

Наприклад, Фрайбург (Німеччина) розробив інтегровану систему «здоров'я на рівні сусідства» (neighborhood health system), де кожен район має міждисциплінарний центр здоров'я, що поєднує первинну медичну допомогу, психологічну підтримку, соціальні послуги та програми здорового способу життя [231]. Цифрова платформа «FreiburgCare» координує доступ до послуг, аналізує дані про здоров'я громади та дозволяє мешканцям брати участь у плануванні програм охорони здоров'я. За п'ять років впровадження системи, захворюваність на хронічні неінфекційні захворювання знизилась на 12%, а задоволеність медичними послугами зросла на 23%.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що ключовою перевагою використання моделі СОІМ є її здатність створювати синергетичні

ефекти через міждисциплінарну інтеграцію різних сфер міського розвитку. Це може включати:

- крос-секторальні дата-хаби, що агрегують та аналізують дані з різних міських систем через уніфіковані протоколи та стандарти відкритих даних;
- міждисциплінарні команди міського розвитку, що включають фахівців різних галузей, соціологів, антропологів, ІТ-спеціалістів та представників громади для холістичного підходу до міських проєктів;
- системи інтегрованого планування та бюджетування, що оцінюють проєкти за їх впливом на різні сфери міського життя через методологію «міського метаболізму»;
- розвиток «живих лабораторій, де інноваційні рішення тестуються в реальних умовах із залученням мешканців як співавторів та експертів з експлуатації.

На додачу, імплементація моделі COIM у різних сферах міського розвитку відповідає принципам ООН щодо інклюзивних, безпечних, стійких міст (SDG 11) та створює екосистему сталого розвитку з високим рівнем адаптивності до мінливих зовнішніх умов. Через механізми партисипативного управління, цифрової трансформації та міждисциплінарного підходу, модель COIM забезпечує не лише підвищення якості життя мешканців, але й формує стійкі соціальні інститути та громадянську культуру участі, необхідні для протидії сучасним викликам урбанізованого світу.

Отже, комплексна імплементація моделі COIM, що інтегрує принципи сталого розвитку та адаптивного управління, створює фундаментальну платформу для наступного еволюційного етапу міського управління – розвитку екосистеми соціальних інновацій. Соціальні інновації виступають не просто доповненням, а органічним продовженням і поглибленням партисипативних механізмів, закладених у концепції соціально-орієнтованого інтегрованого міста, трансформуючи традиційні вертикальні структури публічного управління в динамічні колаборативні мережі співтворення міського простору.

3.3. Соціальні інновації як інструмент удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста

Екосистема соціальних інновацій виступає каталізатором для формування нових форматів взаємодії між громадянами, бізнесом, науковими установами та місцевою владою. Вона сприяє виникненню гнучких платформ співпраці, де кожен учасник отримує можливість впливати на стратегічні рішення, що визначають майбутнє міста. Такий підхід не лише підсилює інклюзивність та прозорість процесів управління, а й стимулює розвиток локальних ініціатив, що відповідають актуальним соціальним, економічним та екологічним викликам. У результаті місто поступово перетворюється на живий організм, здатний до самооновлення та стійкого розвитку завдяки постійному залученню і взаємонавчанню всіх зацікавлених сторін.

Дослідники наголошують, що «у сьогоденних дефініціях досліджуваного поняття знаходяться досить широкі його тлумачення, а саме – соціальна інновація як (а) нові ідеї, концепти тощо (перша група); (б) процес здійснення змін (друга група); (в) здійснення змін конкретно у поведінці людей (третья група). Класифікація визначень побудована у такий спосіб: одна група логічно продовжує іншу – від найширшого трактування до найвужчого. Примітно, що у всіх трьох групах визначень соціальну інновацію автори пов'язують із реалізацією соціальних потреб» [232, с.94].

При цьому, «соціальні інновації можуть мати чотири визначення: нове рішення соціальної проблеми; інноваційний продукт, застосування якого може вплинути на вирішення соціальної проблеми; шлях розповсюдження соціальної інновації; унікальність соціальної інновації» [233, с.124].

Ми вважаємо, що *соціальні інновації в контексті міського розвитку слід розглядати як нові рішення (продукти, послуги, моделі, процеси, платформи), що одночасно задовольняють соціальні потреби громади та створюють нові соціальні відносини і колаборації, розширюючи спроможність суспільства до дії. На відміну від технологічних інновацій, що фокусуються на*

інструментальній ефективності, соціальні інновації трансформують владні відносини, переорієнтовуючи їх від ієрархічного управління до горизонтальної координації між множинними акторами міського розвитку.

Ми вважаємо, що типологічно соціальні інновації в міському контексті можна диференціювати за трьома ключовими вимірами:

1. *За сферою впливу*: мікро-інновації (квартальний рівень), мезо-інновації (районний рівень) та макро-інновації (загальноміський рівень).

2. *За ініціатором*: висхідні інновації від громад, інституційні інновації від муніципальних органів та гібридні інновації, що виникають у процесі коеволюції публічних і громадських ініціатив.

3. *За функціональністю*: процесні інновації (нові методи залучення), продуктові інновації (нові послуги) та системні інновації (нові моделі управління).

З наукової точки зору, інтеграція соціальних інновацій у систему публічного управління соціальним розвитком міста вимагає не просто технічного вдосконалення існуючих процесів, а фундаментального переосмислення чотирьох базових механізмів публічного управління. Насамперед, це стосується перегляду принципів прийняття рішень, залучення громадськості, розподілу ресурсів та оцінки ефективності управлінських дій. Такий підхід передбачає перехід від традиційної ієрархічної моделі до більш відкритої, мережевої структури, у якій соціальні інновації стають рушієм змін, сприяючи підвищенню гнучкості та адаптивності міських систем. У цьому контексті науковий аналіз має бути спрямований на виявлення нових закономірностей взаємодії між ключовими акторами міського розвитку, а також на розробку інструментів, що забезпечують ефективне впровадження інновацій у практику муніципального управління.

Інтеграція соціальних інновацій у систему публічного управління соціальним розвитком міста потребує фундаментального переосмислення чотирьох базових механізмів публічного управління:

Політичний механізм має передбачити перехід від традиційних бюрократичних та департаментизованих структур до адаптивних платформ, які функціонують як інтегровані «платформи інноваційного розвитку». У такій моделі акцент робиться на процесній гнучкості, що досягається шляхом впровадження методологій Agile та дизайн-мислення в адміністративні процеси. Це передбачає формування міждисциплінарних проектних команд, які об'єднані навколо вирішення конкретних соціальних викликів, а не лише виконання вузьких функціональних обов'язків. Важливою рисою стає експериментальний підхід, зокрема через впровадження механізмів регуляторних «пісочниць», де інноваційні соціальні практики можуть тестуватися в контрольованих умовах із тимчасовими винятками з чинних регуляцій. Додатково відбувається інституціоналізація колаборації шляхом створення гібридних структур на межі публічного, приватного та громадського секторів, таких як «міські лабораторії інновацій» із механізмами спільного управління, що забезпечує сталість і ефективність інноваційних процесів у міському середовищі. Показовим прикладом такої трансформації є мережа La 27e Région у Франції [234], що функціонує як трансверсальна платформа, інтегруючи методи дизайн-мислення в процеси міського управління та створюючи «третій простір» для експериментування з новими формами публічних політик. За роки свого функціонування, ця мережа сприяла запровадженню понад 120 інституційних інновацій у 15 французьких містах.

Правовий механізм трансформації муніципального управління полягає у поступовому переході від директивної, жорсткої регуляції до рефлексивного права, що передбачає створення адаптивних нормативно-правових рамок на місцевому рівні. Такий підхід спрямований на підтримку соціального підприємництва шляхом запровадження спеціальних юридичних форм, наприклад, громадських підприємств чи Community Interest Company (CIC) у Великій Британії, а також надання преференційних умов у системі публічних закупівель для організацій із соціальною місією. Окрім цього, сучасне правове

поле легітимізує експериментальні форми демократії: від закріплення права на партисипативне бюджетування до юридичного визнання різних форм громадського контролю і делегованого управління міськими активами. Ще одним важливим аспектом є впровадження механізмів саморегуляції громад, що включає юридичне визнання локальних статутів і правил співіснування, а також формалізацію права громад на самоорганізацію в управлінні спільними ресурсами (відповідно до принципів Е. Остром). Показовим прикладом є Болонський регламент щодо догляду та відновлення міських спільних благ [235], який створив юридичну основу для «пактів про співпрацю» між муніципалітетом та громадянами щодо спільного управління міськими ресурсами. За перші три роки дії регламенту, було укладено понад 280 пактів, що активізували соціальний капітал міста та перерозподілили відповідальність за міський розвиток.

Економічний механізм трансформації міського управління полягає у переході від традиційного субсидіарного фінансування до інвестування в соціальний вплив, що передбачає формування комплексної екосистеми соціальних інвестицій. У цій моделі фінансова підтримка соціального розвитку ґрунтується на гібридних механізмах, які поєднують партисипативне бюджетування, краудфандинг із муніципальним співфінансуванням (civic match-funding), циклічні фонди розвитку громад, а також грантові програми, що сприяють запуску та масштабуванню соціальних ініціатив. Важливою складовою стає впровадження інструментів фінансування, орієнтованого на результат, зокрема соціальних облігацій впливу (Social Impact Bonds) та контрактів з оплатою за досягнуті результати (outcome-based contracts), що стимулюють ефективність і сталість соціальних проєктів. Додатково відбувається монетизація позитивних екстерналій соціальних інновацій шляхом розвитку ринку соціальних послуг, де громадські ініціативи отримують можливість капіталізувати створювану ними соціальну цінність. Наприклад, у Мілані створено інтегровану систему фінансування соціальних інновацій Milano Social Impact Fund [236], що поєднує муніципальні інвестиції,

філантропічний капітал та комерційні інвестиції в єдину платформу фінансування проєктів соціального впливу. Система використовує модель «payment by results», де фінансові винагороди прив'язані до вимірюваних соціальних результатів, що дозволило залучити понад 50 млн євро додаткових інвестицій у соціальний сектор міста.

У сучасних умовах організаційний механізм публічного управління соціального розвитку міста набуває нової якості, трансформуючись від класичних підходів моніторингу до формування колективного міського інтелекту. Системи збору та аналізу інформації для прийняття управлінських рішень стають більш інтегрованими, прозорими та відкритими для участі різних стейкхолдерів. Важливу роль відіграє соціальне прогнозування, що здійснюється через дельфі-опитування, колективні сценарні прогнози та партисипативний форсайт, які дозволяють не лише враховувати думку широкого кола громадян, а й спільно визначати пріоритети та напрями розвитку міста. Ключовим елементом організаційного механізму стає впровадження систем вимірювання соціального впливу, індикатори яких розробляються у співпраці з громадами-бенефіціарами, представниками бізнесу, громадського сектору та міжсекторними експертними групами. Це сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності реалізації соціальних ініціатив, а також створює умови для постійного вдосконалення управлінських рішень на основі зворотного зв'язку від мешканців. Водночас відбувається розвиток інфраструктури відкритих знань, який охоплює створення міських обсерваторій соціального розвитку, цифрових баз знань соціальних інновацій, платформ для обміну досвідом і систем менторської підтримки «peer-to-peer» між громадами. Це забезпечує швидке поширення кращих практик, стимулює самоорганізацію та взаємонавчання всередині міських спільнот. Показовий приклад – система Helsinki Urban Progress Index [237], що інтегрує об'єктивні показники розвитку міста з суб'єктивними оцінками якості життя, зібраними через мережу «міських слухачів» (community listeners) – спеціально підготовлених мешканців, які проводять

якісні дослідження потреб у своїх громадах. Система забезпечує постійний зворотний зв'язок для коригування соціальних програм та визначення нових напрямків інвестування.

Проте варто розуміти, що ефективна інтеграція соціальних інновацій у механізми публічного управління соціальним розвитком міста потребує формування цілісної екосистеми, яка, на нашу думку, складається з п'яти взаємопов'язаних елементів:

1. Просторова інфраструктура соціальних інновацій – мережа фізичних просторів, від локальних громадських центрів до міських хабів соціальних інновацій, що забезпечують фізичне середовище для колаборації та експериментування

2. Програми розвитку спроможності громад – від навчальних програм з соціального підприємництва до менторських мереж, що трансформують громадську активність у сталі соціальні інновації з вимірюваним впливом

3. Міжсекторні платформи співпраці – формалізовані механізми взаємодії між муніципалітетом, бізнесом, науковими інституціями та громадським сектором для спільного вирішення комплексних соціальних викликів

4. Системи соціального навчання – механізми документування, аналізу та поширення успішних практик соціальних інновацій через міські обсерваторії, бази знань та програми обміну досвідом

5. Культура соціальних експериментів – формування соціокультурного середовища, що легітимізує експерименти, толерує конструктивні невдачі та відзначає соціальні інновації як цінний внесок у розвиток міста

Відповідно, можна стверджувати, що інтеграція соціальних інновацій у систему публічного управління соціальним розвитком міста призведе до формування нової парадигми – трансформативного публічного управління (*transformative governance*), що характеризується: орієнтацією на системні зміни замість інкрементальних покращень, з фокусом на трансформацію базових соціальних відносин та розподілу влади в міському просторі;

рефлексивністю – постійним критичним аналізом наявних практик, їх соціальних та екологічних наслідків, з готовністю до радикального переосмислення усталених підходів; транскаліяльністю – здатністю ефективно поєднувати мікро-інтервенції на рівні сусідств з макро-трансформаціями міських систем через механізми масштабування та реплікації успішних практик.

Ми вважаємо, що трансформативне публічне управління виходить за межі як бюрократичного управління, так і нового публічного менеджменту, формуючи модель публічного управління, що здатна відповідати на складні взаємопов'язані виклики сучасного урбаністичного розвитку – від соціальної фрагментації до соціальної трансформації [238]. Таким чином, соціальні інновації стають не просто додатковим інструментом, а каталізатором фундаментальної трансформації механізмів публічного управління соціальним розвитком міста, створюючи інституційну інфраструктуру для колективного вирішення комплексних соціальних викликів та формування більш справедливого, інклюзивного та стійкого міського простору.

Отже, наше бачення підходів та пропозицій вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста на основі впровадження соціальних інновацій представлено в табл.3.1.

Таблиця 3.1.

Соціальні інновації як інструмент удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста

Інновація	Сутність	План впровадження
<i>Політичний механізм</i>		
Міські лабораторії громадянського впливу	Створення спеціалізованих лабораторій, де громадяни, експерти, представники влади та бізнесу спільно розробляють рішення міських проблем у форматі дизайн-мислення	Пілотне створення лабораторій у 5-7 великих містах України; забезпечення мультидисциплінарного складу учасників; розробка методології створення політик; інтеграція результатів у формальні процеси прийняття рішень; проведення щоквартальних сесій з пріоритетних соціальних питань
Система деліберативних форумів	Платформа для структурованого діалогу з прийняття рішень щодо	Створення цифрової системи випадкового відбору учасників з різних соціальних груп; забезпечення

соціального розвитку	соціального розвитку через випадкову вибірку громадян, які працюють з експертами	кваліфікованого модерування та експертної підтримки; проведення пілотних форумів з питань соціальної інклюзії, бідності, доступу до послуг; законодавче закріплення обов'язковості розгляду рекомендацій форумів; моніторинг впровадження рішень та публічна звітність
Соціальна скринінгова система для міських політик	Інструмент для оцінки соціального впливу будь-яких міських ініціатив перед їх затвердженням	Розробка цифрової платформи з алгоритмами аналізу соціального впливу; затвердження методології оцінки за участі академічних та громадських експертів; законодавче закріплення обов'язковості процедури для всіх міських програм; інтеграція системи в процеси міського планування та бюджетування; щорічний аудит ефективності системи та публікація результатів
<i>Правовий механізм</i>		
Закон України «Про соціальне підприємництво та соціальні інновації»	Комплексне правове регулювання діяльності соціальних підприємств та інноваторів, з визначенням їх правового статусу, пільг та підтримки	Проведення широких консультацій з стейкхолдерами; розроблення законопроекту з чітким визначенням критеріїв соціального підприємства; створення реєстру соціальних підприємств та інновацій; затвердження пакету податкових пільг та стимулів; впровадження механізму соціальної сертифікації
Муніципальні соціальні облигації впливу (Social Impact Bonds)	Створення правової бази для випуску муніципальних облигацій, орієнтованих на досягнення конкретних соціальних результатів	Розробка та прийняття змін до законодавства про цінні папери; створення методології оцінки соціального впливу проєктів; пілотний випуск облигацій у 2-3 містах України; залучення міжнародних соціальних інвесторів; формування незалежних органів верифікації соціального впливу
Запровадження соціальних регуляторних «пісочниць»	Створення спеціальних правових режимів, що дозволяють тестувати соціальні інновації без повного регуляторного навантаження протягом певного періоду	Розробка та прийняття закону «Про експериментальні правові режими у сфері соціальних інновацій»; створення комісії з експертів, що оцінюватиме соціальні проєкти для пісочниць; визначення критеріїв безпеки та етичності експериментів; впровадження пілотних проєктів у 3-5 містах України; розробка механізму масштабування успішних ініціатив на національний рівень
<i>Організаційний механізм</i>		
Міські центри соціальних	Створення фізичних просторів, де соціальні	Створення концепції та методології роботи центрів; виділення приміщень

інновацій з лабораторіями живого тестування	інноватори можуть розробляти, тестувати та масштабувати свої рішення за підтримки міської влади	та забезпечення фінансування в пілотних містах; формування команд з експертів різних галузей (соціологів, дизайнерів, економістів, технологів); запуск програм акселерації соціальних інновацій; забезпечення прямого зв'язку з міською владою для впровадження успішних рішень
Кросфункціональні команди соціального розвитку	Формування міждепартаментних робочих груп, що об'єднують представників різних підрозділів міської влади для комплексного вирішення соціальних проблем	Розробка нормативної бази для функціонування команд; запровадження методології проектного управління у соціальній сфері; впровадження системи КРІ для оцінки ефективності команд; створення механізмів залучення зовнішніх експертів; регулярний перегляд складу та фокусу команд залежно від пріоритетних соціальних викликів
Соціальні хаби мікрорайонів	Мережа локальних центрів у різних частинах міста, які надають соціальні послуги, координують волонтерські ініціативи та виявляють потреби громади	Картування соціальних потреб районів міста; створення єдиної методології роботи хабів; формування системи координації між хабами та центральними органами; залучення місцевих активістів та організацій; впровадження цифрових інструментів для моніторингу соціальних потреб та ефективності роботи хабів
<i>Економічний механізм</i>		
Міські фонди соціальних інвестицій з венчурним компонентом	Створення спеціалізованих фондів, що поєднують публічні та приватні ресурси для фінансування соціальних інновацій на різних стадіях розвитку	Розробка нормативної бази для створення фондів; залучення міжнародних партнерів та інвесторів; формування професійних команд управління фондами; розробка прозорих критеріїв відбору проектів; створення системи оцінки соціального повернення на інвестиції (СОСПІ)
Платформа соціального краудфандингу з муніципальним співфінансуванням	Створення міських платформ, де соціальні проекти можуть отримати фінансування від громадян з додатковим внеском від міського бюджету	Розробка цифрової платформи та правил співфінансування; визначення критеріїв відбору проектів для муніципальної підтримки; формування системи верифікації та моніторингу проектів; впровадження механізмів податкових пільг для донорів; створення системи публічного звітування за результатами проектів
Система міських соціальних ваучерів та соціальної валюти	Впровадження цифрових ваучерів або соціальної валюти для стимулювання активності у сфері надання	Розробка технологічної платформи на основі блокчейну; визначення переліку послуг та активностей, охоплених системою; формування мережі партнерів, що приймають

	соціальних послуг та волонтерства	соціальну валюту; пілотне впровадження в окремих районах міста; інтеграція з іншими муніципальними програмами підтримки
Муніципальні соціальні кластери	Створення екосистем, що об'єднують соціальні підприємства, заклади освіти, наукові установи та органи місцевого самоврядування для системного вирішення соціальних проблем	Картування потенційних учасників кластерів у містах; розробка стратегії розвитку кластерів відповідно до специфіки міст; створення координаційних рад кластерів; забезпечення інфраструктурної та інформаційної підтримки; впровадження програм спільних досліджень та розробок
<i>Інтегровані інноваційні рішення для комплексного соціального розвитку міст</i>		
Міські обсерваторії соціального благополуччя	Створення центрів збору та аналізу даних про соціальний стан міста в режимі реального часу	Розробка системи індикаторів соціального благополуччя міста; впровадження технології Big Data для збору та аналізу даних; забезпечення публічного доступу до аналітичних звітів; інтеграція з системами прийняття управлінських рішень; створення механізму раннього виявлення соціальних проблем
Соціальні інноваційні програми «Місто як сервіс»	Розробка комплексу цифрових сервісів, що дозволяють громадянам ефективно взаємодіяти з міською інфраструктурою та отримувати персоналізовані соціальні послуги	Створення єдиної цифрової платформи соціальних сервісів міста; впровадження технологій штучного інтелекту для персоналізації послуг; забезпечення інтероперабельності між різними сервісами; навчання громадян користуванню цифровими сервісами; постійне удосконалення на основі зворотного зв'язку

На наше переконання, впровадження запропонованих інноваційних підходів дозволить істотно підвищити ефективність публічного управління соціальним розвитком міст України, сприятиме формуванню інклюзивного міського середовища та забезпечить сталий соціальний розвиток на основі принципів партнерства, інноваційності та соціальної справедливості [239].

Так, пропозиція формування міських лабораторій громадянського впливу представляє собою концептуалізацію партисипативної демократії в контексті локальних управлінських практик. З точки зору теорії інституційного дизайну, такі лабораторії виступають медіаторами між формальними управлінськими структурами та громадянським суспільством,

створюючи простір для легітимації управлінських рішень через делібераційні практики. Інтеграція інструментів дизайн-мислення в управлінські процеси дозволяє подолати епістемологічні обмеження бюрократичних структур, залучаючи експертне та повсякденне знання громадян до формування соціальної політики міста. У цьому процесі органи місцевого самоврядування відіграють роль ініціатора та фасилітатора, забезпечуючи інституційну підтримку та імплементацію результатів роботи лабораторій у формальні управлінські процедури; бізнес-спільнота інтегрується як провайдер інноваційних методологій та технологічних рішень, тоді як громадянське суспільство виступає джерелом легітимності та валідизації пропонуваніх соціальних інтервенцій. Система делібераційних форумів соціального розвитку розширює цю логіку, формалізуючи процеси громадянської партисипації через структуровані алгоритми суспільного діалогу.

У свою чергу, соціальна скринінгова система для міських політик базується на теоретичній моделі превентивного управління, що дозволяє виявляти потенційні соціальні ризики та конфлікти на етапі планування управлінських інтервенцій. Теоретичним підґрунтям цього інструменту виступає концепція соціальної оцінки впливу (Social Impact Assessment), яка передбачає мультикритеріальний аналіз соціальних наслідків управлінських рішень. Впровадження такої системи потребує формування міждисциплінарних експертних мереж, що об'єднують фахівців з соціології, економіки, урбаністики та публічного управління. Органи місцевого самоврядування у цій моделі виступають замовниками та кінцевими користувачами аналітичних даних, розробляючи нормативну базу для інституціоналізації скринінгу; громадянське суспільство залучається до процесу як джерело валідизації критеріїв оцінювання та моніторингу імплементації рекомендацій, а бізнес-структури забезпечують технологічну інфраструктуру для функціонування системи, пропонуючи інноваційні рішення для збору та обробки даних.

Запровадження соціальних регуляторних «пісочниць» як інструменту правового механізму публічного управління соціальним розвитком ґрунтується на еволюційній теорії інституційних змін, яка передбачає можливість контрольованого експериментування з альтернативними інституційними формами. Концептуалізація соціальних «пісочниць», на нашу думку, дозволяє розглядати їх як інструмент поступової трансформації формальних інститутів через тестування інноваційних управлінських практик у контрольованому правовому середовищі. Органи публічної влади національного рівня відіграють ключову роль у формуванні законодавчого підґрунтя для функціонування експериментальних правових режимів, тоді як місцеве самоврядування забезпечує адаптацію та імплементацію експериментальних практик відповідно до локальних соціокультурних особливостей; бізнес-структури в контексті соціальних «пісочниць» виступають не лише як об'єкти регулювання, але й як активні учасники формування нових інституційних конфігурацій, пропонуючи інноваційні бізнес-моделі з вираженою соціальною складовою; громадянське суспільство забезпечує функцію суспільного контролю та легітимації експериментальних практик, виступаючи агентом верифікації соціального впливу інноваційних рішень.

Особливу увагу варто звернути на законодавче регулювання соціального підприємництва та соціальних інновацій, оскільки сьогодні воно потребує системного підходу до інституціоналізації нових форм економічної діяльності, орієнтованих на досягнення суспільно значущих цілей. Теоретико-методологічне обґрунтування цього інструменту спирається на концепції гібридних організаційних форм та теорії соціальної цінності, які розглядають соціальне підприємництво як інструмент трансформації економічних відносин у напрямку посилення їх соціальної спрямованості. Законодавча інституціоналізація соціального підприємництва вимагає від органів державної влади формування комплексної нормативної бази, що визначає статус, критерії та форми підтримки соціальних підприємств; місцеве

самоврядування інтегрується в цей процес через розробку локальних програм підтримки та стимулювання соціального підприємництва відповідно до специфіки соціальних проблем конкретної території, бізнес-спільнота трансформує свою роль від традиційної моделі корпоративної соціальної відповідальності до активної участі у формуванні екосистеми соціального підприємництва, виступаючи як ментор, інвестор та партнер для соціальних підприємців; громадянські організації виступають каталізаторами інституційних змін, формуючи соціальний запит на правове визнання та підтримку інноваційних форм вирішення суспільних проблем.

Інша новація – муніципальні соціальні облигації впливу, - являють собою інноваційний фінансовий інструмент, що базується на теорії суспільної цінності та концепції результат-орієнтованого фінансування публічних послуг. Використання цього інструменту передбачає переосмислення традиційної логіки фінансування соціальних інтервенцій, зміщуючи фокус з процесу на вимірювані результати та соціальний вплив. При цьому, місцеве самоврядування виступає ініціатором та гарантом повернення інвестицій у випадку досягнення визначених соціальних результатів, формуючи нормативне підґрунтя для випуску облигацій та визначаючи ключові соціальні проблеми для інтервенцій; органи державної влади забезпечують правову рамку для функціонування інноваційних фінансових інструментів; бізнес-структури виступають у ролі інвесторів, що вкладають кошти в соціальні проекти з очікуваною фінансовою віддачею у разі досягнення соціального ефекту; громадянське суспільство залучається до процесу як провайдер соціальних послуг та незалежний верифікатор досягнутих результатів.

Щодо пропозиції створення міських центрів соціальних інновацій з лабораторіями живого тестування, то вони концептуалізуються в теоретичній площині як інституціоналізовані простори соціального експериментування, що забезпечують системну взаємодію між державним, приватним та громадським секторами для розробки та впровадження інноваційних рішень соціальних проблем. Методологічно такі центри спираються на концепцію

«живих лабораторій», яка передбачає залучення кінцевих користувачів до процесу розробки та тестування інновацій в реальних умовах. Органи місцевого самоврядування забезпечують інфраструктурну та фінансову підтримку функціонування центрів, інтегруючи їх діяльність у систему стратегічного планування соціального розвитку міста; бізнес-структури надають експертну підтримку у формуванні бізнес-моделей соціальних інновацій та забезпечують доступ до технологічних рішень, необхідних для їх реалізації; громадянське суспільство виступає джерелом соціальних інновацій та забезпечує їх валідацію через мережі громадянської партисипації.

Процедура створення кросфункціональних команд соціального розвитку являє собою організаційну інновацію, що базується на теорії холократії та концепції інтегрованого управління. Основним підґрунтям імплементації цього інструменту є подолання відомчої фрагментації традиційних бюрократичних структур через формування проблемно-орієнтованих команд, що об'єднують представників різних департаментів та відомств. Особлива цінність цього підходу полягає у можливості комплексного вирішення соціальних проблем, які за своєю природою є міждисциплінарними та виходять за межі компетенції окремих структурних підрозділів місцевого самоврядування. Органи місцевої влади виступають ініціаторами формування кросфункціональних команд, забезпечуючи нормативне підґрунтя для їх функціонування та інтегруючи їх діяльність у загальну систему управління містом; бізнес-структури залучаються як провайдери методологій проектного управління та технологій командної роботи, адаптуючи успішні корпоративні практики до контексту публічного управління; громадянські організації інтегруються до складу кросфункціональних команд як представники інтересів різних соціальних груп, забезпечуючи врахування різноманітних перспектив при розробці та впровадженні управлінських рішень.

Соціальні хаби мікрорайонів, які ми позиціонуємо як ще одну новацію, являють собою територіально-дисперсну модель надання соціальних послуг, що базується на теорії соціального простору та концепції «нового публічного

обслуговування». Використання цього інструменту передбачає переосмислення традиційної централізованої моделі соціального забезпечення через формування мережі локальних центрів, що функціонують як точки доступу до соціальних послуг та простори громадянської активності. Органи місцевого самоврядування забезпечують координацію діяльності мережі соціальних хабів, інтегруючи їх у загальну систему надання публічних послуг та забезпечуючи матеріально-технічну базу для їх функціонування; бізнес-структури залучаються як провайдери додаткових сервісів, що доповнюють спектр соціальних послуг, а також як партнери у реалізації програм корпоративної соціальної відповідальності на локальному рівні; громадянське суспільство виступає ключовим актором у функціонуванні соціальних хабів, забезпечуючи волонтерську підтримку, ініціюючи локальні соціальні проекти та формуючи запит на специфічні соціальні послуги відповідно до потреб конкретної територіальної громади.

Запровадження такого інструменту як міські фонди соціальних інвестицій з венчурним компонентом базується на теоретичній моделі суспільно-орієнтованого інвестування, що передбачає поєднання фінансової віддачі з досягненням вимірюваного соціального впливу. Концептуалізація таких фондів у контексті публічного управління соціальним розвитком міста дозволяє сформуванню стійкі фінансові механізми підтримки соціальних інновацій на всіх етапах їх розвитку – від ідеї до масштабування. Органи місцевого самоврядування забезпечують нормативно-правову базу для функціонування фондів, інтегруючи їх діяльність у загальну стратегію соціального розвитку міста та виступаючи співінвесторами значущих соціальних проектів; бізнес-структури виступають ключовими інвесторами фондів, забезпечуючи фінансовий капітал та експертизу у сфері інвестиційного менеджменту; громадянське суспільство залучається до визначення соціальних пріоритетів інвестування та бере участь у незалежній оцінці соціального впливу підтриманих проектів.

Платформа соціального краудфандингу з муніципальним співфінансуванням також представляє собою інноваційний інструмент колективного фінансування соціальних проєктів, що базується на теорії мережевого суспільства та концепції соціального капіталу. Його використання передбачає активізацію соціальних зв'язків та громадянської солідарності через технологічно опосередковані форми колективної дії. Органи місцевого самоврядування забезпечують функціонування цифрової інфраструктури платформи, розробляють методологію відбору проєктів для муніципального співфінансування та інтегрують цей механізм у загальну систему фінансування соціальних програм; бізнес-структури залучаються як технологічні партнери та потенційні спонсори соціально значущих проєктів у рамках програм корпоративної соціальної відповідальності; громадянське суспільство виступає як ініціатор проєктів для краудфандингу, забезпечує їх суспільну валідацію та формує мережі довіри, необхідні для функціонування колективних форм фінансування.

Пропонована в рамках дослідження система міських соціальних ваучерів та соціальної валюти базується на теорії альтернативних економічних систем та концепції соціальної економіки. Цьому сприяє формування паралельних економічних контурів, орієнтованих на стимулювання соціально значущої діяльності та підтримку вразливих груп населення. Органи місцевого самоврядування забезпечують нормативне регулювання функціонування системи соціальних ваучерів, визначають перелік соціальних послуг та активностей, що можуть бути оплачені з використанням соціальної валюти, та інтегрують цей механізм у загальну систему соціального захисту; бізнес-структури залучаються як провайдери технологічних рішень для функціонування системи соціальних ваучерів та як учасники мережі, що приймає соціальну валюту в якості оплати за товари та послуги; громадянське суспільство забезпечує моніторинг функціонування системи, пропонує включення додаткових видів соціальної активності до переліку таких, що

можуть бути компенсовані через соціальні ваучери, та формує мережі взаємодопомоги, що функціонують з використанням соціальної валюти.

Такий інструмент як муніципальні соціальні кластери являють собою локалізовані екосистеми інноваційного соціального розвитку, що базуються на теорії регіональних інноваційних систем та концепції потрійної спіралі. Необхідним є формування сталих мереж взаємодії між органами влади, бізнесом, освітніми та науковими установами, громадськими організаціями для системного вирішення соціальних проблем міста. Органи місцевого самоврядування виступають ініціаторами формування кластерів, забезпечують координацію взаємодії між різними акторами та інтегрують діяльність кластерів у стратегічні програми соціального розвитку міста; бізнес-структури забезпечують економічну основу функціонування кластерів, виступаючи як провайдери інноваційних технологій та підходів до вирішення соціальних проблем; наукові та освітні установи забезпечують дослідницьку та методологічну підтримку функціонування кластерів; громадянське суспільство виступає джерелом соціальних запитів та забезпечує суспільну валідацію результатів діяльності кластерів.

Ще один інструмент – міські обсерваторії соціального благополуччя – являють собою інтегровані аналітичні центри, що базуються на теорії доказової політики та концепції великих даних. Теоретичне обґрунтування цього інструменту передбачає формування системи динамічного моніторингу соціального стану міста на основі комплексного аналізу різноманітних джерел даних, що дозволяє ідентифікувати соціальні проблеми на ранніх стадіях їх розвитку та оцінювати ефективність управлінських інтервенцій. Органи місцевого самоврядування забезпечують нормативне регулювання діяльності обсерваторій, інтегрують результати їх роботи в систему прийняття управлінських рішень та забезпечують фінансування їх діяльності; бізнес-структури виступають як провайдери технологічних рішень для збору та аналізу даних, а також як джерела додаткової інформації про соціально-економічний стан міста; наукові установи забезпечують методологічну

підтримку аналізу даних, розробляють системи індикаторів соціального благополуччя та формують рекомендації щодо управлінських інтервенцій на основі аналітичних даних; громадянське суспільство виступає як джерело валідації результатів аналізу та забезпечує незалежний моніторинг використання аналітичних даних у процесі прийняття управлінських рішень.

I, нарешті, пропоновані нами соціальні інноваційні програми «Місто як сервіс» базуються на теорії міського менеджменту 4.0 та концепції смарт-міста, переосмислюючи традиційні підходи до надання міських послуг через їх цифровізацію та персоналізацію. Це передбачає трансформацію взаємодії між міською адміністрацією та громадянами від бюрократичної моделі до сервісно-орієнтованої парадигми, що розглядає місто як платформу для надання персоналізованих послуг. Тут органи місцевого самоврядування виступають розробниками та операторами єдиної цифрової платформи соціальних сервісів, забезпечуючи інтеграцію різноманітних послуг та формуючи нормативну базу для їх цифровізації; бізнес-структури залучаються як технологічні партнери, що забезпечують розробку та підтримку цифрових рішень, а також як провайдери додаткових сервісів, що доповнюють спектр муніципальних послуг; громадянське суспільство виступає як співрозробник цифрових сервісів, забезпечуючи їх відповідність реальним потребам різних соціальних груп, та як агент суспільного контролю за якістю та доступністю послуг.

Таким чином, запропонована система соціальних інновацій як інструмент удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста являє собою комплексний підхід до трансформації міського соціального простору через інтеграцію сучасних управлінських, фінансових, організаційних та технологічних інновацій. Теоретико-методологічним підґрунтям цієї системи виступає синтез концепцій соціальної інноватики, публічного управління, урбаністики, цифрової трансформації та соціальної економіки, що дозволяє сформулювати цілісне бачення процесів соціального розвитку міста в умовах сучасних викликів та трансформацій. На наше

переконання, впровадження запропонованих інструментів потребує формування комплексної стратегії соціальних інновацій, що інтегрує діяльність різних інституційних акторів – органів державної влади та місцевого самоврядування, бізнес-структур, наукових та освітніх установ, громадських організацій – у єдину систему, орієнтовану на досягнення сталого соціального розвитку міських спільнот.

Висновки до розділу 3

Аналіз сучасних методологій, спрямованих на ефективне формування системи публічного управління соціальним розвитком міста, свідчить про необхідність комплексного інтегрування стратегічного, концептуально-категоріального і інноваційного підходів. Ключовим чинником успішності функціонування такої системи є спроможність органів публічної влади забезпечити максимальну відкритість, прозорість та підзвітність своєї діяльності, а також ефективно залучити широкий спектр зацікавлених сторін до участі у процесі прийняття управлінських рішень. У сучасних умовах особливої значущості набуває імплементація новітніх управлінських моделей, здатних враховувати багатогранність соціального розвитку міста, а також відображати динамічні трансформації у ціннісних орієнтирах й пріоритетах громади. Детальне дослідження дозволило встановити, що створення інтегрованої системи публічного управління в соціальному просторі міста повинно ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, які передбачають довгострокову екологічну, економічну та соціальну збалансованість. Крім того, система має базуватися на засадах соціальної справедливості, що гарантує рівні можливості для всіх членів громади; інклюзивності, яка спрямована на активне залучення представників різних соціальних груп до процесів управління; та інноваційності, що стимулює застосування сучасних технологій і підходів для досягнення ефективності. Ця основа забезпечує не лише систематичність у структурі ухвалення рішень, але й наукову

достовірність кожного механізму публічного управління соціальним розвитком міста.

Запропоновано концептуальну модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ), яка виступає як багатоаспектна та міждисциплінарна платформа управління громадським розвитком в контексті соціальної динаміки. Ця модель базується на збалансованій комбінації правових, політичних, організаційних і економічних підходів у поєднанні з інструментами сучасної соціальної інклюзії, технологічної цифровізації та урбаністичного аналітичного підходу. Встановлено, що основними характеристиками інноваційного міста є його здатність виконувати різні функції, з'єднувати різні системи в єдине ціле, забезпечувати комплексність управлінських процесів, а також демонструвати гнучкість і адаптивність на тлі соціальних, економічних та екологічних змін. Модель реалізує ідею «квадрупельної спіралі», що символізує партнерство між місцевими органами влади, бізнесом, освітніми та науковими установами і громадянським суспільством, що в свою чергу створює умови для формування синергетичних ефектів. Це сприяє розвитку міських екосистем інновацій у сфері соціальних відносин і значно підвищує якість життя жителів міста, адаптуючи його до вимог сучасного світу.

Запропоновано інструментарій впровадження соціальних інновацій, що відіграють надзвичайно важливу роль як один із ключових інструментів для трансформації механізмів публічного управління соціальним розвитком міст. Обґрунтовано, що інтеграція таких інновацій у сучасну систему управління відкриває можливості для поступового переходу від традиційних ієрархічних структур до більш гнучких, ефективних і динамічних мережевих моделей співпраці, заснованих на принципах колаборації. Це сприяє значному підвищенню адаптивності, стійкості та інклюзивності міських систем, роблячи їх здатними відповідати на виклики сучасності. До того ж запропоновано ряд комплексних інноваційних підходів для покращення функціонування політичного, правового, організаційного та економічного механізмів

управління. Серед цих пропозицій – створення різнопрофільних платформ, таких як міські лабораторії громадянської активності, соціальні пісочниці для тестування ініціатив, центри соціальних інновацій, муніципальні фонди соціальних інвестицій та обсерваторії соціального благополуччя. Усі ці елементи спрямовані на забезпечення активного залучення громади до процесу прийняття рішень і посилення впливу громадян на розвиток міського середовища. Виявлено також, що успішна інтеграція соціальних інновацій вимагає формування комплексної екосистеми, яка має включати не лише сучасну просторову інфраструктуру, але й багаторівневі міжсекторні платформи для співпраці представників різних сфер.

Обґрунтовано, що вдосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком міста можливе лише за умови стратегічної інтеграції інноваційних підходів, формування соціально-орієнтованої інтегрованої моделі розвитку та широкого впровадження соціальних інновацій. Комплексна реалізація цих підходів дозволить забезпечити сталий, інклюзивний та ефективний соціальний розвиток міських спільнот, підвищити якість життя мешканців та сформувати сучасну екосистему публічного управління, здатну адекватно реагувати на виклики урбанізованого суспільства.

Результати дослідження, викладені в третьому розділі, висвітлено в таких публікаціях автора: «Дисемінація соціального розвитку міста: публічно-управлінський підхід» [161], «Моделювання соціального розвитку сучасного міста» [183], «Модель системних перетворень соціального розвитку міста» [184], «Стратегія соціального розвитку сучасного міста» [238], «Напрями удосконалення соціального розвитку міста на основі інноваційного управління» [239].

ВИСНОВКИ

Результати, отримані в процесі дослідження, підтверджують досягнення поставленої мети і вирішення завдань та дають підстави сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. Аналіз наукових підходів до дослідження міста як поліфункціонального об'єкта довів, що місто може розглядатися як складна самоорганізована соціально-просторова система з високою концентрацією населення та щільною забудовою, що характеризується багатофункціональною інфраструктурою, диверсифікованою економічною діяльністю, специфічною соціальною структурою та виступає центром адміністративного управління, яка створює особливе середовище для соціокультурного розвитку, самореалізації особистості та задоволення матеріальних і духовних потреб населення. Завдяки поєднанню різноманітних функцій та ролей, місто виступає не лише фізичним простором компактного розміщення населення, а й потужним двигуном соціальних змін, інновацій та розвитку.

У ході дослідження встановлено, що особливості соціального розвитку міста полягають у формуванні складної, багаторівневої соціальної структури, яка характеризується значною диференціацією та гетерогенністю населення за різними ознаками. В урбанізованому середовищі відбувається трансформація традиційних форм соціальної взаємодії, виникають нові соціальні інститути, мережеві спільноти та практики, що сприяє формуванню специфічної міської ідентичності. Соціальний розвиток міста також відзначається високою динамікою змін, чутливістю до глобальних тенденцій, а також посиленням процесів інтеграції та адаптації різних соціальних груп, що позитивно впливає на рівень соціальної згуртованості та якість життя населення.

2. Обґрунтовано, що базові компоненти системи публічного управління соціальним розвитком міста являють собою сукупність взаємопов'язаних елементів, які формують структурно-функціональну основу управлінського

процесу, спрямованого на забезпечення сталого та збалансованого розвитку соціальної сфери міста з урахуванням інтересів територіальної громади, ефективності й соціальної справедливості. Вони включають в себе суб'єкти управління, об'єкти управління, нормативно-правову базу, механізми управління, ресурсне забезпечення, функціональні підсистеми, інструменти реалізації, система зворотного зв'язку, інноваційні елементи і систему оцінки ефективності.

Доведено, що взаємодія цих елементів забезпечує цілісність та ефективність системи публічного управління соціальним розвитком міста та формує комплексний механізм публічного управління соціальним розвитком міста, який можна розглядати як сукупність організаційних структур, методів, інструментів і процедур, за допомогою яких суб'єкти публічного управління здійснюють вплив на соціальні процеси з метою забезпечення сталого розвитку міської території, підвищення рівня та якості життя населення, гармонізації соціальних відносин і формування сприятливого соціального середовища. Визначено, що зміна пріоритетів зумовила трансформацію механізмів управління соціальним розвитком громад, тому сьогодні в складі комплексного механізму публічного управління соціальним розвитком міста можна виділити 4 базові механізми, до яких належать: політичний, правовий, організаційний та економічний, взаємозалежність і взаємообумовленість застосування яких у нерозривному органічному взаємозв'язку складають основу системи публічного управління соціальним розвитком міста. Одночасне й нерозривне застосування цих механізмів у єдиному, органічно взаємопов'язаному процесі дозволяє ефективно реагувати на виклики, що постають перед міською спільнотою,

3. Проведений моніторинг соціального розвитку великого міста на основі системно-динамічного підходу дозволив комплексно оцінити стан і тенденції розвитку ключових соціальних індикаторів, визначити основні проблеми та напрями вдосконалення управлінських рішень. Результати моніторингу засвідчили, що сучасна система публічного управління

соціальним розвитком міста характеризується багатовимірністю, що зумовлена необхідністю інтеграції політичного, правового, організаційного та економічного механізмів у єдину цілісну модель публічного управління соціальним розвитком міста. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання системної оцінки ефективності механізмів публічного управління, що дозволяє не лише ідентифікувати сильні та слабкі сторони функціонування соціальної сфери, але й забезпечує науково обґрунтовану основу для вдосконалення управлінських рішень, підвищення якості життя мешканців та досягнення стратегічних цілей сталого міського розвитку. Саме комплексна оцінка ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста є необхідною передумовою для формування адаптивної, інноваційної та орієнтованої на потреби громади системи публічного управління, що відповідає сучасним викликам і стандартам європейського місцевого самоврядування.

Діагностика структури інтегрального показника ефективності механізмів публічного управління соціальним розвитком міста визначила, що саме збалансованість його складових визначає здатність міста ефективно реагувати на сучасні виклики. Досвід показує, що лише за умови поєднання стабільного фінансування, розвиненої інституційної спроможності, високої прозорості, гнучкості управлінських процедур і впровадження сучасних цифрових технологій можливо забезпечити стійкість соціальної сфери навіть у кризових ситуаціях. Водночас порівняльний аналіз інтегрального показника дав змогу не лише співставити рівень ефективності механізмів, а й виявити характерні дисбаланси та проблемні зони у структурі управління.

4. Результати проведеного аналізу засвідчили, що найгостріші проблеми характерні для економічного механізму, що свідчить про критичну потребу у вирішенні питань ресурсного забезпечення, інвестиційної привабливості та фінансової стабільності громади. Високий рівень проблем спостерігається також у правовому та організаційному механізмах, що вказує на необхідність удосконалення нормативно-правової бази як на законодавчому, так і на

місцевому рівнях, соціальних програм, підтримки вразливих груп населення, а також підвищення ефективності управлінських процесів. Водночас політичний механізм отримав середню оцінку, що свідчить про наявність певних труднощів, проте вони не є визначальними у порівнянні з іншими напрямками. Відповідно, можна стверджувати, що бар'єри й ризики сьогодні не лише ускладнюють реалізацію ефективного соціального розвитку міст, а й формують замкнуте коло, в якому недосконалість одного механізму посилює слабкість інших, що набуває більшої гостроти в умовах воєнного стану.

В результаті проведеного дослідження доведено, що реалізація змісту ключових концептів соціального розвитку міста в процесі нівелювання викликів передбачає наявність різноманітних варіантів практичних дій з боку суб'єктів впровадження, що характеризуються низкою важливих ознак. Зокрема, йдеться про формування партнерських відносин між різними суб'єктами, ефективне використання ресурсів місцевого розвитку, забезпечення діалектичної єдності соціальної та економічної складових, релевантність джерел фінансування, а також впровадження соціальних інноваційних проєктів. Важливою умовою виступає відповідність практичних дій органів публічної влади ціннісним орієнтирам і очікуванням цільових груп, що, у свою чергу, створює передумови для досягнення як кількісних, так і якісних змін у соціальній сфері міста.

5. Концептуалізовано модель соціально-орієнтованого інтегрованого міста (СОІМ), яка розглядається як цілісна система організації публічного управління соціальним розвитком міста, що поєднує правовий, політичний, економічний та організаційний механізми із сучасними інструментами соціальної інклюзії й урбаністичного аналізу, формуючи послідовний управлінський цикл для забезпечення сталого розвитку міського середовища. Модель СОІМ реалізує концепцію «четверної спіралі» – взаємодії чотирьох ключових стейкхолдерів: місцевої влади, бізнесу, наукових інституцій та громадянського суспільства, що забезпечує сталий розвиток міських систем, соціальну згуртованість та підвищення якості життя мешканців відповідно до

Цілей сталого розвитку ООН. Комплексна імплементація моделі COIM, що інтегрує принципи сталого розвитку та адаптивного управління, створює фундаментальну платформу для наступного еволюційного етапу міського управління – розвитку екосистеми соціальних інновацій. Соціальні інновації виступають не просто доповненням, а органічним продовженням і поглибленням механізмів, закладених у концепції соціально-орієнтованого інтегрованого міста, трансформуючи традиційні вертикальні структури публічного управління в динамічні колаборативні мережі співтворення міського простору.

У рамках дослідження запропоновано низку новацій, які формують цілісну систему вдосконалення механізмів публічного управління, зокрема: міські лабораторії громадянського впливу та деліберативні форуми соціального розвитку для спільного прийняття рішень через дизайн-мислення та структурований діалог; соціальні регуляторні «пісочниці» та законодавче регулювання соціального підприємництва для створення адаптивних правових рамок і підтримки інноваційних соціальних практик; муніципальні соціальні облігації впливу та міські фонди соціальних інвестицій як інструменти фінансування, орієнтованого на соціальний результат; міські центри соціальних інновацій і соціальні хаби мікрорайонів для створення інфраструктури колаборації та тестування рішень; міські обсерваторії соціального благополуччя та програми «Місто як сервіс» для моніторингу соціального стану й цифровізації послуг. Доведено, що зазначені новації, спираючись на синтез теоретичних концепцій соціальної інноватики, урбаністики та публічного управління, через політичний, правовий, організаційний та економічний механізми створюють передумови для переходу до трансформативного публічного управління, здатного відповідати на складні виклики сучасного міського розвитку через системні зміни, рефлексивність і міжсекторну співпрацю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Machulin L. I. Concept «city» in the context of interdisciplinary research. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*, 2016. № 1. С. 42-47. URL: <https://surl.gd/hssnut>
2. Glaeser, Edward L., *The Economic Approach to Cities* (January 2008). Harvard Institute of Economic Research Discussion Paper No. 2149, KSG Working Paper No. RWP08-003, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1080294>
3. Redding, Stephen J., *The Economics of Cities: From Theory to Data* (January 2023). NBER Working Paper No. w30875, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4334954>
4. Begović B. The economic approach to optimal city size. *Progress in Planning*, 1991. Т. 36. С. 94-161. [https://doi.org/10.1016/0305-9006\(91\)90006-N](https://doi.org/10.1016/0305-9006(91)90006-N)
5. Rausell-Köster, P., Ghirardi, S., Sanjuán, J. *et al.* Cultural experiences in the framework of «cultural cities»: measuring the socioeconomic impact of culture in urban performance. *City Territ Archit* 9, 40 (2022). <https://doi.org/10.1186/s40410-022-00189-8>
6. Mahdavinejad M. et al. Socio-cultural approach to create an educative city case: Tehran-Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2012. Т. 51. С. 943-947.
7. Horban, Oleksandr & Nesterovskyi, Anton. (2021). The main approaches to the study of the city phenomenon as a social system. *Skhid.* 1. 25-30. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(1\).225768](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(1).225768).
8. Тихомирова Ф. «Інакшість» у соціальному просторі міста. *Філософська думка*, 2019, № 5. С.103-116. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001072905>
9. Луніна В. Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття місто та його типології стосовно України. *Прометей*, 2013. №. 1. С. 68-74. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000090201>

10. Mohanty, M. (2020). Globalization and Cities. In: Leal Filho, W., Marisa Azul, A., Brandli, L., Gökçin Özuyar, P., Wall, T. (eds) Sustainable Cities and Communities. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. *Springer, Cham*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95717-3_52
11. Li W., Zhang Y., Li M., Long Y. Rethinking the country-level percentage of population residing in urban area with a global harmonized urban definition. *Iscience*, 2024. Т. 27. №. 6. <https://doi.org/10.1016/j.isci.2024.110125>
12. Європейська Хартія міст II. Маніфест Нової урбаністики. URL: <https://surl.li/alqgps>
13. Nuvolati, G. (2014). Cities, Characteristics of. In: Michalos, A.C. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. *Springer, Dordrecht*. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_379
14. What is a city? URL: <https://surl.li/ggwwvt>
15. Fedorenko, Yuliia & Kolos, Yuliia. (2023). Definition of Concept «City»: Multidisciplinary Approach. In book: Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations. pp.663-670 https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_54.
16. Dickens P. Urban Sociology: Society and Human Nature. *Harvester Wheatsheaf*, 1990. С. 28-36. URL: <https://surl.li/ohcici>
17. Панкова А. Ю., Тесленко В. В. Генезис поняття місто як первинного елементу регіональної економіки. *Ефективна економіка*, 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3525>
18. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2016). The World's Cities in 2016 – Data Booklet (ST/ESA/SER.A/392). URL: <https://surl.li/ntvvmv>
19. Музика І. В. Принцип історизму у царині досліджень вітчизняної соціології права кінця XIX-початку XX століття. *Альманах права*, 2012. С.239-243.
20. Breux S., Holden M. Urban studies: Doing research when every city is different: A lesson in policy research from Canada. URL: <https://surl.li/vhsttx>

21. Урбанізм і Фемінізм. Урбаністичні студії IV. Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні, Центр Урбаністичних Студій НаУКМА. К.: Всесвіт, 2018. 226 с.
22. Мусієздів О. Міська ідентичність у (пост)сучасному суспільстві: український досвід. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2016. 348 с.
23. Соціологія міста : навчальний посібник / за заг. ред. О. Міхеєвої / Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. 463 с.
24. Міхеєва О. Сучасне місто у пошуках публічного простору: на прикладі Донецька. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: *Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Соціологія»*, 2013. Т. XIV Вип. 258. С. 560-568.
25. Taylor P.J. Problematizing City/State Relations: Towards a Geohistorical Understanding of Contemporary Globalization. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2007. 32 (2). Pp. 133–150. <http://www.jstor.org/stable/4626239>.
26. Mouratidis, Kostas. (2021). Urban planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*. 115. 103229. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103229>.
27. Schnurbein G., Potlukam O., Mayer A. (2021). Creating social innovation in urban development through collaborative processes. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 36. 1-17. <https://doi.org/10.1080/13511610.2021.1910800>.
28. Feng, J., Hou, H. (2023). Review of Research on Urban Social Space and Sustainable Development. *Sustainability*. 15. 16130. 10.3390/su152216130.
29. Anthony, B. The Role of Community Engagement in Urban Innovation Towards the Co-Creation of Smart Sustainable Cities. *J Knowl Econ* 15, 1592–1624 (2024). <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01176-1>
30. Owuondo J. Community Engagement in Urban Planning: A Catalyst for Sustainable Development. *International Journal of Research and Innovation in*

Social Science, 2024. T. 8. №. 4. С. 167-181.
<https://dx.doi.org/10.47772/IJRISS.2024.804014>

31. Estefam, Aline. (2021). Strategic overview of digital public participation tools for urban planning. *Journal of Science-Informed Design*
<https://doi.org/10.33797/SIDE.21.008>.

32. Oosterlynck, S. (2019) 'Social innovation in cities', p.1-5 in Orum, Anthony M. (ed.) *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies*. Hoboken: John Wiley & Sons.
<https://doi.org/10.1002/9781118568446.eurs0299>.

33. Wakabayashi, M., Iizuka, M., & Hayashi, T. (2024). The evolving role of development cooperation agencies in fostering social change: Japan international cooperation agency as a case study. *Innovation and Development*, 1–29.
<https://doi.org/10.1080/2157930X.2024.2376957>

34. Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони*. 2022. № 2. С. 30-35.
<https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>

35. Козир О. В. Правове регулювання транспортної сфери міста як складової соціального розвитку. *Транспорт, порт, логістика, безпека: виклики сучасності та перспективи розвитку* [Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 27 вересня 2024 р., м. Одеса]. Одеса: Херсонська державна морська академія, 2024. С. 176-180.

36. Ревко А. Соціальний капітал як детермінанта розвитку громади та соціального підприємництва в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство*, 2022. №. 43. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-61>

37. Вольська О.М. Державне управління соціальним розвитком: монографія. Д. «Вік», 2012. 402 с.

38. Голубчук В. С. Публічне управління соціальним розвитком на основі підвищення якості життя. *Наукові записки Львівського університету бізнесу*

та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 34. С. 255-262.
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7441334>

39. Литовченко В., Пустовойт Є. Теоретичні аспекти публічного управління соціальним розвитком регіону. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 2022. № 4. С.104-109.
<https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.15>

40. Дронова О.Л. Новий урбанізм: у пошуках виходу з урбаністичного колапсу. *Український географічний журнал*. 2015. №3. С. 43-49.

41. Карлова О.А. Теорія і практика розвитку міського господарства: монографія. Харків: ХНАМГ, 2010. 247 с.

42. Тищенко І.М. Міський публічний простір: підходи до визначення. *Матеріум. Культурологія*, 2015. Вип. 59. С. 26-33.

43. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем. Київ: Видавничий дім А.С.С., 2004. 400 с.

44. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> .

45. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

46. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 № 2780-ХІІ. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>

47. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

48. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

49. Анфілов Д.Ю. Міжнародні стандарти ISO для сталого міського розвитку: можливості адаптації та застосування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2024. Випуск 52. С.7-16. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2024-52-1>

50. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision Key Facts. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-KeyFacts.pdf>

51. Котов І. В. Механізми публічного управління сталим розвитком територіальних громад в Україні. *Держава та регіони*. 2023. Т. 2. №. 80. С. 106-110. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.2.19>

52. Шведун, В.О & Ахмедова, О.О. Механізми публічного управління розвитком кластерів соціальної економіки: європейський досвід. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*, 2024. Випуск 2 (21). <https://doi.org/10.52363/2414-5866-2024-2-19>.

53. Козир О. В., Філіппова В. Д. Складові системи публічного управління соціальним розвитком міста. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 2023 № 3 (86). С. 156-160. <https://doi.org/10.35546/kntu2028-4481.2023.3.20>

54. Кайда О.П. Концепт ресурсного забезпечення державного управління соціальним розвитком регіону. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електронний журнал*, 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1036&locale=uk>

55. Пастух К. Публічне управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку територій: теоретико-організаційний аспект. *Науковий вісник: Державне управління*, 2022. №. 1 (11). С. 186-206. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-186-206](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-186-206)

56. Зайцева Л. О., Степанов Д. Д. Публічне управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку. *Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи: тези доповідей*

IX Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 жовтня 2022 р.). Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2022. С. 324-326.

57. Литвин М. С. Державне управління соціальним розвитком: концепт, структурно-елементне наповнення і методичний інструментарій. *Інвестиції: практика та досвід*, 2016. №. 15. С. 67-72.

58. Вольська О. М. Теоретичні засади ефективності державного управління соціальним розвитком. *Економіка будівництва і міського господарства*, 2012. Т. 3. С. 167-175.

59. Бульба В., Золотарьов В., Коновалова І. Розробка та реалізація регіональних соціальних програм як механізм управління місцевим розвитком. *Публічне управління: теорія та практика*, 2014. №. 3. С. 188-192.

60. Піхоцька, О. М., & Гаврилишин, П. М. Соціально-економічний розвиток територій: джерела фінансування. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*, 2022. Випуск 33. С.167-176. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7340621>

61. Палатна, Д. (2022). Розвиток соціальної сфери у сучасних територіальних громадах. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 1. pp. 75-88. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.6>.

62. Гречана С. І. Соціально-економічна ефективність розвитку громад і регіонів: побудова системи показників в умовах повоєнного відновлення. *Економіка та право*, 2022. № 4. С. 43-56. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.043>

63. Пак Н., Воронець Є. Громадський контроль діяльності органів публічної влади: сутність та механізми здійснення. *Молодий вчений.*, 2021. №. 9 (97). С. 138-142. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-9-97-28>

64. Борисова Ю. В. Методологічні та практичні аспекти вдосконалення моніторингу і оцінки якості надання соціальних послуг в громадах. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2024. С. 111. <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.18>

65. Вакуленко О. В., Голубенко Т. О., Івженко І. Б. Сучасні здобутки та виклики розвитку соціальних послуг в Україні. *Publishing House «Baltija Publishing»*. С. 848-859. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-104>
66. Станько Т. Нефінансова звітність як інструмент оцінки ефективності управління для досягнення цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*, 2025. № 71. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-34>
67. Миргородська М. Концепція «Smart City» та цифрові технології забезпечення комфортного міського середовища. *Аспекти публічного управління*, 2023. Т. 11. №. 2. С. 88-95. <https://doi.org/10.15421/152323>
68. Чукут С. А., Дмитренко В. І. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження е-урядування на місцевому рівні. *Інвестиції: практика та досвід*, 2016. №. 13. С. 89-93.
69. Ковальський М. Р., Банчук-Петросова О. В. Формування механізмів публічного управління соціально-економічним розвитком територій в умовах глобалізації. *Наукові перспективи*, 2022. № 4 (22). С.42-51. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-42-51](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-42-51)
70. Державне управління та державна служба: словник-довідник уклад. О. Ю. Оболенський. К. : КНЕУ, 2005. 480 с.
71. Ажажа М.А. Державне управління модернізацією вищої освіти в Україні: монографія. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. 427 с.
72. Малиновський В. Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с.
73. Батечко Н. Г. Державне управління сферою вищої освіти: суперечності сучасного розвитку. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія: Педагогіка*. 2012. Вип. 197. С. 10-15.
74. Філіппова В.Д. Термінологічний аналіз сутності механізму державного управління системою педагогічної освіти. *Науковий вісник Академії муніципального управління: зб. наук. праць. Серія «Управління»*, 2014. Вип. 2. С.148-157.

75. Котов І. В. Механізми публічного управління сталим розвитком територіальних громад в Україні. *Держава та регіони*, 2023. Т. 2. №. 80. С. 106-110. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.2.19>

76. Єрмоменко-Григоренко О. А. Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства: дис канд. екон. наук: 08.06.01 Донецьк, 1999. 213 с.

77. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком України: Монографія. Харків: Видавництво ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2006. 220 с.

78. Лисенко Ю., Єгоров П. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*, 1997. №1. С. 86-87.

79. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2002. 396 с.

80. Ромін А.В. Механізми державного управління вищими навчальними закладами у сфері ДСНС України : монографія. Х. : ТОВ «Оберіг», 2013. 200 с.

81. Рудніцька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М. Механізми державного управління: сутність і зміст/ за наук. ред. проф. М. Д. Лесечка, доц. А. О. Чемериса. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.

82. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління *Науковий вісник*. 2008, Вип.1 URL: [http:// www.lvivacademy.com/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf](http://www.lvivacademy.com/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf).

83. Бакуменко В.Д. Підхід до визначення паспортів спеціальностей шляхом системного аналізу державного управління . *Науковий вісник Академії муніципального управління: зб. наук. праць. Серія «Управління»*. Вип.1, 2014. С. 8-19.

84. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, та ін. ; за ред. В. Г. Кременя. 2-ге вид., перероб. і доповн. К. : Пляди, 2014. 100 с.

85. Енциклопедичний словник з державного управління / [укл. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
86. Радченко О. В. Категорія «механізм» у системі державного управління. *Держава та регіони*, 2009. № 3. С. 64-69.
87. Вольська О. М. Трансформація механізмів державного управління соціальним розвитком. *Публічне управління: теорія та практика*, 2013. №1. С.30-34.
88. Вольська О.М., Панкратьєва Т.Л. Теоретичні засади державного управління соціальним розвитком сучасної держави. *Державне будівництво*. 2018. № 2. URL: <http://db.journal.kharkiv.ua/index.php/db/issue/archive>
89. Кухарчук П.М. Білик О.О. Публічне управління соціальним розвитком громад в умовах воєнного стану. *Суспільство та національні інтереси. СЕРІЯ «Публічне управління та адміністрування»*, 2025. №4(12). С.648-658. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4\(12\)-648-658](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4(12)-648-658)
90. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування: дис. за здоб. наук. ступ. доктора наук з держ. управління: за спец. 25.00.02 – механізми державного управління, 2010. 456 с.
91. Аверкина М. Ф., Вальчук В. В. Забезпечення соціально-економічного розвитку міста. *Ефективна економіка*, 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=4&y=2019> <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.1>
92. Козир О. Соціальна сфера як об'єкт публічного управління. Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: збірник матеріалів І-ої науково-практичної конференції з міжнародною участю. (22 лютого 2024 р.) Хмельницький. ХНТУ. 2024. С.195-197.
93. Новікова М. М. Сучасні проблеми розвитку соціальної сфери міста. *Вісник НТУ «ХПІ»*, 2014. № 46 (1089). С.154-162.

94. Методологія системної динаміки Дж. Форрестера URL: https://studies.in.ua/mpd_seminar/1312-metodologiya-sistemnoyi-dinamki-dzhforrester.html
95. Козир О.В. Моніторинг соціальної сфери великого міста на основі метода системної динаміки. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. № 4 (87), 2023 р. С. 358-364 <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.4.45>
96. Комаренко О. А. Критерії та методології оцінки рівня і якості життя населення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2018. №. 62. С. 368-377. <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i62.134102>
97. Вимірювання якості життя в Україні. ПРООН. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf
98. Полякова О. Ю., Грипич О. В., Леванда О. М. Аналіз чинників впливу на якість життя населення України. *Бізнес Інформ*, 2021. №. 1. С. 199-206. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-199-206>
99. Інформаційно-аналітична записка щодо рівня життя населення 2019 <https://www.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents>
100. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Pokazniki-socialnoi-sferi.html>
101. Програма економічного і соціального розвитку м. Києва на 2021–2023 роки URL: https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/17/proiet_Programu_SER_na_2021_2023_roki.pdf
102. Валовий регіональний продукт у 2019 році URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/04/zb_vrp_2019.pdf
103. Валовий регіональний продукт у 2020 році URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_vvp_2020.pdf
104. Доходи та витрати населення 2021 URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/02/zb_doch_21.pdf
105. Міністерство фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

106. Про утворення штабу з підготовки об'єктів житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу до осінньо-зимового періоду 2023/24 року під час воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 515 URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/518459___743421

107. Офіційний портал Києва URL: [tps://kyivcity.gov.ua/news/](https://kyivcity.gov.ua/news/)

108. Статистичний щорічник України 2022 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf.

109. Статистичний щорічник України 2021 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

110. Статистичний щорічник України 2020 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

111. Статистичний щорічник України 2019 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

112. Статистичний щорічник України 2018 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

113. Як змінювався рівень бідності в Україні URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/04/infografika/ekonomika/yak>

114. Статистичний щорічник України 2023 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf

115. Проєкт бюджету Києва на 2024 рік: 22 млрд на Дептранс та 1 млрд на програму «Захисник Києва». *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2023/11/15/proyekt-byudzhetu-kyyeva-na-2024-rik-22-mlrd-na-deptrans-ta-1-mlrd-na-programu-zahysnyk-kyyeva/?locale=uk>

116. Пріоритетом для Києва на 2025 рік стане підтримка енергонезалежності, захист критичної інфраструктури, розвиток інклюзивного простору. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/prioritetom_dlya_kiyeva_na_2025_rik_stane_pidtrimka_energonezalezhnosti_zakhist_kritichno_infrastrukturi_rozvitok_inklyuzivnogo_prostoru/

117. Про внесення змін до Програми економічного і соціального розвитку м. Києва на 2024 - 2026 роки: Рішення Київської міської ради IX скликання від 30 січня 2025 року N 3/10470. URL: <https://surl.lu/tplyyx>

118. Андріяш В. І., Євтушенко Н. О. Політична коректність як механізм соціальної згуртованості в українському суспільстві. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2022. №.3. С. 19-25. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.3>

119. Сергієнко Л. Міжнародно-правовий механізм розвитку урбанізованих територій: причини, еволюція, наслідки (закінчення). *Society and Security*, 2024. №. 1 (2). С. 99-112. [https://doi.org/10.26642/sas-2024-1\(2\)-99-112](https://doi.org/10.26642/sas-2024-1(2)-99-112)

120. Гречишкін Є., Максимова М. Інтеграція правових механізмів в управлінні економічним, екологічним та соціальним розвитком. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : ЛДУВС, 2023. С.46-48. URL: <https://surl.li/oeqjhp>

121. Белоусов В. Д. Зміст правового механізму забезпечення соціальної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2024. Т. 5. №. 86. С. 423-428. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.62>

122. Вольська О. Удосконалення складників системи публічного управління соціальним розвитком держави. *Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (Івано-Франківськ, 31 травня 2024 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2024. С.84-86. URL: <https://surl.li/rtrvjb>

123. Полторак А. С. Організація соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Modern Economics*, 2022. № 33(2022). С. 88-98. [https://doi.org/10.31521/modecon.V33\(2022\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V33(2022)-12).

124. Офіційний портал Київської міської державної адміністрації. URL: <https://kyivcity.gov.ua/?locale=uk>

125. Офіційний сайт Львівської міської ради. URL: <https://city-adm.lviv.ua/?locale=uk>

126. Офіційний сайт Одеської міської ради. URL: <https://omr.gov.ua/?locale=uk>

127. Офіційний сайт Харківської міської ради. URL: <https://www.city.kharkiv.ua/?locale=uk>

128. Комплексна міська цільова програма «Освіта Київа. 2024-2025 роки». URL: <https://kmr.gov.ua/sites/default/files/7508-7549.pdf>

129. Міська цільова програма «Здоров'я киян» на 2020 - 2023 роки. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/4_pasport_2023_zminy_porivnyalna.pdf

130. Виплату щомісячної матеріальної допомоги окремим категоріям киян за програмою «Турбота. Назустріч киянам» продовжено на 2025 рік. URL: <https://surl.li/ntupny>

131. Київщина розвиває соціальну послугу підтриманого проживання осіб з інвалідністю та людей похилого віку. URL: <https://surl.li/ijyypp>

132. Місцеві програми / Наші гарантії: Львів соціальний. URL: https://social.lviv.ua/beneficiary_cat/miscevi-programy-nashi-garantii/

133. Міська цільова програма з реалізації сімейної, гендерної політики, попередження домашнього насильства та протидії торгівлі людьми на 2025–2027 роки. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/207413/>

134. Міська цільова програма «Безбар'ерна Одеса» на 2023-2025 роки. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/197673/>

135. Міська цільова програма надання соціальних послуг та інших видів допомоги вразливим верствам населення міста Одеси на 2024-2026 роки. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/201016/>

136. Міська цільова програма «Ветеран Одеси» на 2024-2026 роки. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/201017/>

137. Цьогоріч для підтримки ВПО у бюджеті Харківської області передбачено понад 70 мільйонів гривень. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/129160>

138. Київ створить Центр комплексної допомоги для внутрішньо переміщених осіб – Марина Хонда. URL: <https://surli.cc/mbjpef>

139. Львівському IT-кластеру 10 років. URL: <https://special.ain.ua/story-of-iviv-it-cluster/>

140. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.] ; за загальн. ред. Я. А. Жаліла – Київ : НІСД, 2024. 104 с. <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2024.03>

141. Центр надання адміністративних послуг міста Києва: Офіційний веб портал. URL: <https://kyivcnap.gov.ua/>

142. Соціальний портал Мінсоцполітики. URL: <https://www.msp.gov.ua/e-servisy/soc-portal>

143. Проект Закону про Єдину інформаційну систему соціальної сфери № 11377 від 24.06.2024: Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44497>

144. Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС). URL: <https://www.msp.gov.ua/e-servisy/yeisss>

145. Соціальний портал Мінсоцполітики. URL: <https://soc.gov.ua/welcome>

146. Козир О.В. Моніторинг соціальної сфери великого міста на основі метода системної динаміки. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. № 4 (87), 2023 р. С. 358-364 <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.4.45>

147. Бесараб В., Новосад Д., Павлова О., Шабала О. Упровадження соціальних та екологічних інновацій міст Західної України. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*, 2021. Т. 71. №. 4. С. 43-49. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.04.043

148. Джегур, Г. В., Стілл, А. В. Особливості публічного управління соціально-економічним розвитком громад в умовах сучасних викликів. *Публічне урядування*, 2025. №4 (41). С.13-26. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-4\(41\)-2](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-4(41)-2)

149. Козир О. В. Проблеми міста як підґрунтя повоєнного управління його соціальним розвитком. *Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні регіонів України*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (ХНТУ, 24–26 квітня 2024 року) у 3-х т. ; Т. 1 / за ред. О. В. Чепелюк. – Одеса : Олді+, 2024. С.335-338

150. Козир О. Соціальний розвиток міста в умовах воєнного стану. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи*: збірник матеріалів 14-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції / за наук. ред. проф. О.В. Чепелюк, В.Д. Філіппової. Хмельницький: ХНТУ, 2023. С. 54-57

151. Варинський В. Політичний механізм формування соціального капіталу. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 2014. №. 4. С. 142-149. URL: <https://surli.cc/oqpafx>

152. Голуб'як Н. Р. Соціальне підприємництво як механізм вирішення соціально-політичних проблем. *SPACE/Society, Politics, Administration in Central Europe*, 2017. №. 2. С. 16-20. URL: <https://surl.lu/aoxmem>

153. Наумкіна С. М., Варинський В. О. Політичний механізм формування соціального капіталу. *Розділ I. Філософський дискурс. Політика, управління, влада: визнання «Іншого»*, 2015. С. 227-252. URL: <https://surl.li/tayhmv>

154. Гуменюк І. О. Соціальний діалог як ефективний правовий механізм забезпечення розвитку соціально орієнтованої економіки. *Правове забезпечення соціально орієнтованої економіки*: матер. Круглого столу (27 квітня 2021 р.)/відп. ред. НА Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2021. С. 24-28. URL: <https://surl.li/uxolyu>

155. Завада О. Г., Цісарж С. В., Сухова К. К. Напрями вдосконалення надання соціальних послуг в територіальних громадах через організаційний

механізм державного управління. *Інвестиції : практика та досвід* : наук.-практ. журн., 2022. № 23. груд. С. 114–119. <https://orcid.org/0000-0003-2168-6200>

156. Харченко Т. О. Оцінка результативності стратегічного планування як складової організаційного механізму державного регулювання розвитку територіальних громад. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2022. №. 4. С. 67-72. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.4.9>

157. Козак М. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2021. №298(5(2)). С.291-296. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5\(2\)-49](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5(2)-49)

158. Сергієнко Л. В. Сучасні стратегії розвитку міст в забезпеченні безпеки урбанізованих територій //Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2022. Т. 33. №.72. С. 123-129. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.1/21>

159. Войціцька К. М. Економічний розвиток урбанізованих територій як наукове дослідження в сфері публічного управління. *Економіка, управління та адміністрування*, 2022. №. 3 (101). С. 41-47. [https://doi.org/10.26642/ema-2022-3\(101\)-41-47](https://doi.org/10.26642/ema-2022-3(101)-41-47)

160. Козир О.В. Синергетичний підхід до трансформації системи соціального розвитку міста. *Наукові перспективи*, 2023. № 11(41). С. 155-156 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-155-165](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-155-165)

161. Козир О.В., Філіппова В.Д. Дисемінація соціального розвитком міста: публічно-управлінський підхід. *Успіхи і досягнення в науці*, 2025. №1(11). С.411-422. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(11\)-411-422](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(11)-411-422)

162. Лібанова Е., Осауленко О., Черенько Л. Оцінка якості життя в Україні на основі суб'єктивних показників добробуту: монографія. Warsaw. RS Global Sp. z O.O., 2020. 361 p. <https://doi.org/10.31435/rsglobal/017>

163. Вольська О.М. Функціонування механізмів публічного управління соціальним розвитком міста. *Публічне управління та адміністрування в*

Україні, 2024. Випуск 39. С.73-77. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.13>

164. Вольська О.М. Соціальні інновації як складова державної соціальної політики. *Актуальні проблеми державного управління*, 2020. № 2(58). С.216-221 <https://doi.org/10.34213/ap.20.02.25>

165. James A., Phills Jr., Kriss Deiglmeier, Dale T. Miller. Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*. Vol. 6. No. 4. 2008. URL: https://ssir.org/issue/fall_2008

166. Бойко-Бончук Л. В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5. № 3. С. 94–99.

167. Соціальне підприємництво в Україні Економіко-правовий аналіз. URL: <https://surl.li/fgdydz>

168. Болотна О.В., Костюк М.К. Соціальні інновації як інструмент підвищення якості життя населення України. *Економіка і суспільство*, 2017. Випуск 10. 2017. С.510-517. URL: <https://surl.lt/cebowo>

169. Кот Л.Л. Соціальне підприємництво, соціальне підприємство, соціальний підприємець: засади макроекономічного розуміння. *Економіка та суспільство*, 2022 Випуск 39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-90>

170. Якість інформаційного забезпечення соціальної політики: монографія / [Макарова О.В., Саріогло В.Г., Терещенко Г.І. та ін.]; за ред. Е.М.Лібанової. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. 248 с.

171. Родіонов Є.О., Філіппова В.Д. Теоретичні засади соціальної взаємодії влади та суспільства в сучасних умовах державотворення *Вісник Херсонського національного технічного університету. Публічне управління та адміністрування*, 2023. № 3 (86). С. 171-175. <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.23>

172. Podpora sociálnych inovácií z prostriedkov EÚ v novom programovom období URL: <https://surl.lu/dzswua>

173. Sociálna inovácia a nadnárodná spolupráca URL: <https://surl.li/hpjdzq>

174. Hochgerner J. Social innovation Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship Carayannis E.G. (ed.). Cham: Springer International Publishing, 2020. URL: <https://surl.li/fqdlqj>

175. Палка О.В. Інтегрована архітектура розумного міста з блокчейном та ІоТ. Актуальні задачі сучасних технологій : Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, 7-8 грудня 2022 року. С.157. URL: <https://surl.lu/tgwqbg>

176. Jacobs, Jane. The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House, 1961. URL: <https://surl.li/qymima>

177. Mayer M. Manuel Castells' The City and the Grassroots. International Journal of Urban and Regional Research. 2006; <https://doi.org/10.1111/J.1468-2427.2006.00652.X>

178. Hillier, Bill, and Julienne Hanson. *The Social Logic of Space*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511597237>

179. Evans, Peter. *Government Action, Social Capital and Development: Reviewing the Evidence on Synergy*. World Development, 1996, Vol. 24, No. 6, pp. 1119–1132. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(96\)00021-6](https://doi.org/10.1016/0305-750X(96)00021-6)

180. Newman, P., & Kenworthy, J. (1999). *Sustainability and Cities: Overcoming Automobile Dependence*. Washington, DC: Island Press. URL: <https://islandpress.org/books/sustainability-and-cities>

181. Healey, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. London: Macmillan. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-349-25538-2>

182. Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38-49. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>

183. Козир О. Моделювання соціального розвитку сучасного міста. Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною

участю (Івано-Франківськ, 31 травня 2024 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2024. С.142-145

184. Козир О.В. Модель системних перетворень соціального розвитку міста. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 2024. № 2(89). С. 303-309. <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.2.44>

185. Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., ... & Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481-518. <https://doi.org/10.1140/epjst/e2012-01703-3>

186. Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12(3), 303-320. <https://doi.org/10.1080/13604810802479126>

187. Jabareen, Y. R. (2006). Sustainable urban forms: Their typologies, models, and concepts. *Journal of Planning Education and Research*, 26(1), 38-52. <https://doi.org/10.1177/0739456X05285119>

188. Evans, J. (2011). Resilience, ecology and adaptation in the experimental city. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 36(2), 223-237. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2010.00420.x>

189. Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington, DC: Island Press. URL: <https://surl.li/zwvknk>

190. Montgomery, C. (2013). *Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design*. New York: Farrar, Straus and Giroux. URL: <https://surl.gd/lwdknq>

191. Tosics, I. European urban development: Sustainability and the role of housing. *European Journal of Housing Policy*, 2004. №19. p. 67-90. <http://dx.doi.org/10.1023/B:JOHO.0000017707.53782.90>

192. Is Copenhagen City of Cyclists? URL: <https://surl.lu/iseajq>

193. Democracy and Engagement. Public Consultations. URL: <https://montreal.ca/en/public-consultations>

194. Municipal Public Health and Wellbeing Plan. URL: <https://surl.li/bkvyyh>

195. Sustainable Helsinki Participation. URL: <https://surl.li/rurqyo>
196. Berlin Social Housing. URL: <https://surli.cc/xzaqyp>
197. Toronto Strong Neighbourhoods Strategy. URL: <https://surl.lu/lpoznu>
198. Inclusionary Housing Program. URL: <https://surl.li/xafmqo>
199. Carta de la Ciutadania de Barcelona. URL: <https://surl.li/yofipm>
200. Equality Act 2010 (UK legislation). URL: <https://surli.cc/lluwdp>
201. The Law for Promoting Easy Mobility and Accessibility for the Aged and Disabl (Barrier-Free Law). URL: <https://surl.lt/djudex>
202. HuffPost: Vienna’s Affordable Housing Paradise. URL: <https://www.ncrc.org/huffpost-viennas-affordable-housing-paradise/>
203. Cheol-Jae Yoon Between the Ideal and Reality of City Resizing Policy: Focused on 25 Cases of Compact City Plans in Japan. <https://doi.org/10.3390/su12030989>
204. Superblocks program. URL: <https://surl.lu/sqlgnw>
205. Our Copenhagen. Visions and goals for urban life in Copenhagen 2035. URL: <https://surl.li/iafgkt>
206. The Portland Plan. URL: <https://surl.li/yauakt>
207. OECD (2012), *Compact City Policies: A Comparative Assessment*, OECD Green Growth Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264167865-en>.
208. Medellín’s Metrocable. Mobility as Fundamental Factor of Integrated and Inclusive Urban Development. URL: <https://surl.lt/ydgcdr>
209. Kathrin Gaál The right to housing is a human right (Articles 16 and 31 of the European Social Charter). City of Viena. URL: <https://surl.li/tiuurj>
210. The Grand Paris Express, Europe’s largest urban design project, is en route to success. URL: <https://surl.li/htxgxu>
211. Forging Ahead with Cross-Sector Innovations. *Stanford Social Innovation Review*. URL: <https://surl.li/ypvrcl>
212. Що таке Цілі сталого розвитку? URL: <https://surl.lu/aqmyea>
213. Utrecht Central Station. URL: <https://surl.li/tymmpn>

- 214 Додаток Whim дає доступ до міського транспорту за передплатою.
URL: <https://surl.lu/frobmw>
- 215 «Розумна» Барселона: для сміття – підземка, для повітря – датчики.
URL: <https://surli.cc/hloeqp>
216. Smart City Wien. URL: <https://smartcity.wien.gv.at/>
217. Helsinki Design Lab. URL: <https://www.helsinkidesignlab.org/>
218. The Block by Block Playbook: Using Minecraft as a participatory design tool in urban design and governance. URL: <https://surl.li/fkcfke>
219. Marcheprime : un atelier «cyber seniors» pour rassurer les personnes âgées sur internet. URL: <https://surli.cc/seqvox>
220. Skills Fure. URL: <https://www.skillsfuture.gov.sg/>
221. Cultural Mapping Toolkit у Монреалі. URL: <https://surl.li/skvnpi>
222. Архітектура та дизайн: сучасні бібліотеки світу. URL: <https://surl.li/nodnvw>
223. Discover Europe’s digital cultural heritage. URL: <https://www.europeana.eu/en>
224. Ayuntamiento de Bilbao. URL: <https://surl.li/kcpffv>
225. Wuhan Sponge City Programme: achieving harmony among people, water and city. URL: <https://surl.li/shqfvu>
- 226 Lufa Farms. URL: <https://lufa.com/en/#/>
227. У канадському місті Монреаль відкрилася найбільша у світі теплиця на даху. URL: <https://surli.cc/oxizuk>
228. Амстердам – місто-лідер на шляху до майбутнього без відходів. URL: <https://surl.lu/qdobke>
229. Artificial intelligence and predictive policing: risks and challenges. URL: <https://surl.li/mbjwua>
230. Elisa Maceratini Participatory urban planning. URL: <https://surl.li/usgnag>
231. Neighborhood Health Services. URL: <https://surli.cc/icabhj>

232. Бойко-Бойчук Л.В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування. *Наука та інновації*, 2009. Т. 5. № 3. С. 94-99. URL: <https://surl.li/ymczpu>

233. Вольська О. М., Сапельнікова Н. Л. Удосконалення соціальної сфери через соціальні інновації. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції з дистанційною участю, 24 березня 2021 р.* Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2021. С.123-125.

234. La 27e Région. URL: <https://www.la27eregion.fr/>

235. Bologna Regulation on Collaboration for the Care and Regeneration of Urban Commons. URL: <https://surl.li/xnmfak>

236. Social Impact investing. URL: <https://surl.li/mtezux>

237. Helsinki Urban Development. URL: <https://surli.cc/esxmls>

238. Козир О., Філіппова В. Стратегія соціального розвитку сучасного міста. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р. [Електронне видання] у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1. С. 210-212.

239. Козир О. В. Напрями удосконалення соціального розвитку міста на основі інноваційного управління. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи*: збірник матеріалів 15-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції від 06 грудня 2024 р. / за наук.ред. О.В. Чепелюк, В.Д. Філіппової, В.М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2024. С.196-198. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14866853>

ОПИТУВАЛЬНИК**Рівень прояву проблем у механізмах соціального розвитку міста**

Опитувальник структурований за чотирма механізмами, кожне питання передбачає оцінку за 5-бальною шкалою (1 – проблема відсутня, 5 – проблема дуже гостра).

1. Оцініть рівень ресурсної обмеженості вашої громади (нестача фінансових, матеріальних чи людських ресурсів).
 1 2 3 4 5
2. Наскільки ваша громада залежить від зовнішніх трансфертів (державних дотацій, грантів, допомоги)?
 1 2 3 4 5
3. Оцініть рівень інвестиційної привабливості вашої громади.
 1 2 3 4 5
4. Якою мірою макроекономічна нестабільність впливає на розвиток громади?
 1 2 3 4 5
5. Наскільки достатнім є фінансування соціальних програм у громаді?
 1 2 3 4 5
6. Оцініть рівень фрагментарності (розрізненості) соціальних ініціатив та програм.
 1 2 3 4 5
7. Наскільки ефективно підтримуються вразливі групи населення (ВПО, люди з інвалідністю, малозабезпечені)?
 1 2 3 4 5

8. Оцініть рівень соціального навантаження (зростання потреб у соціальних послугах, збільшення кількості отримувачів допомоги).
9. 1 2 3 4 5
10. Оцініть рівень довіри мешканців до органів місцевого самоврядування.
 1 2 3 4 5
11. Чи існує у вашій громаді стратегічне планування розвитку?
 1 2 3 4 5
12. Оцініть рівень залучення громадськості до прийняття важливих рішень.
 1 2 3 4 5
13. Наскільки політична ситуація є стабільною у вашій громаді?
 1 2 3 4 5
14. Оцініть рівень фрагментованості управління (відсутність єдиної політики, дублювання функцій).
 1 2 3 4 5
15. Наскільки ефективною є координація між структурними підрозділами органів місцевого самоврядування?
 1 2 3 4 5
16. Оцініть інституційну спроможність органів місцевого самоврядування (кадровий потенціал, компетентність, ресурси).
 1 2 3 4 5
17. Яким є рівень навантаження на адміністративний апарат?
 1 2 3 4 5
18. Які ще проблеми, на вашу думку, суттєво впливають на соціальний розвиток громади?
-
19. Які шляхи вирішення найбільш гострих проблем ви вважаєте пріоритетними?
-